

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE
ȘI PERSOANELOR VÂRSTICE
ORDOSORU NORD-VEST

Consiliul Județean Covasna

INTEGRĂLT TURISZTIKAI HUMÁNERŐFORRÁS- FEJLESZTÉS A VIDÉKI FOGLALKOZTATÁS NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN

Összehasonlító régiótanulmány a vidéki turizmusra
és a foglalkoztatottságra vonatkozóan Bihar és Kovászna megyében

www.mind-rural.ro

„Befektetés az emberekbe”

A projektet az Európai Szociális Alap támogatja
a Humánerőforrás-fejlesztési Szektoriális Operatív Program 2007-2013 keretében.

OTP Consulting, 2015

borító

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE
ȘI PERSOANELOR VÂRSTICE
ORPOSORU NORD-VEST

Consiliul Județean Covasna

INTEGRĂLT TURISZTIKAI HUMÁNERŐFORRÁS- FEJLESZTÉS A VIDÉKI FOGLALKOZTATÁS NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN

Összehasonlító régiótanulmány a vidéki turizmusra
és a foglalkoztatottságra vonatkozóan Bihar és Kovászna megyében

www.mind-rural.ro

A projekt kódja: POSDRU/135/5.2/S/124779

Szerzők: Csata Zsombor, Pásztor Gyöngyi
A kutatócsoport tagjai: Bálint Andrea, Gergely Krisztián, Miklós István,
Benedek Csaba, Dombora Lehel, Nagy Timea-Zita
Szakmai lektor: Péter László

© Csata Zsombor, 2015

© Pásztor Gyöngyi, 2015

© OTP Consulting, 2015

Könyvtipográfia és nyomda:
Gutenberg Nyomda, Csíkszereda
www.gutenberg-art.ro

ISBN 978-973-0-19466-1

TARTALOM

Bevezetés	5
Elméleti vonatkozások	6
Komparatív vonatkozások	6
Módszertani vonatkozások	8
1. A megyék általános jellemzői és gazdasági helyzete	11
1.1. Bihar megye	11
1.2. Kovászna megye	14
1.3. Összehasonlító következtetések	17
2. A megyék munkaerőpiaca	19
2.1. Bihar megye	19
2.2. Kovászna megye	26
2.3. Összehasonlító következtetések	32
3. Turizmus	33
3.1. Bihar megye	33
3.2. Kovászna megye	41
3.3. Összehasonlító következtetések	51
Könyvészet	53
Jó gyakorlatok bemutatása	55
Bihar megye	56
Kovászna megye	65
Integrált fejlesztési stratégia a munkaerő-foglalkoztatottság növelésére a vidéki turizmusban. Bihar megye	79
Integrált fejlesztési stratégia a munkaerő-foglalkoztatottság növelésére a vidéki turizmusban. Kovászna megye	88

BEVEZETÉS

Jelen kiadvány az „Integrált turisztikai humánerőforrás-fejlesztés a vidéki foglalkoztatás érdekében” elnevezésű, Kovászna Megyei Tanácsa, a Kovászna Megyei Munkaerőfoglalkoztatási Ügynökség, LAM Alapítvány, OTP Consulting Romania, a Romániai Vállalkozásokért Egyesület (ROVE), valamint Bihardiószeg község által lebonyolított projekt része. Egy analitikus eszköz, amelynek célja a vidéki turizmus fejlesztése révén a vidéki turizmusban való foglalkoztatottság növelése.

A projektet az Európai Szociális Alap támogatja a Humánerőforrás-fejlesztési Szektoriális Operatív Program 2007-2013 keretében, amelynek fő célja a helyi gazdaság fenntarthatóságának biztosítása közép és hosszú távon, valamint a foglalkoztatottság növelése a képzések és a helyi humánerőforrás munkapiacra való belépésének elősegítése révén.

A tanulmány információkat és javaslatokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy miképpen lehet növelni a vállalkozói aktivitást a projekt által megszólított célcsoportokban, melyek a munkaerő turizmusban való foglalkoztatásának lehetséges módjai, és milyen módon lehet az ágazatban által jelenleg dolgozó humánerőforrás minőségét javítani. Jelen dokumentum empirikus adatokon alapszik, melyek részben a hivatalos intézmények statisztikáiból, részben pedig a saját szociológiai kutatásainkból származnak.

A tanulmány a munkaerő foglalkoztatásban érdekelt intézményeknek, helyi önkormányzatoknak, turisztikai tevékenységeket szervező és koordináló intézményeknek, a turizmust és a vállalkozásokat promováló civil szervezeteknek, a vendégfogadás terén működő szakmai szervezeteknek, illetve a turizmusban közvetlenül érintett aktoroknak szól. Az elemzés tulajdonképpen mindegyik, a turizmus folyamatában érintett szereplő tevékenységét szeretné elősegíteni.

A tanulmány három fő tematikus tömbben, párhuzamosan elemzi a Bihar és Kovászna megyei vidéket: 1. Általános erőforrások és a megyék gazdasági helyzete, 2. Az aktív korú vidéki népesség munkaerőpiacának jelenlegi helyzete, és 3. A rurális térség turisztikai jellemzőinek szektoriális elemzése. Ezt követően ún. „jó példákat” (best practice-eket), követendő gyakorlatokat mutatunk be: megyénként 5-5 olyan kezdeményezést válogattunk ki, amelyek a vidéki turizmus fejlesztését a hosszú távú fenntarthatóság szempontjait szem előtt tartva valósítják meg. Mellékletként a két megye fejlesztési stratégiájának egy összegzését közöljük, ez vázolja a munkaerőpiac és turizmus fontosabb jellegzetességeit és a javasolt stratégiai fejlesztési irányokat.

ELMÉLETI VONATKOZÁSOK

A huszadik század végi, huszonegyedik század eleji turizmus szociológiájának legfontosabb kérdései a vidéki turizmus és az ezzel kapcsolatos agro- öko- örökség-témakörével kapcsolatosak. Hollinshead (2004) szerint az egyre tömegesebbé váló turizmus jellege megváltozik, szegmentálódik, összetettebbé válik. A változás egyik fontos hangsúlya a vidéki és örökség turizmusra helyeződik, amelyek a leggyorsabban növekvő szegmensekké válnak. A folyamatnak természetesen pozitív és negatív hatásai egyaránt lehetnek. A pozitív hatások Lane (1994) szerint a gazdasági növekedésben, valamint a helyi identitás, kulturális sajátosságok és értékek megerősödésében érhetők tetten. Negatív hatásai ugyanakkor az érintettek körében kialakuló, sokszor megoldhatatlan (érdek)konfliktusok (Porter – Salazar, 2005) valamint a kultúra átminősülésének, kommodifikálódásának, standardizálódásának kockázatában jelenhetnek meg (lásd MacCarnell; 1973, Richards, 2011; Shepherd, 2002).

Jelen tanulmány célja támogatni a vidéki turizmust fejleszteni szándékozó helyi közösségeket és egyéneket abban, hogy a lehetőségeik szerint maximalizálják a pozitív hatásokat és elkerüljék a negatív hatások kockázatait.

KOMPARATÍV VONATKOZÁSOK

A tanulmány két olyan megyéről szól, amelyek gazdasági, kulturális és társadalom-történeti szempontból egyaránt jelentősen különböznek egymástól. Ezek a strukturális különbségek lépten-nyomon előbukkannak az alább bemutatott adatokban is. Jogosan merülhet fel tehát a kérdés, hogy miért éppen ez a két megye jelenti a tanulmányunk fókuszát, mennyire relevánsak az eredmények mentén ki-domborodó különbségek?

Tisztában vagyunk, hogy erre a kérdésre nem egyszerű válaszolni, ezért első lépésben az összehasonlítás mint módszer használatának az indokoltsága mellett érvelünk (lásd Singleton-Singleton, 1999) a társadalmi problémák feltárásában és elemzésében (lásd Ritzer, 2004; Péter, 2009). Ezt követően pontosítjuk az elemzésünk tárgyát, a strukturális különbségek és hasonlóságok szemszögéből annak érdekében, hogy elemzésünk egységét elméleti szinten megalapozzuk.

Az összehasonlítást mint társadalomtudományi eszközt főképp a szociológia kezdeti és a klasszikus-modern időszakában használták, ennek oka a korabeli természettudományok társadalomtudományokra gyakorolt jelentős hatásában keresendő. A globalizáció folyamatainak bekövetkeztével azonban az összehasonlítás szerepe és fontossága újra előtérbe került (Beck, 2004). A globalizáció hatására

létrejött az úgynevezett „kockázat-társadalom” (Beck, 2003), amelyben a közösségek azonos globális kockázatoknak vannak kitéve – például terrorizmus, éghajlati változások, jelentős gazdasági válságok – az illető közösségek fejlettségétől, földrajzi elhelyezkedésétől, gazdaságától vagy népességétől függetlenül. Más szóval ez azt jelenti, hogy bizonyos társadalmi problémák okai azonosak (Péter, 2009), annak ellenére, hogy eltérő földrajzi térségben nyilvánulnak meg. Ez az ok-okozati viszony a térségek közötti komplex kapcsolatoknak, egymás iránti függésnek, összekapcsolódásnak, illetve a globális gazdasági szereplőknek és államoknak tudható be. A mi esetünkben is egyértelmű, hogy a vidéki, aktív korú népesség foglalkoztatottságának problémáit – mint strukturális társadalmi problémákat – mindkét megyében elsősorban a megyéken kívüli, külső hatások okozzák. Meglátásunk szerint az a tény, hogy a turizmus terén viszonylag alacsony a foglalkoztatottság, ez egy általánosabb szinten, a megyéken kívüli okokban (is) keresendő.

Az összehasonlítás módszere, ahogyan az a jelenlegi társadalomkutatásokban használatos, nem csupán a társadalmi problémák megnyilvánulásának fizikai vagy földrajzi terére összpontosul (esetünkben a két megye falvaira), hanem sokkal inkább az elemzett jelenség konkrét megnyilvánulásainak összehasonlítására és magyarázatára (Péter, 2009). Más szavakkal, a hangsúly a jelenség földrajzi vagy fizikai keretéről áttevődik az elemzett jelenség meghatározó megnyilvánulásainak különböző aspektusaira (Ritzer, 2004).

Ennek következtében ebben a tanulmányban nem a módszer hagyományos értelmében hasonlítjuk össze a két megyét, hanem az aktív népesség foglalkoztatottságának a vidéki turizmusban releváns megnyilvánulásait elemezzük, két különböző kontextusban. Tehát az elemzési egységünk nem a megye, hanem egyetlen társadalmi probléma (foglalkoztatottsági szint) különböző aspektusai a turizmus esetében, két, egymástól különböző releváns kontextusban.

Bihar és Kovászna megye között jelentős strukturális különbségek vannak, sőt, első látásra úgy tűnhet, hogy a két megyének kevés közös sajátossága van. Viszont az összehasonlítás roppant érdekessé és hasznossá válik, amennyiben felismerjük, hogy a két megye releváns kontextusokat jelent egyetlen probléma okozatainak elemzésére, a foglalkoztatottság és turizmus kapcsolata által.

Másképpen a két megye „két, eltérő műszerekkel rendelkező laboratóriumot” jelent, amelyben ugyanannak a jelenségnek a megnyilvánulásait vizsgálják. A két „laboratórium” között pedig a mi kutatásunk szempontjából egy fontos és jól érzékelhető kapcsolat van: egymással komplementárisak és tipikusak (mint esetek, „cases” – a fogalmat a közösségi kutatások területéről kölcsönöztük). Hogy miben áll ez a komplementaritás és tipikusság, azt az alábbiakban tisztázzuk.

Egyrészt, Bihar megye a határ mentén fekszik (ezáltal hozzáférése van HU-RO fejlesztési alapokhoz, másrészt a szomszédságában található a hajdúszoboszlói tu-

risztikai központ és az ott jelen levő turistaforgalom). Tekintve, hogy földrajzilag az ország közepén helyezkedik el, ezek az erőforrások Kovászna megye számára nem léteznek. A nemzetiségi arányok a két megyében éppen szimmetrikusak: Kovászna megyében a magyarok többségben, Biharban kisebbségben vannak, a román nemzetiségűek esetében ez éppen fordítva van. Ezen túlmenően a magyarországi turisták számára Bihar megye tranzithely, Kovászna megye viszont legtöbbször úticél. Ebben a felállásban, bármilyen furcsán is hangzik, az lehetne a cél, hogy a magyarországi turistákat Kovásznán keresztül kell Bihar megyébe vonzani. Számtottévő különbségek vannak a két megye gazdasági helyzetében, jelentősen eltér például a lakosság egy főre eső jövedelme. És végül jelentős különbségek vannak a két megye rurális térségének a jellegében: míg Kovásznában a településeken a hagyományos, falusias jelleg dominál, ahol az etnikai-néprajzi elemeknek nagyon fontos szerepük van, Bihar megyében (a hegyvidéki, elszigeteltebb települések kivételével) a települések inkább urbánus jellegűek, és az etnikai változó kevésbé játszik hangsúlyos szerepet.

Természetesen a fenti elemek, mint klasszikus összehasonlítási kritériumok, kissé túlzottak. Ez része annak az eljárásnak, amit a szakirodalom kontrasztálásnak nevez (Singleton-Singleton, 1999) és amelynek a lényege az, hogy inkább a különbségeket, mint a hasonlóságokat kell kimutatni, ezáltal pedig mindkét megyére egy reprezentatív tipológiát kialakítani.

Összefoglalva, ebben a tanulmányban a két megye egymást kiegészítő és tipikus kontextusnak tekintendő, melyekben egy eltérő megnyilvánulású, de azonos okok által kiváltott jelenséget elemzünk: a foglalkoztatottságot a turisztikai szektorban.

MÓDSZERTANI VONATKOZÁSOK

Az elemzéshez szükséges adatok gyűjtése a háromszögelés technikájával történt, a vizsgálat során több módszert és információforrást használtunk. Másodlagos adatokat gyűjtöttünk a kutatás tárgyát képező megyék társadalmi, gazdasági és kulturális sajátosságainak a vizsgálatára; a statisztikai adatok forrásait a NSH TEM-PO és eDemos idősorai, a népszámlálási adatok, az ipari kamarák, a munkaügyi hivatalok, a cégbíróság, valamint Bihar és Kovászna megyék megyei szintű statisztikai intézményeinek a kimutatásai jelentették (az adatok érvényességének és megbízhatóságának a felelőssége kizárólag ezen intézményeket terhelik).

Továbbá egy félsztrukturált interjúvezető alapján 26 szakértői interjút készítettünk a vidéki turizmus fontos szereplőivel: vállalkozókkal, turisztikai létesítmények tulajdonosaival és szakmai szervezetek képviselőivel. Ez a típusú adatgyűjtés kettő

célt szolgált: egyrészt fel akartuk térképezni a mások számára is példaértékű és követendő jó gyakorlatokat, másrészt legalább annyira fontos volt, hogy feltárjuk és értelmezzük az alanyok által tapasztalt sajátos problémákat, a helyi és országos adminisztrációval szembeni elvárásaikat, a turisztikai fejlesztésekre vonatkozó javaslataikat, a vidéki turizmus strukturális igényeit, hogy megismerjük a tevékenységeik történetét, a vidékre látogatók tulajdonságait. A terepmunka során 9 fókuszcsoportos interjút is készítettünk, a meghívottak köre a turisztikai vállalkozókból és a helyi stakeholderekből állt.

Az adatgyűjtés középpontjában a Bihar és Kovászna megye vidéki lakossága körében végzett kérdőíves felmérés állt. Ennek keretében az alábbi kérdéseket vizsgáltuk meg: 1. a népesség szocio-demográfiai és kulturális profilja (nem, kor, nemzetiség, jövedelem, iskolázottsági szint, nyelvismeret), 2. a vidéki népesség foglalkoztatottságának jellegzetességei (a munkahely ágazata, munkanélküliség és annak kockázata, külföldi munkatapasztalat, vállalkozói hajlandóság, vállalkozói potenciál a turizmusban), 3. turisztikai potenciál (turisztikai céllal hasznosítható erőforrások a háztartásban, lakhatási körülmények, a háztartás ellátottsága, elsődleges vagy másodlagos foglalkozásként a faluturizmusba való bekapcsolódás szándéka), 4. a vidék természeti, történelmi és közösségi, turisztikailag értékesíthető erőforrásairól alkotott reprezentációk és percepciók, 5. a megkérdezettek utazási szokásai, turisztikai élményei és kedvelt desztinációi.

Mindezeket a módszereket (a szekundér statisztikai adatok elemzése, interjúk, fókuszcsoportos interjúk és survey) a terepen végzett megfigyelésekkel egészítettük ki. A turisztikai jelenségek megértéséhez és értelmezéséhez minden említett adatforrást felhasználtunk. Az adatgyűjtés 2014 július-szeptember, a survey lebonyolítása pedig 2014 szeptember-november időszakban zajlott.

A szakirodalomnak megfelelően a kutatás és az elemzés során a munkaerőpiac problematikáját függő változóként, és a turizmus jelenségét függetlenként kezeltük. A projekt célkitűzéseinek értelmében a munkaerőpiac problémáinak megoldására, illetve a foglalkoztatottság növelésére a megoldást a vidéki turizmus fejlesztésében keressük.

1. A MEGYÉK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI ÉS GAZDASÁGI HELYZETE

1.1. BIHAR MEGYE

Bihar megyét egy változatos domborzat, mérsékelt klíma és jelentős természeti erőforrások jellemzik. Ezek közül a legjelentősebbek a barnaszén, a bauxit, a bitumenes homok, a kőolaj, a márvány, a betonit, illetve a turizmus szempontjából fontos ásvány és termálvizek. Domborzati jellegzetességeit tekintve a megye területének 24 százalékát a hegyvidék képezi, 32 százalékát a dombvidék és 44 százalékát a síkság. A domborzati formákat átszelő legfontosabb folyók a Sebes-Körös, Fekete-Körös és a Berettyó, ezek mellékfolyói képezik a megye hidrográfiai hálózatát. A megközelíthetőség szempontjából Bihar megye könnyen elérhető, a fő csatlakozási pontjai a megyének a hazai és nemzetközi forgalomra a Nagyvárad Repülőtér, a Budapest-Kolozsvár vasútvonala, illetve a megyét kelet-nyugat és észak-dél irányban is átszelő európai jelentőségű utak. Problémás viszont a megyei és községi jelentőségű utak minősége, a felújítási arányok jelentősen elmaradnak az országos átlagtól, sok esetben föld és kőburkolatú utakkal találkozhatunk a megyében, alacsony a felújított közutak aránya a többi megyékhez képest.

Az ivóvíz ellátás tekintetében a megye vidéki településeinek csupán egy része csatlakozott a lakossági vízellátó rendszerhez, hasonló a helyzet a csatornázással is. A vidéki települések lakossági vízellátó rendszerhez való csatlakozása szempontjából Bihar megye helyzete az országos vidéki átlag feletti, a csatornázás esetében azonban az országos vidéki átlag alatt van. A gázszolgáltatás esetében, a fogyasztók többségét a gazdasági egységet teszik ki, nem a háztartások. A kommunikációs infrastruktúra fejlett, úgy a postahálózat, mind a romániai piacon levő mobiltelefon szolgáltatók telefonjel hálózata szinte teljes mértékben lefedi a megye vidéki településeit.

Bihar megye teljes lakossága 621,805 fő, ebből a megyében tartózkodik jelenleg 575,398 személy. A különbség a teljes lakosság (akinek a bejelentett lakcíme a megyében van) és a helyben tartózkodó lakosság között a migráció jelenségével magyarázandó, olyan személyeket takar, akik az ország más megyéiben vagy más országokban tartózkodnak ideiglenesen. A Bihar megyei várható élettartam 72,82 év, ezen érték az országos és regionális átlag alatt helyezkedik el (73,77 illetve 73,82). Korcsoportok tekintetében a vidéki népesség korstruktúrája előnyösebb a megyeihez képest, hisz jelentősebb arányban jelen vannak a fiatal korcsoportok a vidéki lakosság esetében. Végül a lakosság iskolázottságát vizsgálva, az iskolázottsági mutatók kedvezőek, Bihar megye 10 évnél idősebb lakossága az országos átlaghoz képest magasabban iskolázott, több mint 90 százaléka az itt élőknek felsőfokú vagy középfokú végzettséggel rendelkezik.

Bihar megye gazdasága

A 2008-2012 közötti időszakban Bihar megye gazdasága jelentős fluktuációkat regisztrált, ezek a GDP értékeiben is tükröződnek: 2008-ban a megyei bruttó össztermék 13462,3 millió lej, 2009-ben 12827,8 millió lej, 2010-ben 13442,8 millió lej, 2011-ben 12841,3 millió lej, és 2012-ben 13194,6 millió lej. Ezen fluktuációk a regionális és az országos adatokban sem jelennek meg, ezekben az esetekben egy kismértékű, de folyamatos növekedés tapasztalható.

A Bihar megyei vállalkozások gazdasági ágazatok szerinti eloszlásának változásait a következő táblázat összesíti:

**1. Táblázat: Bihar megyei vállalkozások gazdasági ágazatok szerinti elosztásban
2008-2012 között**

Gazdasági ágazatok	Év 2008	Év 2009	Év 2010	Év 2011	Év 2012
A Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	498	560	576	572	599
B Kitermelő ipar	52	74	65	65	66
C Feldolgozó ipar	2039	1939	1770	1668	1747
D Villamos és hőenergia, gáz és hőenergia előállítása és szolgáltatása	16	19	22	30	37
E Vízellátás, szennyvíz kezelése, hulladékgazdálkodás, kármentesítés	55	59	69	71	84
F Építőipar	1977	1977	1580	1422	1490
G Kis- és Nagykereskedelem	7453	6774	6104	5519	5709
H Szállítás és raktározás	1790	1823	1718	1653	1835
I Turizmus, szállás és étkeztetés	905	1015	880	790	815
J Kommunikáció és információ	483	492	431	402	420
K Pénzügy és biztosítás	244	269	221	196	217
L Ingatlanközvetítés	441	442	383	315	339
M Szakmai, tudományos, műszaki tevékenységek	1655	1715	1493	1345	1454
N Adminisztratív tevékenységek és tanácsadás	694	617	528	505	551
P Oktatás	49	56	56	55	57
Q Egészségügy és szociális támogatás	326	326	338	319	341
R Kulturális és szabadidős tevékenységek	133	136	120	110	123
S Egyéb szolgáltatások	397	327	287	247	273
Összesen	19207	18620	16641	15284	16157

Forrás: KSH, 2014

1. A megyék általános jellemzői és gazdasági helyzete

A megyében a 2013-as évet záró vállalkozások üzleti forgalmának összege 20.545.050,534 lej. Az alkalmazottak száma 106.086, a munka termelékenysége, melyet az üzleti forgalom és alkalmazottak számának arányából számolunk, az 193.664 lej/alkalmazott.¹ A vállalkozások szektorális eloszlását illetően a kereskedelem (G) képezi a legjelentősebb csoportot, ezt követően a feldolgozóipar (C), a szállítás (H), az építkezés (F) illetve tudományos és technikai tevékenységek (I) jelentősebbek. A turisztikai iparág (H) Bihar megyében az összes vállalkozásnak az 5 százalékát teszi ki.

Bihar megye esetében a vállalkozások sűrűsége magas, regionális szinten a második helyen van az Észak - Nyugati Fejlesztési Régió megyéi közül, Kolozs megyét követően. Kolozs megyében 34,62 vállalkozás jut ezer lakósra, Bihar megyében 25,9, a fejlesztési régió többi megyéjében pedig a mutató nem haladja meg a 18 vállalkozás/ezer fő értéket.

Annak érdekében, hogy a községi szintű vállalkozói aktivitást befolyásoló tényezőket felismerjük, egy regresszió analízist készítettünk, ahol azokat a változókat vettük figyelembe, melyekről azt feltételeztük, hogy kapcsolatban vannak a vállalkozói sűrűséggel. Ahogyan a következő táblázatban is látható, a kedvező infrastrukturális ellátottság becsüli legjobban a vállalkozások sűrűségét, ugyanakkor jelentős hatással gyakorolnak a vállalkozás-sűrűségre a demográfiai potenciál (főképp az aktív lakosság aránya és a település mérete), a földrajzi elhelyezkedés (városok közelsége) és a humán erőforrás minősége (a nem mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya) is. A lakhatási körülmények és vállalkozói aktivitás között úgy tűnik nincs ok-okozati összefüggés. A regresszió érvényessége és magyarázó ereje Bihar megyében elég magas, tehát a modellben használt változók megfelelőek a vállalkozói aktivitás magyarázatára.

¹ A megyei gazdaság ezen mutatói nem elérhetőek a NSH adatbázisaiban. Ennek okán a Lista Firmelor CD képezte a használt adatbázist, mely annak ellenére, hogy nem teljes (csak azon vállalkozások adatait tartalmazza, melyek lezárták könyvelésüket a 2013-as évre), megfelelő alapot nyújt a gazdasági mutatók számolására, trendek és tendenciák vizsgálatára. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az egyéni és családi vállalkozások nem részei az adatbázisnak.

Integrált humánerőforrás-fejlesztési modell a vidéki turizmusban történő foglalkoztatás növeléséért

2. Táblázat: A vállalkozások területi megoszlásának lineáris regresszió-modellje

	Észak- Nyugati Fejlesztési Régió	Bihar	Beszterce- Naszód	Kolozs	Mára- maros	Szilágy	Szatmár
Földrajzi elhelyezkedés	-0,056	-0,215*	0,156	0,038	-0,128	-0,142	-0,018
Infrastruktúra	-0,421***	-0,371***	-0,312*	-0,357**	-0,322*	-0,232*	-0,260*
Lakhatási körülmények	-0,181**	-0,056	0,189	-0,492**	-0,222	-0,072	-0,427**
Demográfiai potenciál	0,228**	0,278*	-0,414**	0,504*	0,008	0,556**	0,750***

*Jelmagyarázat: * 0,05 > p > 0,01, ** 0,01 > p > 0,001, *** p < 0,001*

1.2. KOVÁSZNA MEGYE

A megye elhelyezkedését tekintve az ország központi részén található, a Kárpát-kanyar belső felében és előnyös földrajzi fekvésének köszönhetően nagyon változatos felszíni formákkal rendelkezik. A folyók által barázdált és tavak révén tarkított síkságoktól kezdve a dombokon át egészen a megyét körülölelő hegységekig minden megtalálható, ami különlegessé teszi a megyét az ország más területeivel szemben. Az élénk táruól zöld erdővel borított hegyek páratlan szépségű látványt nyújtanak.

A megye domborzatát tekintve a Keleti Kárpátokhoz tartozik és nyolc hegyvidéki alegységet foglal magában. Kovászna megyében a domborzati formák közel felét a hegyvidék alkotja. A megye vízrajzi hálózata két nagy vízgyűjtő folyóra (Olt és Szeret) és azok mellékfolyóira alapozódik. Mérsékelt éghajlata révén a megyét meleg nyarak és fagyos telek jellemzik, ez a téli és a nyári turizmusfajták gyakorlására egyaránt lehetőséget ad.

Komplex földtani szerkezetéből adódóan a megye gazdag ásványi kincsekkel rendelkezik, amelyek hasznosíthatósága leginkább az építőiparban valósult meg. Az ásványi kincsek közül a legfontosabb a lignit, de találunk mellette számos borvízforrást, homokkővet, mészkőt, andezitet, agyagot, stb. Borvízforrásokat találunk a megye vidéki és urbánus környezetében is. Ez a természeti erőforrás hatalmas turisztikai potenciállal bír, hiszen kihasználtsága még nem teljes körű, viszont a rá épülő gyógyturizmusra nagy igény mutatkozik.

Kovászna megye infrastrukturális helyzetét és megközelíthetőségét tekintve szerencsésnek nevezhető, mert rendelkezik vasúti hálózattal és úthálózattal, vala-

1. A megyék általános jellemzői és gazdasági helyzete

mint hozzáférése van a Központi Régió légi közlekedéséhez. A megyén nemzetközi útvonal halad keresztül, ami összeköti az országot és Európát számos csomópontjával. A nemzetközi utak többsége jó állapotban van, viszont a közutaknak csupán negyven százaléka van felújítva. A megyei és községi utak esetében jelentős infrastrukturális fejlesztésekre van szükség.

A 2011-es népszámlálási adatok szerint a megye népességét 210177 személy alkotta, ezeknek 52 százaléka vidéken él. A népesség számának alakulásában egy folyamatos csökkenés érzékelhető, amit leginkább a fiatalok elvándorlása és a negatív természetes szaporulat magyaráz. Relatív értelemben azonban a természetes szaporulat mutatói jobbakké a regionális és országos átlaghoz képest. Ennek ellenére Kovászna megye népessége öregedési tendenciát mutat, ami a vidéki lakosság körében méginkább érzékelhető.

A megye szocio-demográfiai helyzetét vizsgálva látható, hogy az átlagos élettartam a vidéki népesség körében alacsonyabb mint városban, de még így is meghaladja az országos átlagértéket. A lakosság többsége magyar etnikumú (71,6%) és vallási hovatartozás szerint többnyire római katolikus és református. A megye népességének iskolázottsági szintje elmarad az országos átlagtól, a városokban és a falvakban egyaránt magas viszont a középfokú végzettségűek aránya.

Kovászna megye gazdasága

Kovászna megye egy főre jutó *bruttó hazai terméke* (GDP) 2008-ban 4923 euró volt. A fejlesztési régió többi megyéjéhez viszonyítva a válság a megyét enyhe késéssel, de erősebben érintette és az egy főre jutó GDP ma sem éri el a válság előtti szintet. A 2014-re becsült érték (4786 lej) jelentősen elmarad az országos átlagtól és a régió hat megyéje közül is a legalacsonyabb. A megye gazdaságának szerényebb teljesítőképességét jelzi az is, hogy miközben Románia aktív korú népességének 1%-át kovásznaiak teszik ki, az ország GDP-jének csupán 0,7%-át állítják elő a megyében.

A *bruttó hozzáadott érték* legnagyobb részét a szolgáltatások (47,5%) és az ipar (30,9%) termelik, a mezőgazdaság részesedése 15,3% volt. A többi megyéhez viszonyítva lényegesen jelentősebb a mezőgazdaság aránya (országos átlag 7,5%, regionális átlag 7,7%) és alacsonyabb a szolgáltatásoké (54,4% ill. 49,2%). A szolgáltatások közül átlagon felül teljesít a kereskedelem és járműjavítás, a szállítás és raktározás valamint a vendéglátóipar (szállodák és éttermek).

Kovászna megyében a legnagyobb *forgalmat* a kereskedelemben bonyolítják le, az *alkalmazottak száma* viszont a feldolgozóiparban a legmagasabb. A *munka termelékenysége* csaknem minden ágazatban elmarad a regionális és az országos átlagtól, ez alól kivételt a kisebb hozzáadott értékkel bíró szállítás és raktározás valamint a szállodaipar és vendéglátás jelent.

2012-ben a megyében összesen 3924 saját jogi személyiséggel rendelkező vállalkozás működött, ebből 2912 városon és 1012 falun. Ezek több mint harmadát a kereskedelmi cégek teszik ki, második helyen az ipar áll, városon 13,9, falun pedig 18,1 százalékos részvétellel. *Ágazati összetétel* szerint a legnagyobb különbség a primér szektorban mutatkozik, míg városon a cégek csupán 2,2 százaléka, vidéken 15,9 százaléka foglalkozik mezőgazdasággal. Kisebb eltéréssel ugyan, de a falvakon nagyobb arányban találunk vendéglátóipari egységeket is, a vállalkozások 6,8 százaléka tartozik ehhez az ágazathoz, városon csupán 5,6.

3. Táblázat: Aktív gazdasági egységek Kovászna megyében (2008-2012)

	2008	2009	2010	2011	2012
Gazdasági egységek vidéken	1060	1132	1065	1009	1043
Vállalkozássűrűség vidéken (vállalkozások száma / 1000 fő)	9,4	10,0	9,4	8,9	9,6
Gazdasági egységek városon	3776	3573	3166	2836	2881
Vállalkozás-sűrűség városon (vállalkozások száma / 1000 fő)	31,5	30,0	26,6	23,9	24,5

Forrás: KSH, Tempo online, 2014

A gazdasági egységek számának időbeli alakulása azt mutatja, hogy városon a válság hatása erőteljesebb volt, a vállalkozások száma 2008-2011 között csaknem 25 százalékkal csökkent, szemben a falvakon regisztrált 5 százalékkal. A különbséget részben magyarázhatja az, hogy a vidéken a kisvállalkozások pénzügyei jobban összefonódnak a háztartásával és vállalkozás kevésbé gazdaságos működéséből fakadó bevétel-kiesést vagy veszteséget a háztartás tagjai a fogyasztás visszafogásával kompenzálják. Mivel a háztartás redistributív logikájában ezek a vállalkozások „puha költségvetési intézményként” működnek (Kornai 1992), a csődhelyzet válság idején is jobban kivédhető.

Mindezek ellenére a vállalkozói aktivitás a Kovászna megyei falvakban nagyon alacsony, a működő vállalkozások 1000 főre vetített száma 10 alatt van, szemben a városban rögzített 25-el. A Kereskedelmi Kamara 2008-as nyilvántartásából is az látszik (ebben a jogi személyiséggel rendelkező gazdasági egységek mellett az egyéni és a családi vállalkozások is szerepelnek), hogy a vállalkozás-sűrűség mértéke elmarad a regionális vidéki átlagtól.

A vállalkozói aktivitás tekintetében a falvak közötti eltéréseket jelentős mértékben meghatározza az, hogy mennyire közel vannak a városokhoz. A legnagyobb vállalkozás-sűrűséggel rendelkező falvak a Sepsiszentgyörgy melletti települések:

1. A megyék általános jellemzői és gazdasági helyzete

Árkos (28 vállalkozás 1000 főre vetítve), Illyefalva (21), Kőrispatak (17), Gidófalva (14) és Uzon (14).

A városközség és a vállalkozói aktivitás közötti szoros összefüggést az a regresszióelemzés is igazolta, ahová azokat a tényezőket vontuk be, amelyekről feltételeztük, hogy befolyással lehetnek a vállalkozásalapításra. A városok által létrehozott ún. pozitív tovagyűrűző (spillover) hatás mellett az is kiderült, hogy a vállalkozások száma negatívan korrelál a település termékenységi mutatóival és az elemi végzettségű lakosság arányával.

4. Táblázat: **A gazdasági szervezetek elterjedtségének lineáris regressziós modellje**
(Standardizálatlan regressziós együtthatók, zárójelben a standard hibákkal)

	Teljes minta	Hargita	Kovászna	Maros
A regressziós becslés standard hibája	8,719	9,915	6,342	8,577
Távolság a legközelebbi várostól	r.n.	r.n.	0,784*** (0,254)	r.n.
Az egy nőre jutó gyerekek átlagos száma a községben	-12,474*** (3,204)	r.n.	-13,523** (4,441)	r.n.
Elemi iskolát végzettek aránya a községben	r.n.	r.n.	-0,447* (0,193)	r.n.

Jelmagyarázat: * $0,05 > p > 0,01$, ** $0,01 > p > 0,001$, *** $p < 0,001$, r.n.: nem szignifikáns

1.3. ÖSSZEHASONLÍTÓ KÖVETKEZTETÉSEK

Földrajzi jellemzőiket tekintve a Bihar és Kovászna megye több szempontból is hasonlóságot mutat egymással. Mindkét megye változatos felszíni formákkal bír, mérsékelt éghajlat jellemzi és értékes természeti erőforrások birtokában van, melyek turisztikai szempontból értékesíthetőek (termálvizek, borvízforrások, a hegyvidék nyújtotta lehetőségek). Eltérés a két megye földrajzi elhelyezkedésében van, hiszen Bihar megye az ország nyugati határ mentén fekszik, míg Kovászna az ország központi részén található. Mindkét megye viszonylag jól megközelíthető az út- és vasúthálózat révén, nagyobb nehézségek csak a magas hegyvidéki célpontok elérésében vannak. A megközelíthetőség ellenére az infrastruktúra minősége mindkét megyében nagy gondot jelent és annak fejlesztése prioritást élvez.

Bihar és Kovászna megye gazdasága több szempontból is eltérést mutat. Míg Bihar megye gazdasági termelékenysége a válság okozta kisebb fluktuációk ellenére is az országos átlag felett maradt, Kovászna megye általában átlag alatt teljesít és a gazdasági válság – időbeli csúszással ugyan – de hosszasan éreztette hatását.

Ennek köszönhetően Kovászna megye gazdasági teljesítménye jelenleg sem éri el a válság előtti szintet. Az országos átlaghoz képest Kovászna megyében magasabb a mezőgazdaság aránya, ami ugyan strukturális elmaradottságot tükröz, de figyelembe véve a szektor utóbbi években történő gyarapodását, joggal tekinthetjük egy potenciálisan versenyképes, fejlődő ágazatnak.

Bihar megye gazdaságának húzóágazatai a kereskedelem és a vendéglátóipar, utóbbi a megye összes aktívan működő egységének az 5 százalékát tesz ki. A vállalkozás-sűrűséget leginkább a vidék kedvező infrastrukturális felszereltsége határozza meg, de a településszintű különbségek magyarázatában nagy befolyással bír a népesség demográfiai alakulása, a földrajzi elhelyezkedés és a humánerőforrás minősége. Legnagyobb problémát a koordináció hiánya, a piac fragmentáltsága és a turizmus bizonyos helyszínekre való összpontosulása jelenti.

Kovászna megye esetében a már említett mezőgazdaság mellett a vendéglátóipar és a kulturális tevékenységek ágazatai is jól szerepelnek, mindkét szektorban jelentős növekedés figyelhető meg. Vidék és város összehasonlításban látható, hogy a falvakban ugyan felülreprezentáltak a mezőgazdasági és a turisztikai vállalkozások, munkatermelékenységük viszont elmarad a megyei átlagtól. Az aktív vállalkozások számának alakulását tekintve kijelenthető, hogy a városi székhelyű vállalkozások esetében a gazdasági válság jobban éreztette hatását, 2008 és 2011 között mintegy 25 százalékkal csökkent a vállalkozások száma. Ugyanebben a periódusban a vidéki vállalkozások csupán 5 százaléka szüntette meg tevékenységét.

A Bihar megyei falvakban a vállalkozói aktivitás valamivel nagyobb, mint Kovászna megye vidéki területein, utóbbi esetében kevesebb mint 10 vállalkozás 1000 lakosra. A vállalkozás-sűrűség a falvakban mindkét megyében nagy változottságot mutat. Ugyanígy a vállalkozói potenciált meghatározó tényezők is hasonlóak mindkét megye esetében: a város közelsége, a demográfiai termékenység, valamint a humánerőforrás minősége (az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők alacsony aránya, a nem mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya) jelentenek komparatív erőforrást a vállalkozások létrehozásánál.

2. A MEGYÉK MUNKAERŐPIACA

2.1. BIHAR MEGYE

A munkaerőpiac kontextusaként fontos ismernünk a megye aktív korú lakosságának mértékét (15-64 év közötti korosztály), az aktív és inaktív lakosság számát, illetve ezen csoportok közötti arányokat. A 2014-es NSH adatok alapján Bihar megye vidéki településein 292 ezer személy él, amelyből 122 ezer (41,9%) aktív korú és 169 (58%) inaktív korú személy. Az aktív korú népesség 93,7 százaléka képezi az aktív népeességet, így módon az aktív és inaktív népesség közötti összefüggést mutató dependencia-ráta 1,48, tehát minden aktív személyre 1,48 inaktív személy jut. Ezen arány magasabb az országos (1,18) és Bihar megyei aránynál is (1,32), viszont kisebb mint az országos rurális arány (1,72).

A munkanélküliek száma Bihar megye vidéki településein 4414, ez a szám egy 3,6 százalékos munkanélküliségi rátát jelent, mely kisebb mint az országos és megyei mutatók. Az alacsony érték egyrészt az inaktív lakosság magas arányának, másrészt a regisztrációs és számítási módszertannak köszönhető.

5. Táblázat: **Országos és megyei, városi és vidéki foglalkozási indikátorok**

	Románia (ezer)	Bihar megye	Város	Vidék
Teljes népesség	20,121	575,398	283,042	292,356
Aktív korú népesség	9,614	257,153	134,642	122,511
Aktív népesség	8,940	240,521	125,706	114,815
Inaktív népesség	10,507	318,245	148,400	169,845
Dependencia-ráta	1.18	1.32	1.18	1.48
Munkanélküliek	712	10,672	6,258	4,414
Munkanélküliségi ráta	7.01	4.14	4.65	3.62

Forrás: KSH 2014

Az országos munkaügyi hivatal adatai szerint Bihar megye a hatodik helyen áll az alacsony munkanélküliségi rátákkal rendelkező megyék sorrendjében, Ilfov, Temes, Arad, Kolozs és Máramaros megyék után.

Amennyiben az elmúlt öt év Bihar megye vidékének munkanélküliségi rátáit elemezzük, összevetve a megfelelő országos és megyei arányokkal, látható, hogy annak ellenére, hogy a vidéki munkanélküliségi arány folyamatosan a Bihar megyei

Integrált humánerőforrás-fejlesztési modell a vidéki turizmusban történő foglalkoztatás növeléséért

és országos arány alatt helyezkedik el, a trendek, tendenciák hasonló irányúak. Ez azt jelenti, hogy a Bihar megyei vidéki munkanélküliségi ráta tendenciák szintjén hasonló az országoshoz, tehát nincsenek olyan helyi tényezők, események, melyek sajátos, specifikus változásokat okoznának a munkaerőpiacon.

A foglalkoztatott népesség gazdasági ágazati megoszlását vizsgálva 2008-2013 között, egy csökkenés tapasztalható a foglalkoztatott népesség számában szinte minden ágazat esetében, a legjelentősebb csökkenés viszont a kereskedelem és az ipari ágazatban látható. Ezzel párhuzamosan egy enyhe növekedés regisztrált a foglalkoztatottság terén a szállítás és kulturális tevékenységek ágazatokban. A turisztikai ágazat viszonylag stabilnak mondható, nincsenek jelentős változások az ezen ágazatban foglalkoztatott népesség esetében 2008-2013 között.

6. Táblázat: A foglalkoztatott népesség eloszlása gazdasági ágazatonként (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Teljes gazdaság	275,6	269,2	266,0	264,0	264,5	266,4
Mezőgazdaság, erdészet és halászat	85,4	85,6	86,9	86,6	85,1	84,3
Ipar	68,9	66,1	65,7	66,6	64,7	62,8
Építkezések	16,3	14,5	13,4	13,4	14,1	14,7
Kereskedelem	37,5	36,1	34,4	35,0	35,1	35,4
Szállítás	13,5	12,9	12,8	12,7	13,1	14,0
Szállodák és éttermek	5,1	4,9	4,3	4,7	4,9	5,1
Információ és kommunikáció	1,5	1,6	1,6	1,4	1,5	1,9
Pénzügyi és biztosítási	2,4	2,0	1,9	2,1	2,0	1,9
Ingatlanpiac	0,9	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9
Szakmai, tudományos és technikai tevékenységek	3,1	3,1	3,3	2,9	3,0	3,1
Közigazgatás és védekezés; állami társadalmi biztosítások	5,3	5,1	5,1	4,7	4,6	4,4
Tanügy	13,6	13,2	13,1	12,6	12,7	12,6
Egészségügy és szociális ellátás	14	12,9	13,5	11,1	11,5	10,6
Kulturális és kapcsolódási tevékenységek	1,3	1,3	1,3	1,3	1,5	1,8
Egyéb szolgáltatások	2,6	2,9	3,0	2,8	3,0	3,4

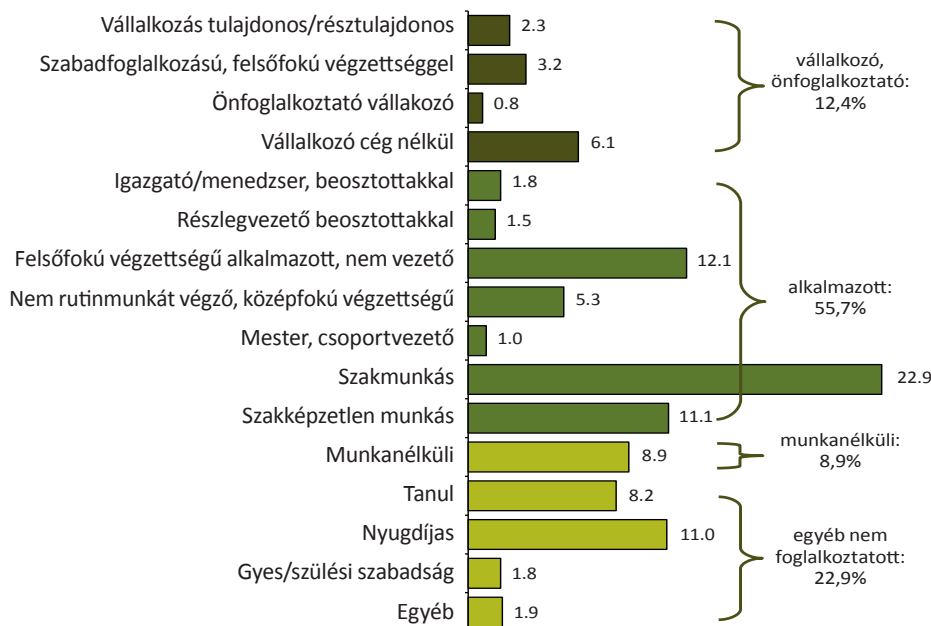
Forrás: Munkaerőpiaci Mérleg, 2013

A kérdőíves kutatás eredményei alapján a Bihar megyei vidéki településeken a 18 év feletti lakosság foglalkoztatottsági aránya 68 százalékos, ebből 56 százalékot az alkalmazottak száma, és 12 százalékot a vállalkozók és az önfoglalkoztatók jelentik, ez utóbbi kategória többsége mezőgazdaságban tevékenykedik. Tehát a tényleges aránya a vállalkozóknak a Bihar megyei vidéki településeken kisebb mint

2. A megyék munkaerőpiaca

az országos és megyei átlag. A munkanélküliek aránya viszonylag magas, majdnem egy tizede a vidéki felnőtt népességnek munkanélküli.²

1. Ábra: **Mivel foglalkozik Ön jelenleg? (%)**
(65 év alatti felnőtt népesség, Bihar megyei falvak, N=619, %)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A megkérdezettek közül a válaszadók fele volt már élete során munkanélküli, és jelentős azok aránya is, akik életük folyamán többször is ebben a helyzetben voltak (15,2%). Feltevődik tehát a kérdés, hogy kik azok a személyek, akik egyszer vagy többször is munkanélküliek voltak, és miben különböznek azoktól, akik nem voltak hasonló helyzetben. Szignifikáns statisztikai kapcsolat van a munkanélküli lét, illetve a nem, kor, iskolázottság és nemzetiség változók között. A két kategória, akik voltak már életük során munkanélküliek, illetve akik még sosem voltak a következőképpen jellemezhető:

² A kutatás eredményei szerint a munkanélküliek aránya jelentősen nagyobb, mint a hivatalos statisztikákban megjelenő arányok (kb. 4% Bihar megye vidéki településein). Ennek oka az eltérő regisztrációs módszertanban kereshető. A hivatalos statisztikákban azon személyek kerülnek be, akik vagy munkanélküli segílyt kapnak, vagy folyamatosan keresnek munkát, ezt pedig regisztrálják a Megyei Munkaügyi Hivatalnál. A kutatás során azonban olyan személyek is munkanélkülieknek vallották magukat, akik ugyan munkanélküliek, de már nem jogosultak munkanélküli segílyre, és nem jelennek rendszeresen a Munkaügyi Hivatalnál munkahelyeket keresve, avagy a hivatal által felajánlott három munkahely közül egyik sem felelt meg nekik, és ily módon nem regisztráltak a hivatalos statisztikákban.

7. Táblázat: Munkanélküli tapasztalattal rendelkezők nem, életkor, etnicitás és iskolázottság függvényében

	Igen	Nem
Nem		
Férfi	49.5	50.5
Nő	45.8	54.2
Életkor		
18-25 év	36.1	63.9
26-34 év	50.8	49.2
35-39 év	57.5	42.5
40-47 év	53.5	46.5
48 év felett	40.7	59.3
Nemzetiség		
Magyar	53.7	46.3
Román	45.4	54.6
Egyéb	60.0	40.0
Iskolázottság		
Alacsony iskolázottsági szint	30.5	69.5
Közepes iskolázottsági szint	53.5	46.5
Felsőfokú végzettség	41.0	59.0

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

Úgy tűnik, hogy a férfiak, fiatalok és középkorúak (26-47) illetve a középfokú tanulmányokkal rendelkezők számára a legnagyobb a kockázata annak, hogy munkanélküliek legyenek. Fontos megemlíteni, hogy a fiatal korosztály esetében (18-25) jelentősen alacsonyabb azoknak az aránya, akik voltak már életük során munkanélküliek, ez pedig annak tudható be, hogy egy jelentős részük jelenleg még folytatja a tanulmányait. Ugyanakkor egy statisztikailag reprezentatív kapcsolat van a munkanélkülivé válás kockázata és a nemzetisége között, a nemzeti kisebbségek, magyarok és más kategóriába soroltak (ezek többsége roma) esetében magasabb a kockázata annak, hogy valaki munkanélküli legyen.

Azok, akiket úgy tűnik, kevésbé veszélyeztet a munkanélküliséggé válás, többnyire nők, közép és idősebb korosztályba tartozók, és magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A számok alapján úgy tűnik, hogy az alacsony iskolázottsággal rendelkezők is kevésbé vannak veszélyeztetve a munkanélküliség által, részletesebb elemzés során kiderül, hogy ezen személyek többnyire mezőgazdaságban önfoglalkoztatók, és egy részük szakképzetlen munkaköröket tölt be. Tehát többnyire a mezőgazdasági tevékenységek, föld és állattulajdonok miatt ezen személyek nincsenek

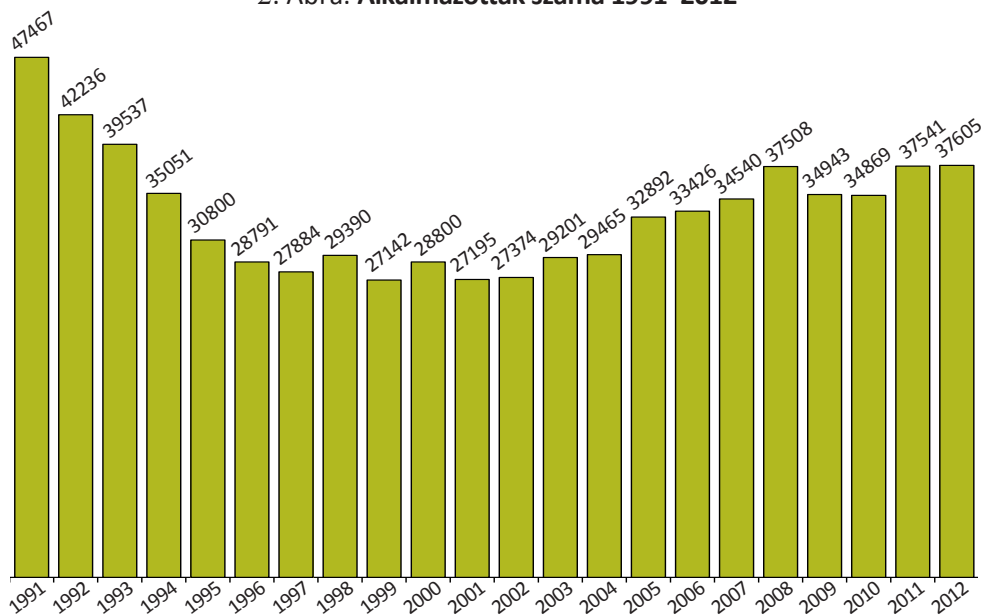
2. A megyék munkaerőpiaca

regisztrálva formálisan munkanélküliként, annak ellenére hogy tulajdonképpen ebben a helyzetben vannak, és ily módon egy rejtett munkanélküliség jön létre. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a román többségi nemzethez tartozóknak kisebb az esélye arra, hogy munkanélkülivé váljanak a nemzeti kisebbségekhez képest.

Az alkalmazottak száma 2012-ben, Bihar megyében 143,6 ezer főt tett ki, ebből 26,2 százalék található vidéken. A foglalkoztatottsági arány országos szinten 61,1, Bihar megye szintjén 71,4 volt.

Az alkalmazottak számának egy jelentős csökkenése történt az 1991-2012 periódusban Bihar megye vidéki településein. Ez időszakban az 1991-ben regisztrált 47,5 ezer alkalmazottból 1999-2002-es időszakra már csak 27 ezer maradt, ekkor regisztrálták a legkisebb értéket, majd újra növekedni kezdett, 2012-ben elérve a 37,6 ezer alkalmazott értéket. Mivel az aktív korú népesség száma csupán kevéssel haladja meg az aktív népességét, és a munkanélküliségi ráta alacsony, feltehetően az alkalmazottak számában tapasztalt csökkenés a mára már inaktív korú népesség és a migránsok körében keresendőek.

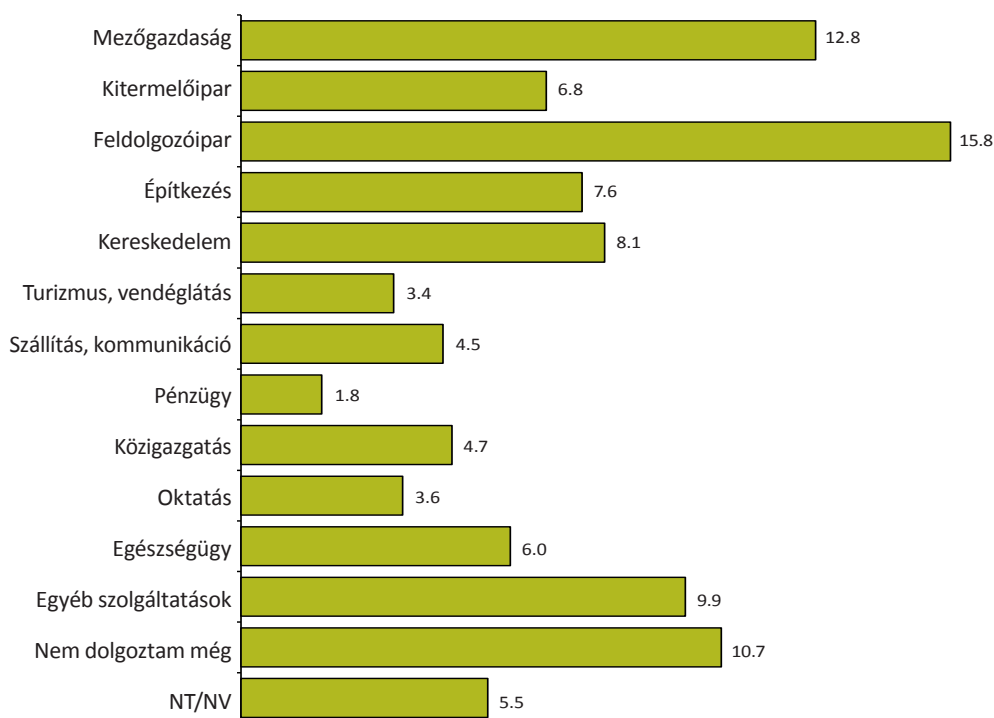
2. Ábra: **Alkalmazottak száma 1991–2012**

Forrás: KSH, 2014

Jelenleg a foglalkoztatottaknak majdnem fele dolgozik a szolgáltatások terén (42%), főképp a kereskedelemben (30%), egyharmada a foglalkoztatottaknak az ipar és építkezések területén dolgozik, és egytizede a mezőgazdaságban (12,8%). Megjegyzendő, hogy csupán 3,4 százaléka a foglalkoztatottak dolgozik a turisztikai szektorban.

3. Ábra: Milyen gazdasági szektorban dolgozik Ön jelenleg? (%)
(65 év alatti felnőtt népesség, Bihar megyei falvak, N=619, %)

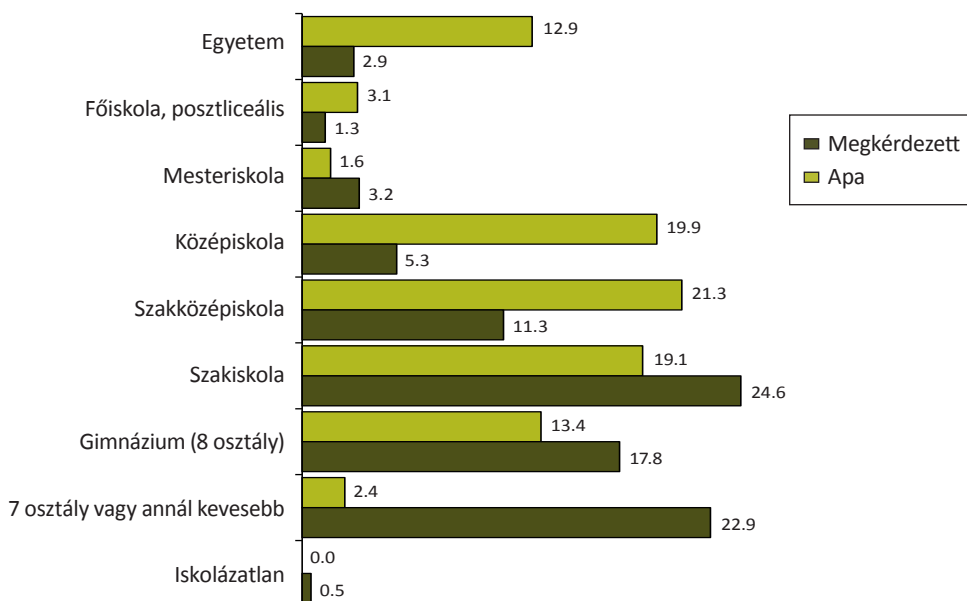

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

Mivel az elsődlegesen mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya alacsony (12,8%), főként az önfoglalkoztató gazdáké (6,1%, amennyiben kivesszük a mezőgazdaságba tevékenykedő hivatásos vállalkozókat, illetve a mezőgazdasági vállalkozásokban alkalmazottakat a teljes mezőgazdaságban foglalkoztatott népességből), feltevődik a kérdés, hogy mennyire van jelen a mezőgazdaság mint komplementáris, másodlagos foglalkozás. A kutatás során a megkérdezettek 13,7 százaléka állította, hogy a fő foglalkozása mellett van másodlagos foglalkozása is, a másodlagos foglalkozással rendelkezőknek pedig a 75 százaléka mezőgazdasággal foglalkozik a fő foglalkozása mellett. Ily módon kiszámolható, hogy a Bihar megyei vidéki lakosság 23 százaléka valamilyen formában, első vagy másodlagos tevékenységként mezőgazdasággal foglalkozik.

A vidéki lakosság iskolázottságának szempontjából a tipikusan elvégzett iskolai szint a középfokú, vagyis elméleti vagy szaklíceum (19,9% és 21,3%) illetve szakiskola, inasiskola. (19,1%). Az édesapa iskolázottságához hasonlítva az arányokat, kimutatható, hogy a szüleinél iskolázottabb a lakosság, az előző generációk esetében többnyire az alacsonyabb iskolai végzettség volt a tipikus.

4. Ábra: **A legmagasabb iskolai végzettség (%)**
(65 év alatti felnőtt népesség, Bihar megyei falvak, N=619, %)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=619, r= ±4,2

A kutatás során több kérdést tettünk fel a válaszadóknak, melyben a vállalkozói hajlandóságot, illetve az önfoglalkoztatottságra való hajlandóságot törekedtünk körvonalazni. Az „Amennyiben lehetősége lenne választani, inkább alkalmazott, vállalkozó vagy önfoglalkoztatott lenne?” kérdésre adott válaszok szórása magas. Ha lehetősége lenne választani, a Bihar megyei vidéki aktív korú népesség egyharmada alkalmazottként dolgozna, 17,6 százaléka vállalkozóként, és 38,2 százalék lenne legszívesebben önfoglalkoztató lenne. Azon személyek aránya, akik egyik opciót sem választanák 9,8 százalék, tehát minden tízedik személy az elemzett népességből nem akar aktívan részt venni valamilyen tevékenységben a munkaerőpiacon. Ezen személyek viszont inaktívak a munkaerőpiacon, többségük (65%) nyugdíjas.

A különböző foglalkoztatottsági formákra való hajlandóságot elemeztük a válaszadók szocio-demográfiai adataival kapcsolatosan is, ezek alapján több tipikus csoport körvonalazódott. Az alkalmazotti státust többnyire a középkorú férfiak preferálják, kik alacsonyabb vagy középfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek és román nemzetiségűek. A vállalkozói státust többnyire a 25 év alatti fiatalok preferálják, kik középfokú vagy felsőfokú tanulmányokkal rendelkeznek. Ugyanakkor a preferenciák tekintetében jelentős különbségek vannak nemzetiségek között: a magyarok főülreprezentáltak azok körében, akiknek ha lehetőségük lenne, inkább vállalkoznának. Ehhez hasonlóan, ma-

gasabb a vállalkozói hajlandóság azon személyek esetében, kik teljes munkaidőben dolgoznak, de munkaszerződés nélkül. Az önfoglalkozatói státus pedig leginkább az idősebb (40 év feletti), középfokú végzettséggel rendelkező román személyeket vonzza.

2.2. KOVÁSZNA MEGYE

A népszámlálási adatok azt mutatják, hogy a 2002-2011 közötti időszakban Kovászna megye lakossága 12266 személlyel csökkent és 2011-ben 210177 főt számolt. Az aktív lakosság számának csökkenése ennél is intenzívebb volt, a 2002-ben regisztrált 96,3 ezerről 89,9 ezerre fogyott (6,6%-os csökkenés). Ugyanebben az időszakban a foglalkoztatott lakosság 4200-al (4,8%) és az alkalmazottak száma 7464-el lett kevesebb (14,3%).

8. Táblázat: Változások a munkaerőpiacon (2002-2013)

	2002		2013		Relatív változás (%, 2002-2013)	
	Románia	Kovászna megye	Románia	Kovászna megye	Románia	Kovászna megye
Teljes lakosság (ezer fő)	21681	222,4	21267	210,2	-1,9	-5,5
Aktív korú lakosság (ezer fő)	9850,2	105,2	10162	95,4	3,2	-9,3
Aktív lakosság (ezer fő)	9089,6	96,3	9042,9	89,8	4	-6,6
Foglalkoztatott lakosság (ezer fő)	8329	87,4	8530,6	83,2	2,4	-4,8
Inaktív lakosság (ezer fő)	11831	117,3	11105	114,8	-6,1	-2,1
Alkalmazottak száma (ezer fő)	4567,8	52,1	44435	44,7	-2,7	-14,3
Munkanélküliek száma	760623	8865	712000	5476	-6,4	-38,2
Munkanélküliségi ráta	8,4	9,2	7,01	7,4	-16,5	-30,4
Függőségi arány	1,3	1,22	1,18	1,28	-9,2	4,9

Forrás: KSH, Tempo online, 2014

Az inaktív és az aktív népesség számának hányadosából számított függőségi arány (dependencia-ráta) ugyanebben az időszakban 1,22 százalékról 1,28 százalékra emelkedett. Ez az érték az országos átlag felett van.

A gazdasági konjunktúraciklusok (a 2000 és 2007 közötti növekedési időszak, valamint az azt követő válság) jelentősen befolyásolták a munkanélküliség alakulását is. Összességében azonban elmondható, hogy az elmúlt 14 évben a munkanélküliek aránya 2013-ra 5476 személyre csökkent, ami 3389 személlyel kevesebb, mint 2002-ben. A munkanélküliségi ráta ennek megfelelően 6,4 százalékra esett

2. A megyék munkaerőpiaca

vissza, ami az országos átlag alatt marad (9,6%). A munkanélküliségi ráta alapján Kovászna megye a 26. helyen van az ország megyéinek rangsorában.

Gazdasági ágazatok szerinti bontásban megfigyelhető, hogy a 2008-2013-as időszakban a foglalkoztatottság leginkább az iparban csökkent, de relatíve kevesebben dolgoznak a mezőgazdaságban és az építőiparban is. Ezzel párhuzamosan az alkalmazottak számának enyhe növekedése volt megfigyelhető a kereskedelemben, a szállítás és raktározás, a szállodaipar és vendéglátás, valamint a kulturális és rekreációs tevékenységek területeken.

9. Táblázat: A foglalkoztatott népesség megoszlása a nemzetgazdasági ágazatokban (%)

Kovácsna megye	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összesen	87	83,1	80,7	81,9	84,4	83,2
Mezőgazdaság, vadászat, halászat	23,5	23,7	23,2	23,8	24,4	23,2
Ipar	27	23,1	22,9	22,9	23,6	23,5
Építőipar	4,1	3,6	3,2	3,3	3,6	3,3
Nagy- és kiskereskedelem, járműjavítás	12	12,1	11,8	12,1	12,7	13,2
Szállítás és raktározás	3	3,4	3,3	3,5	3,7	3,7
Szállodaipar, vendéglátás	1,8	1,5	1,8	1,9	1,7	2
Információ és hírközlés	0,7	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6
Pénzügyi szolgáltatás, biztosítás	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6
Ingyanüggyek, bérbeadás, üzleti szolgáltatások	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	1,3	1,2	1,1	1,2	1,2	1
Adminisztratív szolgáltatások	0,8	1	1	1,3	1,4	1,1
Közüntézmények, honvédelem	2,3	2,2	2	2	1,9	1,9
Oktatás	4,8	4,7	4,4	4,3	4,2	4,3
Egészségügy, szociális ellátás	3,5	3,6	3,4	3,2	3,2	3,2
Rendezvények, kulturális és rekreációs programok	0,4	0,8	0,7	0,5	0,6	0,7
Más szolgáltatások	0,7	0,6	0,6	0,7	0,9	0,8

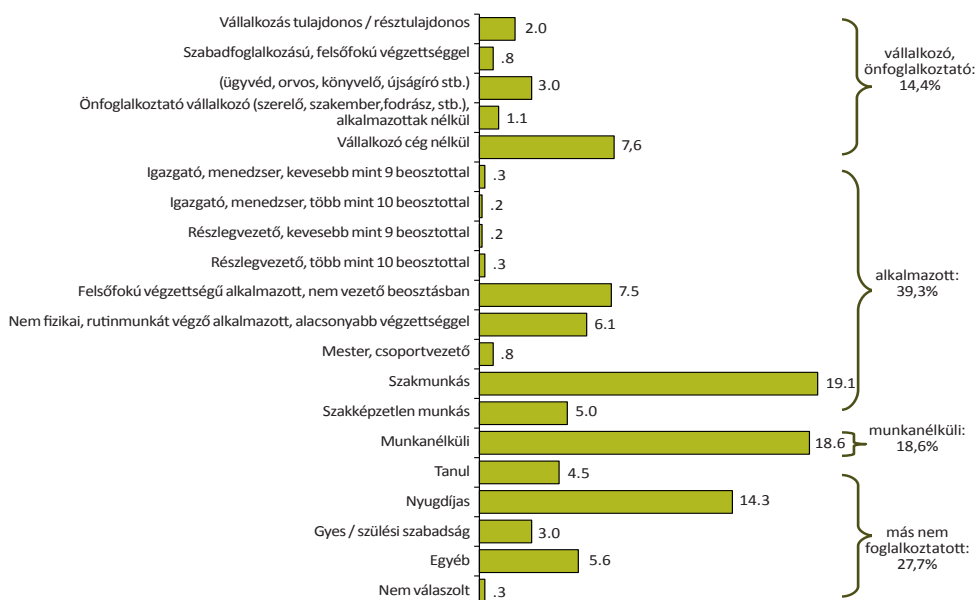
Forrás: Munkaerőpiaci Mérleg, 2013

A Kovászna megyei falvakban végzett kérdőíves vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy az aktív korú lakosság (18-65 év) csupán 53 százaléka foglalkoztatott, 14 százalékuk vállalkozó vagy önfoglalkoztató. Ez utóbbi kategóriába tartozók (8%) többsége azonban saját területét művelő egyéni gazda. Kovászna megye fal-

Integrált humánerőforrás-fejlesztési modell a vidéki turizmusban történő foglalkoztatás növeléséért

vaiban a vállalkozói aktivitás tehát meglehetősen alacsony az országos és a megyei átlaghoz képest. Ezzel szemben a munkanélküliség csaknem minden ötödik aktív korú személyt érint.³

5. Ábra: Ön mivel foglalkozik jelenleg?
(65 év alatti felnőtt népesség, Kovászna megyei falvak, N=639, %)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=639, r= ±4,2

A munkanélkülivé válás valószínűségét nagymértékben meghatározzák az egyének szocio-demográfiai jellemzői (8. táblázat). Ebből a szempontból a legsebezhetőbb társadalmi rétegek közé tartoznak az alacsony iskolai végzettségűek (a munkanélküliek aránya 18,6%), a nők (24,8%) és a 35 év alatti fiatalok (21,2%). Különbségek vannak etnikai hovatartozás szerint is, a munkanélküliek aránya a magyarok körében szignifikánsan magasabb. A munkanélküliség mértéke a települések szintjén is nagy eltéréseket mutat. A leginkább érintett községek: Bölön (436 munkanélküli 100 alkalmazottra vetítve), Nagyborosnyó (282), Előpatak (258), Bardóc (253), a legkevésbé pedig: Kökös (8), Dálnok (6), Nagypatak (5) és Esztelnek (2).

³ Ez az arány a hivatalos statisztikákban közölt munkanélküliségi rátákhoz viszonyítva (kb. 9% a Kovászna megyei falvakban) lényegesen magasabb. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy a mintában azok a személyek is szerepelnek, akiknek ugyan nincs munkahelyük, de nem regisztrálták magukat munkanélküliként a munkaügyi hivatalokban. Ezek a foglalkoztatottsági statisztikákban általában segítő családtagként vagy háztartásbeliként szerepelnek, de regisztrált jövedelmük nincs.

2. A megyék munkaerőpiaca

A népesség szocio-demográfiai jellemzői nemcsak a munkanélküli státussal, hanem a gazdasági aktivitás más típusaival is összefüggésben vannak. A vállalkozóvá válás például leginkább magasabb végzettségű, fiatal vagy középkorú férfiakra jellemző inkább. A mezőgazdasági önállók nagyobb arányban fordulnak elő a román nemzetiségű, alacsonyabban képzett házas férfiakkal. Az alkalmazottak körében felülreprezentáltak a 18-54 év közötti nők, a magyarok, de azok is, akik felső- vagy középfokú végzettséggel rendelkeznek. Az inaktív státus leggyakrabban az 55 év fölötti, alacsonyabb végzettségű román nemzetiségű nőkre jellemző.

10. Táblázat: A Kovászna megyei vidéki népesség munkaerőpiaci státusa a fontosabb szocio-demográfiai kategóriák szerint (%)

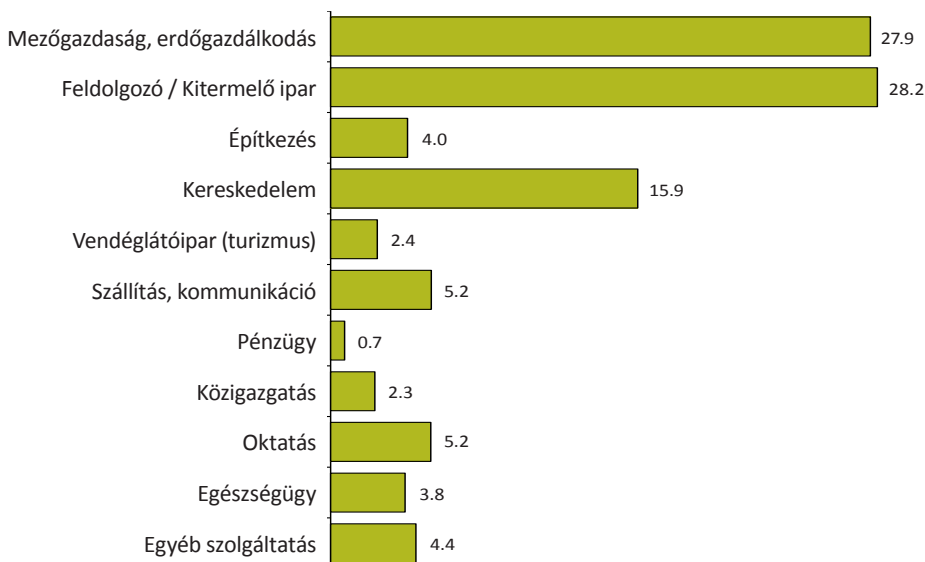
	Vállalkozó és önfoglalkoztató	Egyéni gazda és cég nélkül vállalkozó	Alkalmazott	Munkanélküli	Inaktív
Összesen	5,9	8,8	39,1	18,6	27,7
Nemek					
Férfiak	8,0	12,0	47,8	12,7	19,4
Nők	3,5	5,3	30,8	24,8	35,5
Nemzetiség					
Román	7,7	20,2	30,8	4,8	36,5
Magyar	5,6	6,5	42,0	20,3	25,7
Családi állapot					
Hajadon/nőtlen	4,3	5,7	42,1	21,4	26,4
Házas	5,3	9,8	39,5	18,7	26,8
Más helyzet	9,6	8,4	34,9	14,5	32,5
Korcsoport					
18–34	6,7	5,4	42,1	21,3	24,6
35–54	6,6	10,7	47,4	19,5	15,8
55 és felett	2,3	10,8	17,7	12,3	56,9
Iskolai végzettség					
Iskolázatlan, elemi vagy általános	0,7	14,9	14,2	28,4	41,8
Középfokú	6,1	7,2	44,2	18,0	24,5
Egyetemi	12,7	6,3	57,0	6,3	17,7
Apa iskolai végzettsége					
Iskolázatlan, elemi vagy általános	3,0	11,0	34,1	20,2	31,8
Középfokú	9,6	6,1	45,0	16,6	22,7
Egyetemi	13,3	0,0	60,0	13,3	13,3
Gazdasági ágazat					
Mezőgazdaság	7,9	38,6	15,7	15,7	22,0
Ipar	4,6	1,7	53,8	16,8	23,1
Szolgáltatások	7,9	1,8	59,0	9,3	22,0

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=639, r= ±4,2

Integrált humánerőforrás-fejlesztési modell a vidéki turizmusban történő foglalkoztatás növeléséért

A foglalkoztatott népesség gazdasági ágazatok szerinti megoszlása hasonló ahhoz, amit a megyei szintű adatokon láthattunk: 100 emberből 25 az iparban, 22 a mezőgazdaságban, 9 a kereskedelemben és 3 a turizmusban dolgozik. A válaszadók 9 százaléka azt nyilatkozta, hogy még nem volt munkahelye.

6. Ábra: **Milyen gazdasági ágazatban dolgozik Ön?**
(65 év alatti felnőtt népesség, Kovászna megyei falvak, N=583, %)

Forrás: OTP Consulting, 2014, N=583, $r = \pm 4,2$

A kérdőívben arra is rákérdeztünk, hogy a vidéki lakosság körében milyen típusú alkalmazási formák az elterjedtebbek. Az adatok azt mutatják, hogy a megkérdezettek közel 20 százaléka hivatalos szerződés nélkül dolgozik. Ez a típusú foglalkoztatottság nemcsak azokra jellemző, akik önfenntartó gazdaságban, egyéni gazdaként vagy vállalkozóként/önállóként dolgoznak, hanem az alkalmazottak 8 százalékára is, ami azt mutatja, hogy számottevő az informális/feketegazdaság jelenléte a vidéki gazdaságban.

Az alkalmazottak többsége (85,7%) teljes munkaidőben dolgozik, a részmunkaidős munkavállalók aránya 3,9 százalék, további 10,4 százalékuk más helyzetben van. A rugalmasabbnak tekintett foglalkoztatottsági formák a falvakban egyelőre ritkán fordulnak elő, az alkalmazott népesség 86,6 százaléka meghatározatlan idejű szerződéssel dolgozik és csupán 6,7 százalékra tehető azoknak az aránya, akiknek a főtevékenységük mellett más jövedelemforrásuk is van.

A vizsgálatban több kérdést foglalmaztunk meg a vállalkozói hajlamra és az önállósdási szándéokra vonatkozóan. Arra a kérdésre, hogy „Ha módjában állna meg-

2. A megyék munkaerőpiaca

választani, hogy hogyan dolgozzon, inkább alkalmazottként, vállalkozóként vagy önfoglalkoztatóként dolgozna?”, meglehetősen eltérő válaszokat kaptunk. A megkérdezettek közel harmada leginkább önállósodna, 30 százaléka inkább alkalmazottként, 25 százaléka pedig vállalkozóként dolgozna. A lakosság többi része (20,8%) – leginkább az inaktívak – egyik változatot sem választaná.

A preferált foglalkoztatási formákat a fontosabb szocio-demográfiai tényezők mentén is megvizsgáltuk. Az eredmények azt mutatják, hogy az *alkalmazotti* státust leginkább a középkorú, házasságban élő vagy közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező nők preferálják. Szintén nagyobb arányban dolgoznának alkalmazottként azok, akik jelenleg az iparban dolgoznak vagy a megkérdezés pillanatában éppen nem volt munkájuk.

A *vállalkozói státust* leginkább a fiatal, nőtlen, közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező magyar fiatalok preferálják, különösen azok, akik már az iparban vagy a szolgáltatásokban vállalkoznak vagy önállóként dolgoznak. Hasonlóképpen: az önfoglalkoztatás inkább a magasabb iskolázottságú, mezőgazdaságban vagy a szolgáltatásokban már önállóként dolgozó férfiakkal jelent vonzó alternatívát.

Végül azok körében, akik leginkább kivonulnának a munkaerőpiacról, felülreprezentáltak az idősek, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, az inaktívak és azok, akik a mezőgazdaságban dolgoznak. Ezekben a kategóriákban a nők és az özvegyek különösen magas arányban fordulnak elő. Abban a kérdésben, hogy ha nemcsak a munkahelyi státust, hanem a gazdasági ágazatot is megválaszthatná, ahol dolgozni szeretne, a vidéki emberek 25 százaléka a mezőgazdaságra, 16-16 százaléka az iparra és a kereskedelemre, 13 százaléka pedig az építőiparra szavazott. 100 munkavállalóból 5 a vendéglátásban helyezkedne el, ami meghaladja a turizmusban ténylegesen foglalkoztatottak arányát. Ez azt jelenti, hogy a vendéglátóipar iránti érdeklődés a jelenlegi állapotokhoz képest nagyobb a lakosság körében.

A vállalkozói hajlam mellett a válaszadókat arról is megkérdeztük, hogy gondoltak-e arra, hogy vállalkozást indítsanak vagy partnereként beszálljanak egy vállalkozás működtetésébe. A kérdésre igennel válaszolók aránya 36 százalék volt, ami meghaladja a régió szinten mért vállalkozói szándékot. Annak ellenére, hogy első látásra plauzibilisnek tűnhet, ez a különbség nem magyarázható azzal, hogy a falvakban a foglalkoztatottsági ráta alacsonyabb és életképes alternatívák hiányában ezért többen fontolgatják a vállalkozóvá válást. Ellenkezőleg, a vállalkozói potenciál számottevően kisebb a munkanélküliek és az inaktívak körében, az alapítás szándékát ugyanis nagymértékben meghatározzák az emberek pénzügyi, humán és társadalmi erőforrásai. Ha tehát a különböző szocio-demográfiai kategóriákat nézzük, megfigyelhető, hogy a felsőfokú végzettségűek, a fiatalok, a férfiak, a nőtlenek és hajadonok nagyobb mértékben hajlanak a vállalkozásalapításra. A másik oldalon a nők, az idősebbek, az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők és az iskolázatlanabbak kevésbé érdeklődnek a vállalkozások létrehozása iránt.

2.3. ÖSSZEHASONLÍTÓ KÖVETKEZTETÉSEK

A két megye munkaerőpiaci helyzetét tekintve számos különbség figyelhető meg. A makroszintű mutatók (foglalkoztatottsági ráta, dependencia ráta, munkanélküliségi ráta) Bihar megye falvaiban pozitív tendenciákat jeleznek, Kovászna megyében viszont több aggodalomra adnak okot. Mind a dependencia-, mind a munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlagot, a foglalkoztatottság mértéke viszont elmarad attól. Mindkét megyében fennáll annak a kockázata, hogy az alkalmazottak száma tovább csökken. Ez hosszabb távon jelentős veszélyt jelent, hiszen a vidéki gazdasági környezet gyorsan korszerűsödik ugyan, de egyelőre meglehetősen rendezetlen és a megfelelő humán erőforrás hiánya akadályozhatja a bővülését.

A munkanélkülivé válás kockázata mindkét megye esetében magas. A kérdőíves felmérés adatai szerint az aktív életkorú népesség csaknem fele állította azt, hogy élete során már legalább egyszer volt munkanélküli. A munkanélküliség kockázatának leginkább kitett személyek Bihar megyében elsősorban a férfiak, a fiatalok, a középkorúak és középfokú végzettséggel rendelkezők, valamint az etnikai kisebbségekhez tartozók. Ehhez képest Kovászna megyében leginkább az alacsony iskolai végzettségűeket, a nőket és a 35 év alatti fiatalokat fenyegeti a munkanélküliség veszélye.

A humán erőforrás fejlesztése szempontjából fontos információ, hogy a kérdőíves felmérés során viszonylag magas arányban jelezték a válaszadók, hogy ha tehetnék, inkább vállalkozásba kezdenének vagy önfoglalkoztatóvá válnának. A magasabb vállalkozói hajlam mindkét megyében inkább a fiatal vagy középkorú, felsőfokú végzettséggel rendelkező és magas jövedelemű férfiakat jellemzi.

3. TURIZMUS

Ebben a fejezetben a Bihar és Kovászna megyei turizmus jellegzetességeit vizsgáljuk meg a hivatalos statisztikai adatok, a kutatás során készített kérdőívek valamint az interjúk és fókuszcsoportos beszélgetések alapján. A hivatalos statisztikák segítségével egy mennyiségi képet adunk a szálláshelyekről, ezek fogadóképességéről, a turisták érkezéséről és a regisztrált vendégéjszakákról, megvizsgáljuk ezek időbeni változását. Ezek alapján meghatározzuk a két megye helyét az ország turisztikai térképén, az egyes turisztikai desztinációk súlyát a megyei, regionális és országos turisztikai iparágon belül. A statisztikai adatok sajnos csupán a hivatalosan bejegyzett szálláshelyekről gyűjtenek információt, ezért a turisztikai forgalom egy része – amely magában foglalja a rokonlátogatást, átutazást vagy a nem hivatalos turisztikai egységekben történő elszállásolást – értelemszerűen kimarad az elemzésből.

3.1. BIHAR MEGYE

Turisztikai infrastruktúra

Bihar megyében 2014-ben összesen 149 szállásadó turisztikai egység volt bejegyezve, ami Románia turisztikai egységeinek a 2,4 százalékát, regionális szinten pedig a szálláshelyek 22 százalékát jelenti. Ezen egységek fogadóképessége jelenleg 10421 ágy, amely az országos fogadóképesség 3,4 százaléka, és a fejlesztési régió megyéinek szintjén a fogadóképesség 35,9 százalékát jelenti. Ezen adatok Bihar megyét az országos 6-dik helyre helyezik a fogadóképesség ranglistáján, ahol első helyen Konstanca megye (87,496), majd Brassó (24,145) és Prahova (11,521) megyék állnak. Az adatok változása 1990-2014 között a szálláshelyek számának növekedését mutatja 53-ról 149-re, és ugyanakkor a fogadóképesség csökkenését 12,964 helyről 10,421 szálláshelyre. Ezen tendenciák valószínű magyarázata a kommunista időkre jellemző nagy férőhelyű turisztikai egységek bezárása vagy kapacitásának csökkentése, és ezzel egy időben új, kevesebb férőhellyel rendelkező egységek megjelenése, mind például a panziók, turisztikai villák.

Bihar megye rurális részeiben egy jelentős számú szállásadó egység létezik, mely a megyei szálláshelyeknek a 68,8 százalékát képezi, ezek viszont a turisztikai hubként működő üdülőtelepeken koncentrálódnak, Félixfürdőn, Püspökfürdőn illetve Biharfüreden. A következő táblázat a Bihar megyei szállásadó egységeket tartalmazza azok típusa és városi/vidéki elhelyezkedése függvényében.

11. Táblázat: Létező turisztikai fogadóképesség

	Város	Vidék	Total
Szállodák	2509	4733	7242
Ifjúsági szállók	241	115	356
Apartman	42	0	42
Motelek	50	72	122
Turisztikai villák	0	270	270
Panziók	48	44	92
Kempingek	176	456	632
Diáktáborok	0	187	187
Turisztikai panziók	146	0	146
Agroturisztikai panziók	41	1291	1332
Összesen	3253	7168	10421

Forrás: KSH 2014

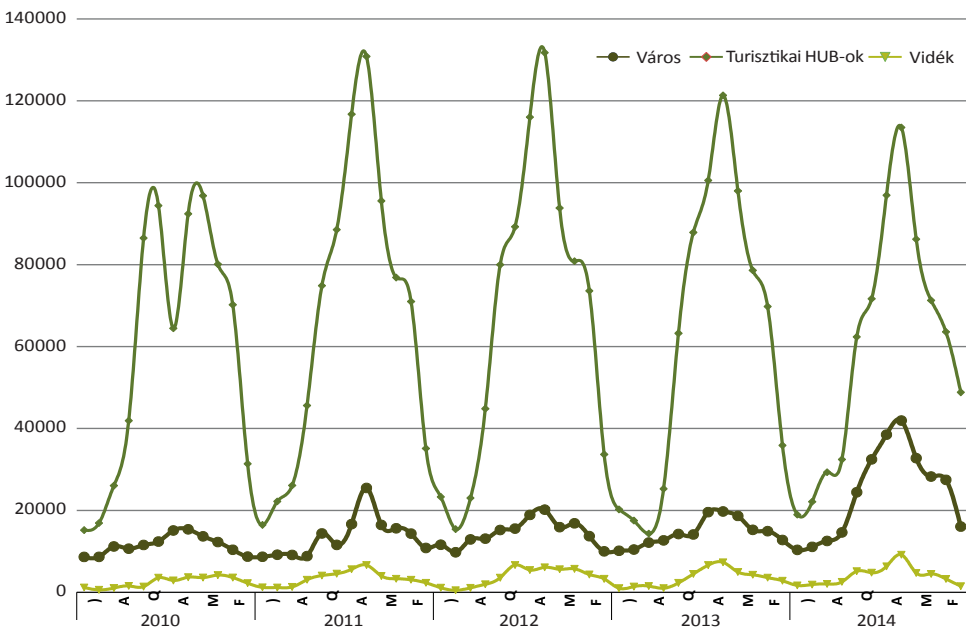
Bihar megye rurális részén a legfontosabb szállásadó egység a szálloda, melynek fogadóképessége 4,733 férőhely, egy éves periódusban ez 1,5 millió férőhely-napot⁴ jelent. Az utána következő legfontosabb szállásadó egységek az agroturisztikai panziók, 1,291 férőhellyel, ezekben 300,000 férőhely-nap a fogadóképesség. A többi turisztikai szálláshelytípusnak jelentéktelen a fogadóképessége.

⁴ A férőhely-nap a NSH által használt mértékegység, melyet a működő turisztikai egységekben lévő fogadóképesség mérésére használnak. Jelentősége a turizmus szezonálitása miatt van, sok szállásadó egység bezár az év valamely periódusában, ily módon a *férőhelyek száma * az év napjainak száma* képlet nem képezi egy valós képét a fogadóképességnek. E helyett a *folyamatosan nyitva tartott szobák férőhelyeinek száma*a év napjai+a szezonálisan nyitva tartott szobák férőhelyeinek száma*a szezon napjainak száma+szezonban használt faházikók és kemping férőhelyeinek száma*a szezon napjainak száma* képlet adja vissza a megfelelő számokat.

Turisztikai forgalom

A Bihar megyei vendégéjszakák elemzése során a legszembetűnőbb tulajdonsága a bihari turizmusnak a szezonalitás. A fő szezon a július-augusztus időszakban van, ezt keretezi a pre- és post-szezon időszaka, amely a május-június, illetve a szeptember-november hónapok jelentenek. A december-április időszakban rendkívül visszaesik a forgalom, ahogy az alábbi ábrán is látható:

7. Ábra: **Vendégéjszakák száma szálláshelyeken város és vidék bontásban**
(BH, 2010–2014)

Forrás: KSH, TEMPO-Online, 2015

Jelentős különbség van a rurális és városi szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák fluktuációja között, a szezonális hatása kevésbé tapasztalható a városi környezetben. Ugyanakkor, amennyiben a négy legnagyobb fogadóképességű községet (Bors, Csarnóháza, Bondoraszó és Váradszentmárton) a vidék többi községétől külön elemezzük, látható, hogy a bihari vidéken a szezonális létezik, de messze elmarad a négy községben tapasztalt fluktuációtól.

Jelentős eltérés van a turistaérkezések és vendégéjszakák számában a hazai és a külföldi turisták esetében. A külföldi turisták, akik Bihar megye vidéki településeiben szállnak meg, főképp szezonban érkeznek, tehát a szezonális trendjei ez esetben is erőteljesek. Számuk elmarad a hazai turistákhoz képest, 2014-ben 30,637

külföldi turistaérkezést regisztráltak, ez 10,3 százaléka az összes turistaérkezésnek a megyében. A 2010-2014-es időszakban a külföldi turisták aránya Bihar megyében 10-17 százalék között volt, ez elmarad az országos átlagtól, mely 17-21 százalék között mozog. Ugyanakkor különbség van a hazai és külföldi turisták érkezése és az általuk töltött vendégéjszakák között: a külföldi turisták átlagban kevesebb vendégéjszakát töltenek egy érkezés alkalmával Bihar megye vidéki településein, a hazai turisták pedig hosszabb ideig maradnak a helyszínen. Ezt a trendet a tranzit-turisták magyarázzák; ők egy távolabbi célponthoz utaznak, és egy-két napot pihennek Bihar megyében az utazás folyamán.

A következőkben a Bihar megyei turizmus jellemvonásainak leírásában kizárólag azokra az elemekre összpontosítunk, amelyek nézeteink szerint szorosan a tervezéshez köthetőek. Egyrészt, a jelenlegi vidéki turizmus két földrajzi csomópontban összpontosul: Nyugati Érchegység területe és Félixfürdő és környéke. Ez a fajta koncentráció egy aszimmetriát eredményez a turisztikai desztinációk területi eloszlásában, ily módon egy egyensúlytalan vidéki turizmusnak lehetünk tanúi. Ezen eloszlásnak két fő következménye van: egyrészt a turisztikai szolgáltatásokból származó jövedelmek egyenlőtlenül oszlanak szét, ez nem csak újratermeli, de középtávon erősíti a megyén belüli egyenlőtlenségeket. Másrészt pedig a két központon kívül eső közösségek kis mértékben vagy egyáltalán nem kapcsolódnak a turisztikai forgalomra, ez pedig esélyegyenlőséget és társadalmi egyenlőtlenséget képez.

Ugyanakkor a különböző turista típusok között is különbségek vannak: a termál és fürdőturizmus szolgáltatásait igénybe vevők és a hegyvidéki turisztikai szolgáltatásokat igénybe vevők jelentik a turisták túlnyomó többségét, az egyéb kategóriák erősen alulreprezentáltak a Bihar megyei vidéki turizmus piacán.

Hosszú távon egy hátrányt jelent a fürdőturizmus relatív dependenciája az államilag támogatott, nyugdíjasoknak járó turisztikai csomagokkal szemben. Azon turisztikai egységek, amelyek főképp ezen nyugdíjasokat szolgálják ki kevésbé érdekeltek a szállodai infrastruktúrában való befektetések iránt, kevésbé motiváltak a szolgáltatások minőségének javításában, mert a jelenlegi felállás, a nyugdíjas jegyek állami kiosztása profitot termel, anélkül hogy befektessenek. A helyzet egy latens feszültséget okoz azon turisztikai szolgáltatók között, akik részt vesznek a nyugdíjas jegyek programjában, és azok között, akik kimaradnak ebből. Mindezek ellenére viszont a Bihar megyei vidéki turisztikai piacnak erős fejlesztési alapjai vannak, melyek egy kedvező jövőbeni perspektívát kínálnak a fejlesztés terén.

Turisztikai erőforrások

Bihar megye vidékének turisztikai erőforrásai a természeti erőforrások, infrastrukturális erőforrások, kulturális erőforrások, épített örökség illetve innovációk kategóriákban foglalhatóak össze.

A természeti erőforrások földrajzi elhelyezkedésük szerint differenciálódnak. A megye nyugati részén, a síkságon a legfontosabb természeti erőforrás a termálvíz, a megye keleti részén pedig a hegyvidék által nyújtott erőforrásokkal találkozhatunk, hegyi folyók, barlangok, völgyek, hegycsúcsok formájában. Infrastrukturális erőforrások esetében kiemelendő a sűrű út és vasút-hálózat, annak ellenére, hogy ezek kevésbé felújítottak, illetve a más megyékhez képest fejlett turisztikai infrastruktúra, mely azonban a turisztikai csomópontokban összpontosul. A kulturális erőforrások a megye etnikai és társadalmi sokszínűségének köszönhetőek, a Bihar megyei vidéken sok hagyományos mesterség, közösségi és vallási szokás maradt meg az utókor számára. A közösségi ünnepek és események pedig egy jó alkalmat nyújtanak ezen kulturális erőforrások bemutatására és promoválására. Az épített örökség által nyújtott erőforrások három csoportba oszthatóak: a hegyvidékre jellemző ortodox fatemplomok, illetve a református és római katolikus egyház régi (akár Árpád-házi) templomai, a Bihar megyei kastélyok és kúriák, illetve a még megmaradt régi parasztházak és épületek, melyek ugyan kis számban, de még jelen vannak a megye vidéki településein. Az innovációk, mind turisztikai erőforrás az innovatív turisztikai kezdeményezések, vállalkozások révén vannak jelen a megyében, ezen vállalkozások a turisztikai szolgáltatások kialakítása és promoválása terén, a humán erőforrás managementje és képzése terén, avagy a hegyi közösségek turisztikai szolgáltatásokba való bevonása által nyújtanak innovatív megoldásokat, követendő példákat.

A projekt keretén belül sorra kerülő survey adatai alapján kiderült, hogy a Bihar megyei vidéki népesség hogyan tekint a turisztikai erőforrásokra. A véleményük általánosító és egyszerűsítő, a következő mondattal foglalható össze: *Bihar erdős-hegyes vidéke, ahol a mindennapok élete még mindig az értékesnek tartott templomok körül zajlik, ahol kastélyok is vannak. Itt az emberek a falunapokon örülnek egymásnak, és a vendégeknek, miközben jó pálinkát lehet fogyasztani a finom tejtermékek és a káposztaételek mellé. Ez egyszerű, autentikus és befogadó mindenki számára. Itt jó turistának lenni, mert vendégként fogadnak.*

Turisztikai piac szegmentálása

A használt standard modell a marketing szakirodalmára támaszkodik, és más projektek esetében is használták a kutatócsoport tagjai (lásd Pásztor-Péter-Gábora, 2013: 33-43). Gyakorlatilag a modell a turisták szocio-demográfiai jellegzetességeire, a Bihar megyébe érkező turisták tipikus motivációira illetve az ittlétük idején preferált tevékenységekre támaszkodik. Mint magyarázó változók érdekeltek az utazás oka, a turista jövedelme, az utazás célja, a turisztikai desztináción való tartózkodás ideje, a kedvelt tevékenységek, tevékenység típusok, a helyiakkal való viszonya, az elszállásolás módja, az utazás módja illetve a desztinációhoz való utazás gyakorisága. A kialakított szegmensek ideáltípusok, a turistatípusok közötti különbségekre kiélezettek (a valóságban a csoportok heterogénebbek, egymástól kevésbé különböznek).

Hegyvidék

1. Szegmens: „*Rural breakers*”. Ez a vidéki változata a city-break típusú turizmusnak. A csoport keretén belül fölülreprezentáltak a fiatal kisgyerekes családok, rajtuk kívül a gyerek nélküli fiatal családok és párok jelentősek. Bizonyos esetekben a csoportok nagyobbak, a családok baráti társasággal együtt utaznak. Céljuk a kikapcsolódás, a mindennapokból való kilépés. Átlagban három napot töltenek a desztináción, többnyire hétvégén és a szabadnapjal járó ünnepek körül. A közepes és nagyvárosokból származnak, többnyire saját autóval utaznak, és az olcsóbb panziókban, vagy ritkábban magánházaknál szállnak meg. A helyi közösséggel való érintkezés minimális, gazdasági racionalitásból az élelmiszerek nagy részét az otthoni bevásárlóközpontból hozzák magukkal. Többnyire átlag alatti, de stabil jövedelemmel rendelkeznek, a rural-break gyakorlata életmódjukhoz tartozik. Nem összetévesztendő a „*hétvégi miccsezők*” vagy a „hippy” típusú sátoros turizmussal, mely a független párokra jellemző, főképp diákokra. A lényeges különbség, hogy panzióban szállnak meg, 30 év feletti, és a rural-breaket a passzív tevékenységek és nem autentikus gasztronómiai élmények köré szerveződő kikapcsolódás, pihenés miatt preferálják.
2. Szegmens: „*Családosok*”. A szabadság idejére a természetbe elvonuló, gyakran gyerekes családkról van szó ebben a szegmensben. Nagyobb távolságról érkeznek, saját maguk szervezik az utat. Az utazás célja a fizikai és lelki feltöltődés családi környezetben, de az otthontól távol és a természethez közel. A passzív tevékenységek dominálnak, de gyakran látogatják a környékbeli turisztikai látványosságokat (közeleli városok, barlangok, tavak, vízesések). Autóval utaznak, panziókban vagy kulcsos házaknál szállnak meg (a gyerekek

számára szükséges biztonsági tényezők miatt). Átlagos költségvetésük van, ez a szegmens főképp az átlagos jövedelmű, 35-40 év feletti középosztálybeli családokra érvényes. A helyi közösséggel egy kiegyensúlyozott viszonyban vannak, de a kapcsolatok redukálódnak az igénybe vett szolgáltatásokra (üzlet, kocsmá, posta, stb.). A fő attraktor a természet és az otthoni környezettől való távolság.

3. Szegmens: „*Kalandvágók*”. A szegmens főképp fiatalabb, 30 év alatti városi személyekből áll, kik átlagon felüli jövedelemmel, felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, és a nagyvárosi, mindennapi életből „szabadulnak”. Szórakoztató aktív tevékenységeket preferálnak, sportolnak (téli sí, snowboard, nyáron rafting, kayaking). Az utazásuk a preferált tevékenység köré szerveződik, többnyire rövid vagy közepes időtartamú (3-7 nap). Szállás tekintetében a magasabb minőséget biztosító panziók, all inclusive ellátással a preferáltak. Az utazásra szánt költségvetés közepes, de a magas fele tart, a fő attraktor pedig a természet nyújtotta lehetőségek, és az erre ráépülő szolgáltatások (sípálya, hegymászó útvonalak, stb.). Rokon szegmens a „backpacker”, mely egy fokkal egyszerűbb, alacsonyabb költségvetéssel rendelkező szegmens, de mindkét esetben a természet által meghatározott turizmusról beszélünk. Hasonló még a „trekker/hiker” szegmens, aki egy napos túrák során érinti a preferált útvonalakat/természeti objektumokat.
4. Szegmens: „*Teambuilders*”. A szegmens a nagy fogadóképességű panziókra, szállodákra összpontosul, a turizmust a vállalati preferenciák határozzák meg, a tevékenységek pedig változatosak, többnyire beltériek, és rövid időtartamúak (1-3 nap, főképp hétvége). A tevékenységek között helyet kaphatnak a természetben lezajló tevékenységek, többnyire aktív jellegűek. A fő attraktor a munkahelytől különböző, de zárt környezet, a természet közelében (szállodában, konferencia-teremben, stb.).
5. Szegmens: „*Hétvégi miccsezők*” Ez a szegmens többnyire a térségbeli nagyvárosok fiataljaiból áll, akik kikapcsolódást és az otthoni közösségi kontrollból való szabadulást keresnek. Az utazás ideje rövid, a baráti társasággal együtt megélt tapasztalatok köré szerveződik, a szórakozás. A cél a középfokú tanulmányokkal rendelkezők fölülreprezentáltak ebben a szegmensben, az utazás csoportosan történik. A költségvetés alacsony, a helyi közösséggel és a környékbeli turistákkal is egy konfliktuális viszony a jellemző. Ez a szegmens egy negatív hatással bír a vidéki turizmusra.
6. Szegmens: „*Mások*”. Ez a szegmens rendkívül változatos, atipikus, és alulreprezentált. Ide soroltuk azokat, akik nem férnek bele a többi a szegmensbe, a „learning” típusú turistáktól kezdve, egészen a vadász-turizmus vagy a külföldi nagyon gazdagok csoportjáig.

Fürdővidék és környéke

7. Szegmens: „*Spa-break*”. A „*rural-break*” szegmensnek a termálvízre fókuszáló verziója, nincsenek jelentős különbségek a két szegmens között, csupán annyi, hogy az ide tartozók korosztályát tekintve nagyobb a szórás. Egy nagyon fontos, nagyszámú turistát magába foglaló szegmens.
8. Szegmens: „*Inaktívak és egészségügyi meggondolásból jelen levők*” (az elnevezés egy, a helyszínen megismert interjúalany öndefiníciójából származik). Egy fontos és nagyszámú szegmens, aki főképp inaktív korú turistákból áll, esetükben a fő motiváció az egészségügyi helyzetük. Az ország minden részéről érkeznek. Alszegmensenként tekinthetünk azokra, akik az állami költségvetés által támogatott, nyugdíjasoknak kiosztott facilitások élvezői. Az esetükben átlagosan a helyszínen való tartózkodás hosszú idejű, akár 4 hétig is tart, a költségvetésük (a szállás, étkezés, utazáson kívül, hisz ezt az állam fizeti esetükben) változó, de nem haladja meg az átlagot. Kevésbé jelentős, de létezik egy kontaktus a helyi közösséggel, a domináns tevékenységek pedig a kezeléssel kapcsolatosak, ezen kívül passzívak. A fő attrakció esetükben a fürdőzési és gyógy-facilitások. Stratégiai fontosságú szegmenst képviselnek.
9. Szegmens: „*Jólét, kikapcsolódás és egészség*”. Az inaktív szegmensek ellentéte, többnyire magas jövedelmű, gyerekes vagy gyerektelen, változó életkorú személyek és családok tartoznak ide. Az utazás célja a kikapcsolódás, költségvetésük magas, vagy nagyon magas, többnyire kiváló minőségű, all inclusive szolgáltatásokat vesznek igénybe. A 4 csillagos szállodákat preferálják, az itt létük ideje 3 napnál hosszabb. Változatos a származási helyük, a fő attraktor az esetükben a termálvíz és a fürdőhelyek hírneve.

A felsorolt szegmensek alapján arra a következtetésre jutunk, hogy Bihar megye rurális részein több típusú, változatos jellemvonásokkal bíró turista van jelen, viszont problémát jelent a középkorú turisták alulreprezentáltsága, pontosabban: a számukra kalibrált turisztikai szolgáltatások hiányoznak. Ugyanakkor megemlítendő, hogy a vidéken gyakorolt turizmustípusok fragmentáltak, ez alatt a különböző turisztikai szegmensek közötti organikus kapcsolatok hiányát értjük, és ugyanez érvényes a turisták és helyi közösségek kapcsolatára. Sőt, bizonyos szegmensek attitűdje a helyi természeti és társadalmi környezettel szemben egyenesen károsnak minősül.

3.2. KOVÁSZNA MEGYE

Kovászna megye turisztikai infrastruktúrája

A rendszerváltást követően Kovászna megyében látványosan csökkent a fogadóhelyek száma, az 1990-ben nyilvántartott 55 fogadóegységből 1995-re csupán 30 maradt. A 2000-es évektől kezdődően azonban újak jelentek meg, ezt a növekedési tendenciát a gazdasági válság szakítja meg. A 2014-es statisztikák szerint Kovászna megye 105 fogadóegységgel rendelkezik, amely 15 szállodában, 4 motelben, 6 vilában, 23 panzióban, 48 agroturisztikai panzióban és 2 sátortáborban biztosít szálláslehetőséget a vidék iránt érdeklődők számára. A férőhelyek számának alakulása értelemszerűen együtt változott a fogadóegységek számának az alakulásával. A válság időszakában itt is csökkenés mutatható ki, 2011 után azonban újra növekedés figyelhető meg. A tavalyi évben (2014) a megyében 5552 férőhelyszámot tartottak nyilván, ami már meghaladja a rendszerváltáskor rögzített 4535-ös értéket.

A fogadóegységek és férőhelyek számának felhasználásával meghatároztuk a fogadóegységek átlagos férőhelyszámát is. A mutató szerint 1990 és 2014 közötti intervallumban jelentős csökkenés figyelhető meg az értékek alakulásában, 2014-re egy átlagos fogadóegység kapacitása a felére csökkent, jelenleg 53 férőhellyel rendelkezik. Az értékekben történő visszaesés azzal magyarázható, hogy növekedett a kisebb méretű turisztikai egységek száma a szállodákkal szemben. Kovászna megye turisztikai infrastruktúrájának országon belüli helyzetértékelése érdekében meghatároztuk a tízezer lakosra jutó fogadóegységek és férőhelyek számát is. Ennek alapján kiderült, hogy az ország fogadóegységeinek mintegy 1,7 százaléka Kovászna megyében található; tízezer lakosra 5 fogadóegység jut, ezzel Kovászna a 7. helyen szerepel a megyék rangsorában. Ennél jobban csupán Brassó (14,33%), Konstanca (10,91%), Hargita (10,33%), Tulcea (6,62%), Krassó-Szörény (6,36%) és Vâlcea (6,27%) megyék szerepelnek. A férőhelyek tekintetében Kovászna megyében tízezer lakosra 264 férőhely jut, ami szintén meghaladja az országos átlagot (154,7%), ezzel a megye az 5. helyet foglalja el a rangsorban.

A fentebb bemutatott két mutató értéke hasonlóan alakult a falvakban is. A rendszerváltást követően, az 1995-2001 periódusban fokozatosan csökkent a fogadóegységek száma, a gazdasági válság beálltáig 13 hivatalosan jegyzett turisztikai egységet tartottak számon. A válságból való kilábalás után növekszik a számuk, 2014-re eléri az 59-et, ami már történelmi csúcspontnak tekinthető. A fogadóegységek számát illetően kisebb ingadozások figyelhetőek meg, ez leginkább a módosított engedélyezési eljárásokkal magyarázható illetve azzal, hogy néha bizonyos szálláshelyek kivonulnak a piacról, beszüntetik a tevékenységüket vagy a feketepiacon működnek tovább.

A Kovászna megyei vidéki turizmus egyik jellemvonása agroturisztikai panziók gyakori jelenléte (44 fogadóegység), a hotelek, szállodák csekély számával szemben. A vállalkozás-sűrűség tekintetében Kovászna megyében 2,8, vidéken 1,6 turisztikai egység jut 100 km²-re. A fogadóegységek sűrűségét vizsgálva elmondható, hogy a vidék turisztikai egységeinek egyharmada (11 fogadóegység) Gelencén található, ezt követi Torja község 7, Maksa 5, valamint Réty és Uzon 4-4 fogadóegységgel. A vidéki turizmusban a 2000-es évek jelentik a fordulópontot, ettől kezdődően a falvakban megkétszereződik a férőhelyek száma, napjainkban a megye összes férőhelyének mintegy fele már a falvakon található (2501). A legnagyobb szálláshely kapacitással a kempingek (1120) rendelkeznek, őket követik az agroturisztikai panziók 583 férőhellyel, a táboroztató helyek (262) és a vidéki környezet egyetlen Bálványosfürdőn található szállodája, 220 férőhellyel. A férőhelyek száma szerinti rangsort a falvak közül Maksa vezeti, ezt követi Torja, Gelence, Zabola és Árkos. Ezekben a településeken a magas férőhelyszám azzal magyarázható, hogy a közvetlen közelükben valamilyen turisztikai látványosság található, vagy valamelyik város vonzáskörzetében helyezkednek el.

Vidéken a fogadóegységek átlagos férőhelyszámának alakulásában a kilencvenes évek során nem érzékelhető az a drasztikus visszaesés, ami megyei szinten mutatkozott. Ez annak köszönhető, hogy nagyméretű szálláshelyekkel a vidék kevésbé rendelkezett. A rendszerváltást követő években egy fogadóegységre 55 férőhely jutott, a 2014-es adatok szerint ez csupán 42-re esett vissza.

A turisztikai potenciál szezonális szerinti alakulását a havi rendszerességgel mért szálláshely kapacitás mutatja. A mutató szerint a legtöbb turisztikai egység nyáron és a téli ünnepek alkalmával tart nyitva.

Turistaforgalom.

Turistaérkezések és vendégéjszakák számának alakulása

A kilencvenes évek elején a turistaérkezések és vendégéjszakák számának csökkenése drasztikusabb volt, mint a férőhelyek számának visszaesése a turisztikai egységekben. A rendszerváltás idején közel százezer turista fordult meg Kovászna megyében, míg az ezt követő periódusban egészen 2013-ig, 32 százalékkal visszaesett a vendégforgalom. Kovászna megyében alacsony a külföldi turisták aránya, a teljes turistaérkezéseknek csupán 12 százalékát teszi ki. A legtöbb turistát a szociális gyógyturizmusáról ismert Kovásznán regisztráltak, ebben a városban annyi turista fordult meg, mint a megyében összesen.

Az elmúlt 23 évben a fogadóegységekben regisztrált vendégéjszakák száma folyamatosan csökkent, és 2013-ra mintegy fele annyi éjszakát (438224) töltöttek a turisták a megyében, mint a rendszerváltás idején. A hivatalosan jegyzett

vendégéjszakák esetében is megmutatkozik a külföldi turisták alacsony részvételi aránya, a megyében eltöltött összes vendégéjszakának közel 8 százalékát teszi ki. Kovászna megye vendégforgalmának országon belüli helyzetértékelése érdekében meghatároztuk a száz lakosra jutó vendégéjszakák számát. Ennek alapján kiderült, hogy Kovászna megyében száz lakosra 208 vendégéjszaka jut, amivel a megye a 4. helyen szerepel a megyék rangsorában. Ez az előkelő helyezés a hosszabb ideig tartó kezeléseken alapuló gyógyturizmus jelenségével magyarázható. Ez a jelenség magyarázza az átlagosan eltöltött vendégéjszakák magas számát is (5 eltöltött éjszaka), amivel Kovászna megye 2013-ban, megelőzve az összes megyét, az első helyen szerepel a rangsorban.

A szállásadó egységek lefedettségének meghatározására megalkottuk a fogadóegységek kapacitáskihasználtság mutatóját, amely a hivatalosan jegyzett vendégéjszakák és a fogadóképesség (férőhelyek száma X az év napjainak száma) arányát foglalja magában. A mutató segítségével megkapjuk, hogy egy adott évben átlagosan hány vendég jut száz férőhelyre. A kapacitáskihasználtság mutató értéke a 2003-2008 közötti periódusban emelkedést mutatott, és a gazdasági válság beálltáig a fogadóegységek 56 százalékos lefedettséggel dolgoztak. Az ezt követő időszakban a mutató értéke folyamatosan csökkent, 2013 a működő szállásegységek kihasználtsága 35,7 százalékos, ami az utóbbi 13 év legkisebb értéke. Az önmagához képest gyenge kapacitásérték ellenére is meghaladja az országos átlagot (25,14%), valamint maga mögé utasítja a régió többi megyéjét is.

Az elmúlt 13 év távlatából nézve, a vendégforgalom alakulása a kovásznai falvakon is a megyei trendeket követte. A válság beköszöntéig drasztikusan csökkent a vidéket látogató turisták száma, de a 2009-es évtől kezdődően növekedésnek indult a turistaérkezések száma. A megyében regisztrált vendégforgalom 22 százaléka a falvakat érinti. A turistaforgalom segítségével meghatározhatjuk a megye leglátogatottabb vidéki településeinek rangsorát. Ennek alapján elmondhatjuk, hogy a turisták által leglátogatottabb település Torja, ahova több mint tízezer turista érkezett 2013-ban, ezt követi Sepsikőrőspatak 1519 turistaérkezéssel, Maksa (1280), Dálnok (758) és Zabola (712). Torja esetében a magas vendégforgalom abból adódik, hogy a községhez közigazgatásilag hozzátartozik a nagy népszerűségnek örvendő Bálványosfürdő. A turistaérkezések szempontjából, összehasonlítva Torját a megye összes településével, Kovászna és Sepsiszentgyörgy után a 3. helyen szerepel a településszintű rangsorban. A vidéki fogadóegységekben hivatalosan jegyzett vendégéjszakák száma a 2003-2013 időszakban visszafogodtabb emelkedést mutat. A legutóbbi (2013) évben falvakon több mint negyvenezer vendégéjszakát regisztráltak a szállásegységek.

12. Táblázat: A szálláshely-kapacitás kihasználtságának alakulása

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Fogadó-képesség (férőhelynap)	120195	110990	68512	87103	47819	63974	153499	160881	298611	392775	296875
Turista-érkezések száma	10561	7605	2892	5488	2798	3028	9652	9249	21139	19140	18222
Vendég-éjszakák száma	35759	28605	9499	16478	7811	8262	20889	19323	45468	41650	41625
Szállás-kapacitás kihasználtság (%)	29,75	25,77	13,86	18,92	16,33	12,91	13,61	12,01	15,23	10,60	14,02
Átlagos vendég-éjszaka szám	3,39	3,76	3,28	3,00	2,79	2,73	2,16	2,09	2,15	2,18	2,28

Forrás: saját számítás a Statisztikai Hivatal és Tempo adatai alapján

Falvakon az átlagos tartózkodási idő megközelítőleg két nap, ami jóval a megyei átlag alatt marad, viszont ebből látszik, hogy a kezeléseken alapuló gyógyturizmus inkább az urbánus településeken, ezen belül is Kovászna városában koncentrálódik.

Falvakon a fogadóképesség kihasználtsága az utóbbi tíz év távlatában csökkent, 2013-ban csupán 14 százalék volt. Ebben az időszakban jól nyomon követhető a gazdasági válság hatása is, 2010 és 2012 között a kapacitás-kihasználtság alig 10 és 15 százalék között ingadozott.

A turizmusban hasznosítható erőforrások és látványosságok

Egy régió látogatottságát és a turisztikai térképen való láthatóságát az adottságok és jelenlévő erőforrások határozzák meg. Az erőforrások lehetnek természeti eredetűek, vagy az épített örökség részei. Kovászna megye turisztikai potenciálját meghatározza egyrészt a festői szép környezet, a borvízforrások sokasága és változatossága, a mofetták, másrészt a történelmi és kulturális emlékhelyek, a művészeti és építészeti örökség jelenléte. A természeti formák sokszínűségük révén turisztikai látványossággá válnak, ezáltal bekapcsolódnak a gazdasági és turisztikai körforgalomba. A turistákat éppen az érintetlen természet és a táj varázsa vonzza a vidék felkeresésére.

Kovászna megye területének természetföldrajzát figyelembe véve, körvonalazódnak látszanak a megye legfontosabb turisztikai helyszínei, ahol mindenik helyszín esetében valamilyen értékes és különleges turisztikai örökséggel találkozhat az odalátogató turista. Kovászna megyében a hegyvidék képezi a legértékesebb turisztikai örökséget,

melyek rendszerint magukba foglalják a vidék gyógyfürdőhelyeit is. A hegyvidék leglátogatottabb vonulatai a Baróti hegység, a Bodoki hegység, a Nemere hegység és a Bodzafordulói hegyek. A Baróti hegység gazdag választékú, turistajelzésekkel megjelölt, túrázásra alkalmas útvonalakat kínál látogatóinak. A hegység borvízforrásokra és kénfeltörésekre épített gyógyfürdőhelyeket is magában foglal, ilyenek Málnásfürdő, Uzonka, Előpatak, Sugásfürdő, Bibarcfalva. A Bodoki hegységben a változatos felszíni formáinak köszönhetően olyan fontos turistalátványosságok találhatók, mint Bálványosfürdő és a Szent Anna tó környéke, ezek mofettákban és ásványi kincsekben bővelkednek. A Nemere hegységben a Nagy Sándor csúcs (1640 m) környéke gazdag vadállománnyal rendelkezik, ezért főleg a vadászok körében vált ismertté és kedveltté.

Komparatív szempontból talán a legértékesebb természeti erőforrás, ami a megye turisztikai piacát meghatározza, az a számtalan mennyiségű borvízforrás. Ezek bőséges jelenléte mindig is kedvezett a kezelés alapú fürdőhelyek kialakulásának, amelyeket szívesen vesznek igénybe ma is, hazai és külföldi turisták egyaránt. Nevezetesebb fürdőmúlttal rendelkező települések a vidéken: Bálványosfürdő, Kovászna, Hatolyka, Málnásfürdő, Oltzsem, Sugásfürdő és Előpatak. A borvízben rejlő turisztikai potenciálon kívül említést érdemelnek a vidéken található tavak, melyeknek gazdag halállománya magában hordozza a halászati turizmus fellendülésének lehetőségét. Ugyanakkor a természeti környezet változatos biodiverzitásnak ad otthont, ahol számos egyedi és ritka növény- és állatfaj honosodott meg. Ezek megőrzésének és hosszantartó fennmaradásának érdekében a megye több területét védetté nyilvánították, ezek országos és nemzetközi szinten ismertté váltak.

Kovászna megye értékes épített örökség és kulturális erőforrások birtokában van. Ezekben az erőforrásokban és objektumokban egyszerre találjuk meg a múltat és jelent, fonódik össze a kultúra, építészet, művészet és történelem, teremtve meg a vidék épített örökségének változatosságát. Az emberi beavatkozásokra épülő (antrópikus) turizmus, valamint a kulturális erőforrások hozzájárulnak a vidék értékeinek, történelmének, hagyományainak fennmaradásához, az adott helyen élő lakosság etnikai jellegzetességeinek, identitástudatának, vallási, kulturális, folklór jegyeinek megőrzéséhez.

Kétségtől a megye egyik legfontosabb kulturális és vallási jellegű látványosságai közé tartoznak a turisták által is gyakran látogatott, építészeti szempontból is különlegességnek számító középkori erődített templomok. A turisták gyakran térképezik fel a vidék vallásos építményeit kulturális, építészeti és történelmi értékük végett, vagy pusztán lelki felfrissülés gyanánt. Háromszék épített örökségének egyik meghatározó jellegzetessége a kismemesek által építtetett udvarházak, kúriák és kastélyok bőséges jelenléte a vidéken. Ezek az épületek magukban hordozzák a régi idők emlékét, a múlt értékeit és a nosztalgikus hangulatot. A kastélyok és kúriák látogatottságára épülő kastélyturizmus növeli a régió turisztikai értékét. Az ágazat

fejlődésében nagy szerepe van Nagy Britannia trónörökösének, Károly hercegnek, aki rendszeres jelenlétével hozzájárul a vidék külföldi népszerűségének a növeléséhez. Az épített turisztikai látványosságok mellett a falvak vendégforgalmában helyet kapnak a helyi jellegű események, rendezvények, fesztiválok, amelyek a régió kultúráját és hagyományait hivatottak bemutatni.

A helyiek percepciója a vidéki környezet értékesíthető erőforrásairól

A vidéken élő aktív életkorú lakosság körében végzett szociológiai kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy a helyiek szerint melyek azok a társadalmi feltételek és tényezők, amelyek meghatározzák a vidék turisztikai fejlesztését. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a helyiek hogyan vélekednek a vidék erőforrásainak értékesíthetőségéről.

Az erre vonatkozó szakirodalom szerint (Sharpley, 1994; Meethan, 2011; Chambers, 2010) a turisztikai erőforrások négy csoportját különítettük el, melyekről nem gondoljuk, hogy kizárólagosak lennének. Egyrészt beszélhetünk *a. külső adottságokról*, mint az épített örökség, természeti látványosságok (hegyek, tavak), kulturálisan objektiválódott tárgyak, stb., ezt követik a *b. dologi eszközök és infrastrukturális feltételek*, amelyek elengedhetetlenek a sikeres turizmus működőképességéhez. Egy következő kategória a *c. humánerőforrások és diszpozíciók*, amely magába foglalja azokat a kommunikációs készségeket és képességeket, vendégekkel szembeni szociális viselkedést és egyéb készségeket, amelyek nélkül nem lehet turizmusban vállalkozni. Ide tartozik az idegen nyelv ismerete, civilizált, barátságos magatartás, vendégekkel szembeni empátia, nyitottság és udvariasság. Az utolsó kategória tartalmazza a *d. az antropológiai értelemben vett kultúrát, mindennapi viselkedést*.

Az elemzés első felében arra a következtetésre jutottunk, hogy Kovászna megye vidéki aktív életkorú lakosságának körében azért alacsony a turizmusban való vállalkozói hajlandóság, mert úgy gondolják, hogy hiányzik az anyagi erőforrás, a jobb infrastrukturális körülmények, az egészség („ha egészségem engedné”), a több idő és az életkor („ha fiatalabb lennék”). Ugyanakkor az is látszik, hogy a helyiek körében dominánsan jelen van egyfajta passzivitás is, ami alapján feltételezhető, hogy ha lennének követhető jó gyakorlatok, akkor többen is megérettést keresnének a turizmusban.

A turisztikai erőforrások tekintetében – összhangban a már említett szakirodalmi kategorizálással – a helyiek elképzelése szerint a következő négy csoport körvonalázott: természeti erőforrások és tájlemek, történelmi erőforrások és épített örökség, közösségi események, végül pedig helyi termékek és gasztronómia.

A helyiek természeti erőforrásokkal kapcsolatos percepciója azt igazolja, hogy a vidék változatos természeti kincsekkel és adottságokkal rendelkezik, amelyek mélyen be vannak ágyazva a helyi kultúrába és hagyományokba. Az említett természeti objektumok között találjuk az Európában egyedüli vulkanikus Szent Anna tavat, a borvív-

forrásokat, gyógyfürdőket (Bálványosfürdő), az erdőket, stb. Sok esetben a válaszok konkrét természeti-földrajzi objektumokat jelölnek meg (Almási barlang, Rétyi nyír, Besenyői tó, Perkő, Büdösbarlang stb.), ami fontos lehet a stratégiai tervezés és marketing számára.

A természeti adottságok mellett a helyi közösség számára a történelmi és kulturális jelentőségű turisztikai erőforrások is nagy jelentőséggel bírnak, amelyek konkrétságuknál fogva könnyen beazonosíthatók a megye turisztikai térképén. A helyi közösség a történelmi és kulturális jellegű erőforrásait és épített örökségét (templomok, várak, kastélyok, kismemesi udvarházak, kúriák) a nemzeti-történelmi paradigmában fogant kollektív identitás és történelmi nemzettudat tárházából meríti. Kovászna megye vidéki történelmi erőforrásainak modális képét a történelmi személyiségek lakóhelye és a közösségi hagyatéka jelöli ki.

A helyiek közösségi eseményeikről alkotott percepciója szerint turisztikai potenciállal bírnak a rendszeresen megszervezett bálók, vásárok, falunapok, valamint nagyobb hangsúlyt kap a maksai Óriáspince-tetőn évente megszervezett Székely Vágta. A helyi román etnikumú közösség esetében a Ciobănașul eseményt emelik ki.

A helyek által említett erőforrások sorát a helyi termékek és gasztronómia egészítik ki. Várhatóan stratégiai szerephez jutnak a borvizek. Alapvetően a turisztikai célból értékesíthető helyi terméklista egyértelműen a krumpli – pálinka – kürtőskalács – tejtermékek tengelyen helyezhető el. A válaszok mindegyikéhez jogosan hozzárendelhető a házi jelző, ami ezeket tulajdonképpen összeköti.

Turisták szegmentálása, tipikus turista profilok

A turisták szegmentálása és a turista profilok meghatározása itt is az erre vonatkozó szakirodalom szerint történt (Pásztor-Péter-Gábora-Gagy, 2013:33-43). A turisták tipizálása szocio-demográfiai jellemzők, a kirándulás motivációja és a kirándulás alkalmával végzett tevékenységük alapján készíthető el. Olyan kérdésekre keressük a választ, mint: a kirándulás motivációja, az utazás célja, a rendelkezésre álló és elköltendő jövedelem, a tartózkodás ideje, tevékenység típusa, szálláshely típusa, kapcsolata a helyiekkel, az utazás módja, stb. Ezeknek a feltárása révén alakíthatjuk ki a tipikus turista szegmenseket. Fontos megjegyezni, hogy ezeket ideáltípusokként kell kezelni, a valóságban nem fordulnak elő tiszta formájukban, közöttük átfedések figyelhetők meg.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján a tipikus turistákat utazásuk célja szerint három nagyobb területen helyeztük el. Egyrészt vannak a 1. természeti környezetet preferáló turista típusok, 2. az épített örökség és kismemesi múlt után érdeklődők és végül 3. a gyógyturizmus és népi feredőket választó turista típusok. A következőkben a három átfogóbb kategória mentén mutatjuk be az általunk tipikusnak gondolt turista profilokat.

Természeti környezetet kedvelő turisták

1. Szegmens: „*Családi nyaralás*”. Ennek a csoportnak a tagjai a kis- és nagycsaládok, fiatal gyerek nélküli családok, és egyes esetekben nagyobb baráti társaságok. Céljuk elsősorban a kikapcsolódás, feltöltődés, pihenés, kiszakadás a mindennapok szürkeségéből, távol a város zajától és minél közelebb a friss levegőben gazdag természeti környezethez. Éppen ezért kirándulási szokásaikra leginkább a passzív tevékenységek jellemzőek, nem igényelnek különösebb turista programcsomagokat, csak a szabadságuk nyugodt környezetben, pihenéssel való eltöltésére fókuszálnak. Esetükben az átlagosan eltöltött idő három nap és két hét között mozog, és nagy valószínűséggel közepes és nagyméretű városokból érkeznek. Sokan jönnek a fővárosból és környékéről, Moldovából, Magyarországról és a Székelyföld többi területeiről. Nagytöbbségük személyi gépjárművel érkezik és leginkább panziókban (agroturisztikai panziókban) vagy kulcsos házakban keres szálláslehetőséget. A helyiekkel ritkán és kevésbé érintkeznek. Átlagos jövedelemmel rendelkeznek, általában 35 év feletti korcsoportról beszélhetünk és a középosztályhoz tartozónak vélik magukat. Az interjúkból arra derült fény, hogy a családokat a helyi szállásadók jobban kedvelik, mert az utazásuk során többet költekeznek. E szegmens számára a változatos természeti környezet és az otthontól való távolság jelenti a turisztikai vonzerőt.
2. Szegmens: „*Adrenalin-függők*”. Ezt a szegmenst a harmincas éveik elején járó, fiatal városi környezetből érkező személyek alkotják, akiknek a jövedelme átlag feletti, leginkább közép, de gyakrabban felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. Céljuk, hogy kiszakadjanak a mindennapok kerékvágásából, levezzék a felhalmozott feszültséget, éppen ezért nagy lelkesedéssel választanak a sportolási, aktív kikapcsolódási lehetőségek közül, mint amilyen télen a sízés, snowboardozás, nyáron pedig a rafting, kajakozás, hegymászás, barlangászat, túrázás. Esetükben a kirándulós tevékenységüknek megfelelően a tartózkodási idő és helyszín előre jól megtervezett és meghatározott. Átlagosan 3-5 napot töltenek el, nagy valószínűséggel hosszú hétvégére érkeznek és panziókban szállnak meg (főleg a Vargyas szoros környékén). A kirándulás költségeire szánt pénzösszeg magasabb az átlagnál. A turisztikai vonzerőt a természeti erőforrásokban rejlő kikapcsolódási lehetőségek és az ezekhez kapcsolódó létesítmények adják (sípályák, kalandparkok, stb.). Ebbe a kategóriába tartoznak azok az egynapos túrázások is.
3. Szegmens: „*Üzleti turizmus – Business workerek*”. Ez a turista szegmens a nagy kapacitású panziókat és szállodákat részesíti előnyben, hangsúlyosan Bálványosfürdőn. Leggyakrabban az utazás célját és az ott tartózkodás tevékenységeit a vállalat határozza meg. Az üzleti turizmus résztvevői leginkább hétvégeken érkeznek, 1-3 napot töltenek el és leginkább a szálláshelyükön vagy annak közvet-

len közelében tartózkodnak. Ezeknek a kirándulásoknak az apropóján gyakran szerveznek csapatépítő programokat, work-shopokat, konferenciákat, üzleti megbeszéléseket. Ennek a turista szegmensnek a jövedelme jóval az átlag fölött van. A fő turisztikai vonzerőt az irodát felváltó változatos természeti környezet biztosítja.

Az épített örökség és a kismemesi múlt után érdeklődő turisták

4. Szegmens: „*Flancolók*”. A „flancolók” olyan turisták, akik egy hosszú hétvégét szeretnének eltölteni egy vidéki romantikus hangulatot idéző kastélyszállóban, ahol egyszerre van jelen az autentikus múlt és modern idők komfortja (erre jó példa a Daniel kastélyszálló esete). Ezeknek a turistáknak nagy része a „Károly herceg effektus” révén érkezik a vidékre, de a vidéket jellemző paraszti udvarházak helyett igényesebb, magasabb színvonalú szolgáltatásokat szeretnének igénybe venni. A választásuk ezért esik a komfortos, luxust kínáló kastélyszállókra, ahol kifogásolhatatlan gasztronómiai élményben, kiszolgálásban, minőségi szolgáltatások biztosításában lehet részük. Az utazásuk célja a kikapcsolódás, a hétköznapiakból való kiszakadás és romantikus nosztalgizálás. Tartózkodási idejük leggyakrabban 3-4 napra korlátozódik. Jellemzően a fővárosból és az ország déli részéről érkeznek, középkorúak, anyagilag jól szituáltak, valamint a román felsőrétteghez tartoznak. Családosan vagy élettársukkal kirándulnak, de gyakoriak a business vendégek is. Szívesen vesznek részt a szervezett programokon és eseményeken, mint amilyen a tematikus lovaskocsizás, lovaglás, természetjárás, helyi hagyományok és kultúra felfedezése, a közeli települések turisztikai látványosságainak felkeresése. A helyi közösséggel csak ritkán érintkeznek, különösebb hatást nem gyakorolnak a vidékre. A fő turisztikai vonzerőt a romantikus kastélyszálló és a flancolás élménye nyújtja.
5. Szegmens: „*A nemesség nyomában*”. Ennek a kategóriának a tagjai, olyan jól szituált ötvenes évei felett járó személyek, akik azért választották Kovászna megye vidéki környezetét kirándulásuk helyszínéül, mert itt még megtalálják az érintetlen természet csodáit, úgy hogy közben a kismemesi életérzést kínáló kúriákban és kastélyokban vannak elszállásolva. A tartózkodási idejük hosszabb, akár 1-2 hetet is eltöltenek a vidéki környezetben. Ezt a turista szegmenst leginkább külföldi turisták alkotják, akik főleg Nagy Britanniából érkeznek, felhasználva az egykori arisztokrata kötődéseiket. London melletti kertvárosokból, illetve a közeli vidéki településekről érkeznek és általában maguk is földtulajdonosok. A vendégek befolyásos személyek, tisztek, nemesek, volt diplomaták, jelenleg pedig a boldog nyugdíjas éveiket élvezik. Általában házastársaikkal közösen kirándulnak, akik életük folyamán olyan kedvelt tevékenységeiknek hódoltak, mint a kertész-

kedés, művészetek (pl. festészet) és aktív tagjai a közösségi kluboknak. Már számos helyen megfordultak, Indiában, az Amerikai Egyesült Államokban, és mégis nagy lelkesedéssel jönnek Erdélybe a változatos természeti adottságok, gazdag biodiverzitás megcsodálása végett, amit Angliában a korai iparosítás miatt már kevésbé lehet megtalálni. Ez a réteg alapos természetismerettel rendelkezik, a természeti és múltbéli kulturális adottságokat egyaránt értékelni tudja. Mivel hosszabb időt töltenek a vidéken, ezért rendszerint repülővel érkeznek, a környéken pedig személyi gépjármű használatát veszik igénybe. A fő turisztikai vonzerőt a természet és emberi környezet közötti harmónia alkotja.

6. Szegmens: „*Wannabe turisták*”. Ennek a kategóriának a tagjai szintén Nagy-Britanniából érkeznek, kisebb jövedelemmel rendelkeznek, mint az előbbi kategória tagjai (5. Szegmens) és legfőképpen az jellemzi őket, hogy vágynak a kismemesi élet megtapasztalására. Úgy vélik, hogy számukra ez az utazás egy lehetőség, hogy úgy érezzék magukat mintha valóban kismemesként élnének. Tartózkodási idejük rövidebb, 7 és 10 nap körüli tehető és általában nagyobb körutak révén kerülnek a vidékre. Céljuk kevésbé a pihenés, mint inkább a megszokott környezetből való kiszakadás, a kismemesi élet megtapasztalása egy történelmi és kulturális jelentőségű helyszínen. Kevésbé kapcsolódnak be a szervezett programokba, gyakran önszerveződés révén látogatják meg a helyi nevezetességeket (természeti erőforrások, közeli városok meglátogatása). Részükről hiányzik a természeti és kulturális környezet iránti odaadás. Ez a turista szegmens is repülővel érkezik a nagy távolság megtétele miatt és a helyszínen autós szolgáltatást igényel. A fő turisztikai vonzerőt a kismemesi élet megtapasztalása hordozza.
7. Szegmens: „*Etnokultúra fogyasztók, etnikai turisták*”. Ebbe a kategóriába leginkább a Magyarországról érkező turisták tartoznak, akiket a magyar nemzeti hovatartozás közös megélésének a lehetősége vonz a vidékre, ezért inkább a magyar kultúrára emlékeztető helyeket és történelmi látványosságokat keresik fel. Gyakran autóbusszos utazás során érkeznek és átlagosan 3-4 napot töltenek a vidéken. Ez idő alatt próbálják bejárni a régió kulturális, hagyományos és történelmi vonatkozású épített örökségét. Leggyakrabban több férőhelyes panziókban vagy a családos kirándulások esetében agroturisztikai panziókban foglalnak szállást. Megfigyelhető, hogy kirándulásokat mindig hétvégére, vagy valamilyen nevezetesebb ünnep idejére szervezik, mint amilyen a csíksomlyói pünkösdi búcsú vagy a Székely Vágta. Átlagos jövedelemmel rendelkeznek, a helyszínen általában keveset költenek. Leggyakrabban csoportosan vagy családosan kirándulnak. Legtöbbjük egyúttal felkeresi és meglátogatja a régióban élő rokonait, ismerőseit. Számukra a fő turisztikai vonzerőt az otthonosságérzet, a közös történelmi és kulturális múlt megélése jelenti.

1. A megyék általános jellemzői és gazdasági helyzete

8. Szegmens: „Többiek”. Ennek a kategóriának a tagjai nagyon változatos jellemzőkkel bírnak, és gyakran jelen vannak a turisztikai piacon. Utazási céljaik között megtalálható a továbbképzés, tanulás, vadászat és egyébek.

Gyógyturizmus területe

9. Szegmens: „Feredős hétvége”. Az ebbe a kategóriába tartozók jellemvonásai nagyvonalakban megegyeznek a „családi nyaralás” szegmens képviselőivel, azzal a különbséggel, hogy határozottan a borvízforrásokra és gázkitörésekre épített terápiás jellegű gyógyturizmust szeretnék igénybe venni. Általában helyiek vagy a tágabb régióból érkeznek, akik hétvégi kikapcsolódásként a vidék népszerűbb fürdőhelyeit választják úti célul.

10. Szegmens: „Nyugdíjasklub”. Szintén fontos és stratégiai szegmense a gyógyturizmusnak, amely rendszerint inaktív időskorosztályt foglalja magába. Az üdülésük fő motivációját az egészségügyi állapotuk határozza meg. Az ország minden részéről érkeznek gyógykezelésekre az állam által kibocsátott üdülési csekkek segítségével. Az ő esetükben a leghosszabb a tartózkodási idő, akár a négy hetet is elérheti. Jövedelmi helyzetük változó, de általában keveset költenek a helyszínen. A hosszabb tartózkodásuk alatt úgy viselkednek, mintha otthon lennének. Olykor kapcsolatba kerülnek a helyiekkel, de ezek az érintkezések jelentéktelennek minősülnek. Az eltöltött idő alatt fő tevékenységük a gyógykezeléshez kötődik, ebből adódóan a fő turisztikai vonzerőt számukra a gyógyturizmus képviseli.

A bemutatott turista-szegmentálás során körvonalazódni látszik, hogy Kovászna megye vidéki környezete nagyon változatos turistaigényeket képes kielégíteni. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy ezek ideáltipikus kategóriák, a valóságban ezek átfedik, kiegészítik egymást.

3.3. ÖSSZEHASONLÍTÓ KÖVETKEZTETÉSEK

A turizmus szempontjából mindkét megye viszonylag fejlett turizmussal és számos kiaknázatlan turisztikai lehetőséggel bír, ugyanakkor a problémáik tekintetében jelentős eltérések mutatkoznak amiatt, hogy eltérő turisztikai piacokra szakosodnak. Bihar megye vidéki települései magas vendégforgalommal és férőhelykapacitással rendelkeznek. A fogadóegységek számának tekintetében Bihar megye az országos átlag felett áll. A vidék turizmusa szempontjából a turistaforgalom két specifikus turisztikai központ (hub) köré szerveződik: egyrészt a gyógyturizmusra épülő Félixfürdő és Május 1 környéke, valamint a hegyvidéki turizmusra, az Erdélyi középhegységben („Nyugati-hegység”) található Biharfüredre. Romániában a tengerpart után a

legnagyobb forgalma a Bihar megye termálfürdős helyszíneknek van. A megye egyik legnagyobb problémája, hogy a turizmus erre a két stratégiaileg fontos helyszínre összpontosul, így ebből kifolyólag a vidék többi településén a szálláshely kapacitás alulfejlett. A vendégforgalmat elég nagy arányban meghatározza a szezonális, továbbá a külföldi turisták aránya az elvártnál alulmarad. A turistaszegmensek meg-rajzolására tett kísérletünk azt mutatja, hogy többféle látogató megfordul a megye vidéki részein, ebben viszont alulreprezentáltak a középkorúak. Ez a jelenség azzal magyarázható, hogy a programok összeállításában, szolgáltatások nyújtásában kevésbé veszik figyelembe azokat az igényeket és elvárásokat, amelyek sajátosan a középkorú családokra jellemzőek. A turista szegmensek tekintetében gondot jelent a fiatal, városi, átlagos iskolai végzettséggel rendelkező csoport természeti környezethez való ártalmas hozzáállása is. A vidék legfontosabb turisztikai látványosságai közé tartoznak a természeti erőforrások, az épített kulturális és építészeti örökség, a helyi termékek, valamint a közösségépítő események.

Hasonlóan Bihar megyéhez, Kovászna megye is jól szerepel a fogadóegységek számának tekintetében, ebben a tekintetben az országos átlag felett található, a Romániában levő szálláshelyek 1,7 százalékát birtokolja. A fogadóegységekben regisztrált férőhelyek tekintetében is az országos átlag felett teljesít, ezzel az első öt megye közé tartozik. Jellemző a kis és közepes turisztikai vállalkozások száma, a nagykapacitású szállodákkal szemben. A leglátogatottabb turisztikai helyszínek, ahova a turistaforgalom összpontosul: Bálványosfürdő és környéke, Erdővidék, valamint Sepsiszentgyörgy és vonzáskörzete. Kovászna megye esetében is gondot jelent a szezonális, ami nagy hatással van a megye vendégforgalmára is. Ugyanakkor az elmúlt évek azt mutatják, hogy növekedés figyelhető meg a turistaérkezések terén és a szálláshely kapacitás kihasználtsága is országos átlag feletti, lekörözve a Közép Régió többi megyéjét. Az átlagosan eltöltött vendégéjszakák száma 5 nap körül mozog, ami országos szinten a legnagyobb érték, viszont ez leginkább a nyugdíjasok üdülési csekkkel történő gyógyturizmusának köszönhető, akiknek kezelési ideje akár egy hónapot is eltarthat. Hasonlóan Bihar megyéhez, itt is meglehetősen alacsony a külföldi turisták aránya. A turisták szegmentálása során jól látható, hogy a vidék változatos kínálattal rendelkezik, többféle turista profil igényeit képes kielégíteni. Ugyanakkor még mindig van lehetőség ezeknek a turista szegmenseknek a bővítésére (pl. gyógyturizmus esetében). Összevetve a helyiek percepcióit a szakértői véleményekkel, egy egységes koncepció körvonalazódik a vidék turisztikai adottságainak lehetőségeiről. Ez alapján elmondható, hogy Kovászna megye változatos természeti erőforrásokkal és épített hagyatékkal rendelkezik, melyet színesítenek a különböző közösségi események és a helyi gasztronómia. Ugyanakkor az említett turisztikai látványosságok konkrétságuknál fogva könnyen beazonosíthatók a megye turisztikai térképén, ami stratégiai fontossággal bír a megye népszerűsítése és közös brandjének kialakítása szempontjából.

KÖNYVÉSZET

- Beck, U. (2003). *A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Budapest: Századvég.
- Beck, U. (2005). *Mi a globalizáció?*. Szeged: Belvedere.
- Hollinshead, K. (2004). Tourism and New Sence: Worldsmaking and the Enunciative Value of Tourism. In Hall, C. M. & Tucker, H. (Eds), *Tourism and Postcolonialism: Contested Discourses, Identities and Representations*. London, England: Routledge.
- Lallement, M. (1993). *Histoire des idees sociologiques. De Parsons aux contemporains*. Paris: Armand Colin.
- Lane, B. (1994). What is rural tourism?. *Journal of sustainable tourism*, 2(1-2), 7-21.
- MacCannell, D. (1973). Staged Autenticity. Arrangements of Social Space in Tourist Settings. *American Journal of Sociology* 73.3, 598-603.
- Meethan, K. (2012). Reflexivity in tourism research. *The Routledge handbook of cultural tourism*, 156.
- Péter L. (2009) *TP 5.0. Elmélet és empiria öt globális társadalmi probléma vizsgálatában*. Kolozsvár: Kriterion.
- Gábora A. & Pásztor Gy. & Péter L. (2013). A turizmus mint a régiófejlesztés lehetséges eszköze: Körösrév határmenti kistérség példája. *Erdélyi Társadalom* 2013-2
- Porter, B.W. & Salazar, N.B. (2005). Heritage Tourism, Conflict and Public Interest. *International Journal of Heritage Studies* 11/5, 361-370.
- Richards, G. (2014): *Tourism trends: The convergence of culture and tourism*, https://www.academia.edu/9491857/Tourism_trends_The_convergence_of_culture_and_tourism. (11.12.2014.)
- Ritzer, G. (2003). *MacDonaldizarea societatii*. Bucuresti: Editura Comunicare.ro
- Sharpley, R. (1994). *Tourism, Tourists and Society*. Elm publications.
- Shepherd, R. (2002). Commodification, culture and tourism. *Tourist Studies* 2, 183-201.
- Singleton, R. A. & Straits, B. C. (1999). *Approaches to Social Research*. New York-Oxford: Oxford University Press

JÓ GYAKORLATOK BEMUTATÁSA

Az innovatív ötletek és megvalósítások hasznos és szükségszerű feltételei a vidéki turizmus fejlesztésének. A projektek és vállalkozások formájában megvalósuló innovatív elképzelések képezik a megye jó gyakorlatait és követendő példáit. Ezek jellegzetessége általában az, hogy változatos és sikeres szolgáltatásokat, programokat kínálnak a látogatóknak, emiatt követendő példának tekinthetőek.

Bihar és Kovászna megyében több innovatív ötlet alapján megvalósult, változatos kezdeményezést találunk. Ezeknek a jó gyakorlatoknak számos közös jellemzője van, de a többi kezdeményezéssel szemben éppen a részletekben rejülő különbségek teszik egyedivé.

Ezek a vállalkozások, kezdeményezések felismerték a látogatók eltérő igényeit, elvárásait és azoknak a szolgáltatásoknak a hiányát, amelyek iránt a leginkább kereslet mutatkozik a környéken. A vállalkozások többsége a különböző helyi, országos és nemzetközi pályázati forrásokból gyűjtötte össze az induláshoz és a bővítéshez szükséges pénzt. Üzleti stratégiájukban közös, hogy próbálnak a már helyben meglévő erőforrásokra építeni. Gyakoribbak például azok a kezdeményezések, amelyek a rehabilitált, restaurált történelmi jelentőségű helyszínek vonzerejét, vagy a környék ásványvizeinek gyógyászati célú felhasználását hasznosítják. A jó gyakorlatok tehát általában értékelik a természet, a helyi kultúra, a történelem, a hagyományok és a szokások adta lehetőségeket és ezek igényes hasznosítására törekszenek. Igyekeznek úgy összeállítani a turistacsomagjaikat, hogy figyelembe vegyék az egyes szegmensek sajátos elvárásait, ezen belül pedig törekszenek arra, hogy változatosságot kínáljanak. Ezeknek az innovatív kezdeményezéseknek talán a legfontosabb jellemzője, hogy környezetbarát módon és a fenntartható fejlődés jegyében működnek. Céljuk a minőségi és színvonalas szolgáltatásnyújtás, valamint a szálláshelyek felszereltségének tökéletesítése, amelyben ötvözni kívánják a múlt hagyatékát a modern építészet által nyújtott kényelemmel (ld. Daniel kastély példáját). Innovatívnak számítanak a munkaerő rekrutációját tekintve is, hiszen a helyi munkaerő foglalkoztatására törekszenek úgy, hogy azok megfelelő szakképzésben részesüljenek. Ezzel azonban a probléma nem oldódik meg, a szakképzett humánerőforrás helyben tartása és a külföldi munkavállalás céljából történő elvándorlásuk megakadályozása ugyanis komoly további kihívást jelent. Innovativitásuk jelen van a gasztronómia területén is, ahol hangsúlyosan a helyi termelésű és készítésű, hagyományos ételek felszolgálatát és forgalmazását népszerűsítik.

Az alábbiakban részletesen bemutatunk néhány ilyen sikeres kezdeményezést, amelyek a fentiek értelmében joggal tekinthetőek követendő példának a jövő potenciális vállalkozói, fejlesztői számára.

BIHAR MEGYE

1. President Szálloda – Félixfürdő

a. Kulcsszavak: uniós források, fenntartható fejlődés, minőségi szolgáltatások, szezonális, piaci rés, innováció.

b. A projekt bemutatása

A szállodát 2001-ben nyitották, akkoriban még csak a jelenlegi bejáratnál lévő szárny létezett, 31 szobával, egy étteremmel és egy kisebb kültéri medencével. Ezt követően körülbelül minden második évben valamilyen fejlesztést eszközöltek, jelenleg a szálloda minősítése négycsillagos, a komplexumhoz tartozik egy aquapark is, az egyetlen az üdülőhelyről, mely minden típusú turistának megfelelő szolgáltatáspalettával rendelkezik.

A turisztikai komplexum első bővítése egy 350 fős rendezvényteremből állt, elsőként a kategóriájában az üdülőtelepen, majd egy SAPARD alapokból finanszírozott kemping kialakítása következett. 2007-ben elkezdődött a szálloda új szárnyának a kialakítása a ROP (Regionális Operatív Program-Programul Operațional Regional) támogatásával, amely négy évig zajlott. Jelzésértékű, hogy a négy évből három év a dokumentáció összeállításával és elfogadtatásával telt, és egy év alatt készült el az új szárny megépítése. 2011-ben adták át a 60 szobával, konferencia teremmel, kezelési központtal rendelkező, négy csillagos standardoknak megfelelő immár kibővített szállodát. Ugyanekkor kezdődött el az aquapark megépítése is, ez alkalommal saját forrásokból és hitelből, mivel nem sikerült uniós forrásokat lehívni, amit 2012 októberében adtak át. A szálloda és az üdülőtelep számára is egy sikeres projekt indult el az aquapark révén: a szálloda számára ez egy 20-25 %-os növekedést jelentett a kihasználtság tekintetében, az üdülőtelep számára pedig ez volt az első év, amikor a panziók nem voltak kénytelenek bezárni a téli időszakra, hiszen az aquaparkba érkező turisták nem kizárólag a President szállodában igényelnek szállást.

c. A jó gyakorlat jellemzői

Több okból is egy jó gyakorlatnak tekinthető a vállalkozás. Először is figyelemre méltó a komplexum fokozatos és fenntartható fejlesztése, a vissza nem térítendő uniós források segítségével körülbelül kétévente lépésről lépésre fejlődött a szálloda és a hozzá tartozó szolgáltatások. Követendő példaként tekinthetünk a szolgáltatások minőségére és az alkalmazottak szakmaiságára is, a szálloda szűkebb és regionális környezetben is megelőzi e téren a hozzá hasonló nagyságrendű és besorolású turisztikai komplexumokat. Összesen a vállalkozás keretén

belül 84 alkalmazott tevékenykedik, ezek közül kiemelkedő és regionálisan elismert szakmáik főszakácsok, illetve a balneológus.

A helyi környezetben innovatív magatartásnak számít az aquapark létrehozása, illetve a turistáknak nyújtott szolgáltatások keretén belül a rendezvények, programok folyamatos szervezése. A vállalkozás sikeresen nyújt kikapcsolódási és szórakozási lehetőségeket minden korosztály számára, ezen lehetőség terén pedig akut hiány van az üdülőtelepen.

Ez a fajta fejlesztési mód teljesen újszerű az üdülőtelep kontextusában, ugyanakkor egy piaci új szegmenst sikerül megszólítani: azokat a turistákat, akik egy teljes, komplex és szórakoztató fürdőélményt keresnek. Ezt sikeresen nyújtja a vállalkozás, ezáltal egy alternatívát ad a legnagyobb kelet-európai fürdőkomplexum, a hajdúszoboszlói stranddal szemben. A vállalkozás jövőbeni tervei között szerepel egy modern orvosi gépekkel felszerelt, európai jelentőségű kezelőközpont létrehozása, ezáltal kihasználva a környék erősségeit, a kiváló minőségű termálvizet, illetve a helybeli elismert balneológusokat.

d. Eredmények és következtetések

A komplexum eredményeinek tekintetében, a szálloda 111 szobájának éves átlagos kihasználtsága 78%-os, az aquaparkban pedig 2014 első tíz hónapjában összesen 140.000 belépőjegyet adtak el, nyáron naponta átlagban 1000-1500 személy veszi igénybe az aquapark szolgáltatásait.

Ugyanakkor, az Aquapark létrehozása pozitív hatással van a fürdőkomplexumra, mivel egy szórakozási és pihenési helyet biztosít, ami egy helyi szükségletre, azaz a szórakozási lehetőségek hiányára adott válaszként is értelmezhető. A President turisztikai komplexum jó hatással van a régióra azáltal, hogy sok programnak és eseménynek a fő helyszíne, nagyszámú turistaforgalommal rendelkezik és jelentősen hozzájárul a befizetett adókkal a helyi önkormányzat működéséhez. A jó gyakorlat más kontextusban való alkalmazása lehetséges Bihar- és Kovászna megyében is, mivel mindkettő jelentős fürdőpotenciállal rendelkezik, illetve a felhasznált Európai Unió alapok elérhetőek minden vállalkozás számára, aki követni akarja a bemutatott jó példát.

2. Védett Övezetekért és Fenntartható Fejlődésért Központ – Bihar (Centrul pentru Arii Protejate și Dezvoltare Durabilă)

a. Kulcsszavak: fenntartható fejlődés, védett övezetek, innováció, helyi közösség, alkalmazottak, ökoturizmus.

b. A projekt bemutatása

A Védett Övezetekért és Fenntartható Fejlődésért Központ (CAPDD) egy partnerséget képez két közintézmény és két civil szervezet között: Bihar Megyei Tanács, Nagyvárad Környezetvédelmi Egyetem, Román Barlangászati Szövetség és az „Erdélyi-középhegység” Ökológiai Felügyelet Központi Régiója. 2010 februárjában a VÖFFK Bihar (CAPDD) adminisztrálásába került a Natura 2000 ROSCI 0062 „Sebes-Körös völgye – Királyerdő” természetvédelmi övezet, amely 38,813 hektáron terül el és magába foglal több községet: Esküllő, Bulz, Barátka, Căbești, Tisztásfalva, Bihardobroșd, Alsólugos, Szászfalva, Kispapmező, Magyarremete, Biharrósa, Vársonkolyos, Cécke, Rév, Vércsorog, illetve Élesd és Belényes városokat is. A szervezet két jelentős Bihar megyei turisztikai természeti látványosságot igazgat: a Farcu kristálybarlangot és a Mézgedi-cseppkőbarlangot. A legfőbb turisztikai aktivitások közé sorolhatóak a következő szolgáltatások: barlanglátogatás, kötélpálya (zip-line), via ferrata, tematikus turisztikai útvonalak. A szervezet célkitűzései közé tartozik a természetvédelmi terület fenntartható igazgatása és a látványosságok tágabb turisztikai kontextusba helyezése, a környező települések turisztikai célponttá való átalakítása, változatos és széleskörű szolgáltatásokat alakítva ki a helyszínen. Ezáltal a helyi közösségek is bekapcsolódnának a turisztikai forgalomba, és a párórás barlangi látogatások átalakulhatnának párnapos kirándulásokká a környéken.

A szervezet szoros kapcsolatban áll a legtöbb, a turizmus terén jelentősnek tekinthető szereplővel, mint például a közintézményekkel, iskolákkal, szállodákkal, panziókkal és a megyei turisztikai irodákkal. Ugyanakkor, a szervezet országos és nemzetközi szinten is tagja a különböző barlangász egyesületeknek, ezáltal biztosítja a szakmai tudást és kompetenciákat a rá bízott feladat elvégzésére.

c. A jó gyakorlat jellemzői

A jó gyakorlat legfontosabb része a VÖFFK Bihar (CAPDD) által igazgatott természeti látványosságokból tevődik össze, a Farcu kristálybarlang és a Mézgedi-cseppkőbarlang részei annak a koncepciónak, amely által a fenntartható turisztikai fejlődést és az ökoturizmust serkentik. A jóváhagyott tematikus útvonalak felszerelése, a kerékpárkölcsonzó központ, illetve a zip-line és a via ferrata kialakítása lehetőséget nyújtanak a turisták számára, hogy megismerjék a környéket és a barlangok körül elhelyezkedő természeti erőforrásokat, ezeket

pedig összekapcsolhatják különböző hegyvidéki pihenési és szórakozási lehetőségekkel. Mindezen tevékenységek egy környezet és közösségbarát kontextusban vannak kialakítva, ezáltal nincsenek negatív hatással a környék természeti erőforrásaira és látványosságaira, ezzel is hozzájárulván a régió fenntartható fejlődéséhez.

Az alkalmazott módszerek középpontjában a helybeli lakosok, a helyi közösségek állnak, összpontosítva a fenntartható fejlődésre és figyelembe véve a természet és a helyi közösségek védelmét. A barlangoknál két idegenvezető, a zip-line-nál pedig egy működtető van alkalmazva, akik a szomszédos településekről származnak. Ugyanakkor, a természeti lelőhelyek igazgatásában és megőrzésében fontos szerepet tölt be a helyi közigazgatás is.

d. Eredmények és következtetések

A legfőbb következtetés, hogy a szervezet megközelítése innovatív jelleggel bír a régió számára, ebben az esetben maga a lelőhely értékesítése és bemutatása képviseli a jó gyakorlat mivoltát.

A jó gyakorlat eredményei összefoglalhatóak a nagyszámú turista vonzásával, és ezek semmilyen módon nincsenek káros hatással a természetre, illetve a célkitűzések megvalósítása által, ezen turisták több időt fognak tölteni a környéken, amelyből a helyi vállalkozások, helyi önkormányzatok, helyi közösségek profitálnak. Ennek az alkalmazása lehetséges más kontextusokban is, a projektben felhasznált erőforrások és a know-how-ok elérhetőek Bihar és Kovászna megyében is.

3. Master Adventure

a. Kulcsszavak: rafting, piaci rés, humánerőforrás, helyi közösség, természeti erőforrások

b. A projekt bemutatása

A vállalat 2007-ben jött létre, egy szűk baráti körből indult, akik aktívan úzték a hegyvidéki vízisportokat, és akik egy lefedetlen piaci rést észleltek országos szinten ezen a területen. A jó gyakorlat legfőbb aktivitásai közé tartoznak a rafting és a kayaking-túrák szervezése, illetve különböző hegyvidéki sportok szervezése (kerékpártúrák, hegymászás, barlangászat stb.). Kőrösrév környékén működik a vállalkozás, ahol legfőképpen a hegyek, a barlangok, a Sebes-Körös és a folyó által formált völgyek jellemezik a természeti környezetet, amely alapvető fontosságú a vállalkozás tevékenységében. Ugyanakkor, ez a csapat különböző indoor és outdo-

or team building képzéseket szervez, legfőképp belföldi és külföldi nagyvállalatok számára.

c. A jó gyakorlat jellemzői

A jó gyakorlat lényege abból áll, hogy a csapat, aki elkezdte a vállalkozást, felismerte, hogy létezik egy piaca ezeknek a sporttípusoknak, és válaszként erre egy az igényeknek megfelelő, jó minőségű turisztikai ajánlatot dolgoztak ki. Ennek a folyamatnak köszönhetően, a kezdeményezés innovatív jelleggel bír, mivel ilyen jellegű turisztikai szolgáltatások nem voltak jelen a piacon. Ugyancsak példaértékű, ahogyan a vállalkozás a személyzetét toborozza. A jövőbeli rafting guide-ok lépésről-lépésre vannak kiképezve a csapaton belül, együtt dolgoznak a tapasztalt vezetőkkel, így megtanulva a mesterség gyakorlati oldalát, ezután az itt szerzett tapasztalatokat kiegészítik egy elméleti tudással is, annak érdekében, hogy sikeresen levizsgázzanak az IRF (International Rafting Federation) által szervezett vizsgán. A vállalkozás keretein belül minden rafting guide rendelkezik ezzel a világszinten elismert bizonyítvánnyal. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a jó gyakorlat alkalmazottainak és közreműködőinek nagy része a környékről származik, helybéliek.

A Master Adventure a szolgáltatások minőségét három szempontból biztosítja: példaértékű humán erőforrás kiképzés, a raftingfelszerelés folyamatos felújítása, illetve a régió természetes környezetének tudatos használata, mivel ezen vízisportok által a turisták hosszabb távokat tehetnek meg, egyedi módon tapasztalhatják meg a természetet és magát a hegyvidéket. Ez a fajta turizmus nem okoz semmiféle kárt a természetben, nem káros a környezetre, nem bír olyan negatív hatásokkal, mint amikor a turisták több napig sátoroznak ezeken a helyeken, maguk után hagyva a hulladékot (az ilyen típusú turisták hatalmas problémát jelentenek a körösrévi vidékre). Ennek következtében, hogy a jó gyakorlat tevékenységei szoros kapcsolatban állnak a természeti környezettel, a foglalkozások csak kedvező időjárási körülmények közt zajlanak, így télen nincs semmiféle aktivitás. A jó gyakorlat a helyi közösségben fontos szerepet játszik több szempontból is: a rafting guide-ok helybéliek s nagyrészt fiatalok. A Körösrév vidékére, rafting céljából érkező turisták a környék panzióiban vannak legtöbbször elszállásolva, ezáltal a jó gyakorlat hozzájárul a turisták számára a növekedéséhez a régióban. Ugyanakkor, a turisták igénybe vesznek más szolgáltatásokat és turizmushoz kötődő termékeket is, ezáltal is hozzájárulva a helyi közösség fejlődéséhez. A jó gyakorlat szinte minden tagja felsőfokon beszél különböző idegen nyelveket, s ennek köszönhetően lehetőségük van együttműködni a turisztikai irodákkal és a külföldi turistákkal is.

d. Eredmények és következtetések

A főbb konklúziók közé sorolható az a tény, hogy a jó gyakorlat egy példaértékű minőséget szolgáltat a turistáknak nyújtott szolgáltatásokban, innovatív jelleggel bír, mivel ez az első ilyen jellegű vállalkozás a régióban, a vállalkozók megtaláltak egy olyan piaci részt, amelyet példásan ki tudtak aknázni, a személyzet toborzása a helybéli fiatalok köréből zajlik, a turistaforgalom által pedig hozzájárul a helyi közösség és a település gazdasági fejlődéséhez. Ugyanakkor, az újonnan létrehozott turisztikai vállalkozások számára a már jelentős turistaforgalom pozitívumként jelenik meg, és a jó gyakorlat egy olyan mintát követ, amely nem káros a környezetre. Követendő példa lehetne több helyszínen Kovászna és Bihar megyében, az egyetlen természeti erőforrás, amely a megvalósításhoz szükséges az a hegyvidéki környezet és hegyi folyó, amelyben a foglalkozások zajlanak, ez viszont jelen van mindkét megyében.

3. Ottományi kúria és kiállítóház

a. Kulcsszavak: kúria, restaurálás, kulturális örökség, innováció, lehetőségek kiaknázása, szakmaiság, Európai Unió alapok, minőség

b. A projekt bemutatása

A jó gyakorlat Ottomány faluban található, Szalacs községben, Bihar megyében. A jó gyakorlat egy régi kúria felújításából áll, illetve egy néprajzi kiállításból, amely két részből tevődik össze: a kiállítás egy része egy nemesi család mindennapi életének a bemutatására törekszik, a másik része viszont a régió falusi parasztjainak az életét kívánja a látogatók elé tárni, ahol különböző korabeli háztartási eszközök és szerszámok találhatóak. A kúriát Európai Unió alapokból újították fel 2010-2013 között, az igazgatását helybéli szakértők végzik, akik bő tapasztalattal rendelkeznek a néprajzi kiállításon terén. Fontos megjegyezni, hogy a felújítási és kiállítási projekt fő partnere a gyulai Vízügyi Múzeum Magyarországról, egy olyan múzeum, amely nagy tapasztalattal rendelkezik ezen a téren, amely fontos tudományos hozzájárulással és kiváló minőségű, többnyelvű információs anyagokkal járult hozzá a projekt létrejöttéhez. A legtöbb kiállítási anyag egy helybéli magángyűjtőtől származik, aki a több éven keresztül összegyűjtött tárgyakat átadta a kiállítóháznak. A kiállításokon kívül, a kúria különböző események és rendezvények házigazdája, rendelkezik konferenciateremmel, és különböző after-school programokat bonyolít le.

c. A jó gyakorlat jellemzői

Minden látogató számára a legjellegzetesebb része a kúriának a felújítási munkálatok és a kiállítások minősége. A kúriát korabeli építkezési technikákkal újították fel, a munkálatok minősége több riport tárgya volt, a média minden esetben a történelmi épületek felújításának pozitív példajaként mutatta be. Egy másik jellemzője a jó gyakorlatnak az, hogy az alkalmazottak helybéli szakmabeliek, akik felsőfokú néprajzi végzettséggel rendelkeznek, akik képesek megfelelően kezelni egy kiállítási anyagot. A projekt mélyen beágyazott a helyi közösségben több szempontból is: a személyzet fiatal, helybéli és szakmabeli emberekből tevődik össze, illetve a felújított épületegyüttest tartalommal feltöltötték, a helyi közösség és a turisták által is használható térré alakították. Ez a társadalmi beágyazottság a különböző események és after-school programok szervezésével is erősödik, illetve azáltal, hogy a projekt megvalósításában részt vett a helyi önkormányzat, egy magánygyűjtő és a kúria gondnoka, aki egy fiatal szakmabeli a településről. Egy másik jelentős jellemző, hogy a projektnek sikerült újra értékesé tenni a helyi kultúrát, egy olyan régióban, ahol ez nagyon szükségesnek bizonyult úgy a turisták, mint a helyi közösség számára, mivel a térségre jellemző urbanizált életmód által a kulturális örökség, helyi hagyományok és népszokások enyhén feledésbe merültek.

A kúria jelentős számú turistát vonz a régióba, ez a fajta turizmus nem szezon-és évszakfüggő, mint például a gyógyfürdői turizmus, ezáltal az év egészében tud szolgáltatásokat nyújtani a látogatóknak, kiegyensúlyozván a régió turizmusának a szezonális jellegét.

d. Eredmények és következtetések

Az Európai Unió alapok, a határmenti partnerségek, a helybéli szakmabeliek és a magánygyűjtemények segítségével a helyi önkormányzatnak sikerült felújítani egy romos állapotban lévő történelmi épületet, s ugyanakkor az új helységet sikerült megtölteni tartalommal, ezáltal a helyszín beágyazottá vált a közösségben.

A projekt kivitelezéséhez és igazgatásához szükséges erőforrások elérhetőek a rurális települések számára Kovászna és Bihar megyében egyaránt, az uniós alapok, a környék szakmabeli fiataljai, az elhanyagolt történelmi épületek száma mind arra mutat, hogy szükségesek az ottományihoz hasonló jellegű, sikeres jó gyakorlatok s projektek.

4. Turul panzió

a. Kulcsszavak: minőség, innováció, gasztronómia, helyi mezőgazdasági termékek, helyi közösség

b. A projekt bemutatása

A Turul Panzió a Bihar megyei Magyarremetén található, 80 km-re a borsi határátkelőtől. A vendégház 23 szobával, 65 férőhellyel és egy, a panzióhoz közeli, berendezett camping-el rendelkezik. Egy családi vállalkozás eredménye, a szükséges munkaerőt lefedik a család tagjai, alkalmanként vonnak be segítő személyzetet. A szobák egy része a családi ház egyik részében vannak berendezve, a többi viszont a család tagjai által megtervezett és felépített kis faházikókban.

A saját tervezés és kivitelezés következtében a faházikókban található szobák nagyobbak és kényelmesebbek, mint a piacon található ehhez hasonlóak, mivel az itt megszállt turisták rendelkezésére saját fürdőhelyiség, melegítés, TV stb., állnak, egyszóval olyan létesítmények, amelyek nem jellemzőek a standard faházak esetében. A panzióban a gasztronómiai kínálat hagyományos és helyi termelők-től beszerzett alapanyagokból készül. Ugyanakkor, a komplexum saját, európai szakmai szervezetek által akkreditált kempinggel rendelkezik, ahol a sátorozási helyek külön vannak kialakítva a sátraknak, külön a kemping autóknak és minden hely el van látva áram és vízhálózattal. A kemping akkreditálása európai szakmai szervezetek által, egyrészt, a turistáknak egyfajta biztosítást nyújt a szolgáltatások minősége terén, másrészt pedig elérhetővé teszi a kempinget és a panziót az európai turisztikai térképen, ezáltal kialakítván egy állandó turistabázist. Ugyanakkor, a panzió szolgáltatásai közé tartozik az idegenvezetés, a különböző természeti és történelmi turisztikai célpontok látogatásának megszervezése.

c. A jó gyakorlat jellemzői

A panzió legfőbb jellemzője az, hogy jó minőségű, kényelmes szállást biztosít általában, hogy egyedi, jól felszerelt faházakkal rendelkezik. Agroturizmus szempontjából a gasztronómiai kínálat kiválóan tekinthető, a felhasznált hozzávalók közé sorolhatóak a panzió területén termesztett zöldségek és gyümölcsök, a helyi tenyésztéssel származó húsvok, tejtermékek, stb. A felhasznált receptek és fűszerek mind hagyományosnak tekinthetőek, ezáltal is kiegészítve, gazdagítva a gasztronómiai palettát. A panzió volt az első ilyen jellegű létesítmény a településen és a régióban, ennek következtében sorolható be a helyi innovatív vállalkozások körébe. A családi vállalkozási modell sikeresnek bizonyul, abban a kontextusban, amennyiben a panzió bővítése nem áll a tulajdonosok rövid távú tervei között. A panzió jól beágyazott a helyi társadalomban, mivel amikor a nagyszámú turistaforgalom

miatt több emberre van szükség, a vendéglátónál több helybéli személy dolgozik. Ugyanakkor, a nagy mennyiségű mezőgazdasági termék, a szükséges húsmennyiség nem előállítható teljes mértékben csak a panzió által, így, amikor szükség van rá, ezeket a termékeket megvásárolják a helyi közösség tagjaitól. A gasztronómiai kínálat révén, az idegenvezető túrák által, a panzió hozzájárul a helyi kultúra és természeti örökség értékesítéséhez.

d. Eredmények és következtetések

A panzió olyan szolgáltatásokat foglal magába, amelyek tipikusak egy agroturisztikai panzió esetében, és modellértékűek a hazai környezetben. Helyi, saját mezőgazdasági termékeket használ, egy hagyományos gasztronómiai kínálattal rendelkezik, kedvezően mutatja be a helyi természeti örökséget és ugyanakkor egy kényelmes megszállást biztosít a turisták számára az egyedi faházak révén. A szolgáltatások (megszállás, étkezés, idegenvezetés) magas minősége jellemző a panzióra, amely több típusú turistához szól, mivel többfajta megszállási lehetőséget kínál. Egy innovatív jellegű vállalkozás, amely mélyen beágyazott a helyi közösségben. A panzió egy példaértékű modellt biztosít a jövőbeli vállalkozók felé az agroturizmus terén, amely követhető úgy Kovászna, mint Bihar megye több településén is, hiszen léteznek és kiaknázhatóak azok a gasztronómiai és természeti erőforrások, amelyek alapját képezik az agroturizmusnak.

KOVÁSZNA MEGYE

1. Dániel kastélyszálló – Olasztelek

a. Kulcsszavak: nemesi turizmus, kastélyszálló, magas színvonalú szolgáltatások, kiváló minőség, gasztronómiai különlegességek, jól szervezett marketing stratégia.

b. A jó gyakorlat meghatározása, előzmények, háttér

Különleges történelmi múltjának köszönhetően Háromszéken számos nemesi és kisnemesi kúria, udvarház és kastély épült, melyek napjainkban a vidék épített örökségének gyöngyszemeit képezik. A régióban kirándulók nagy érdeklődéssel látogatják a múltbéli időket idéző és felelevenítő építményeket, ezek átmeneti kilépési lehetőséget nyújtanak a hétköznapi élet egyhangúságából. Az épületek tulajdonosai felismerték az épített örökség turisztikai jelentőségét és a felújítások során ötvözték az autentikus múlt elemeit a modernizációs elvárásokkal. Az így rehabilitált épületeket pedig bevonták a turisztikai forgalomba, megnyitva kapukat az érdeklődők előtt.

Erre az egyik legjobb példa a Daniel kastélyszálló esete, amely a közigazgatásilag Bardóchoz tartozó Olasztelek községben található és megközelíthető Barót (4 km) és Sepsiszentgyörgy (32 km) irányából is. Erdővidék más nemesi épületeihez hasonlóan, a kastély késő reneszánsz stílusban épült (a restaurálás után több értékes késő reneszánsz kőfaragvány bukkant elő), valószínűsíthetően a 17. század elején és a Daniel család rezidenciájaként működött. A 19. század folyamán az épület klasszicista szárnyal bővült. A kollektivizálást és rendszerváltást túlélő épület a jelenlegi tulajdonosok elszántáságának köszönhetően kastélyszállóként működik, felidézve a nemesi élet hangulatát.

c. Kezdeményezés bemutatása

Az épület kastélyszállóvá alakításának ötletét és megvalósítását egy fiatal Bukarestből Erdővidékre települő házaspár találta ki, akik úgy döntöttek a 2009-es év elején, hogy felhagyva korábbi életükkel és munkájukkal, a következőkben valami különlegessel szeretnének foglalkozni. A vállalkozó szellemű társtulajdonos hölgy közgazdász-marketing végzettségű és korábban egy multinacionális cég munkatársa volt, míg férje közgazdász-informatikus végzettséggel az IT szektorban dolgozott. Elmondásuk szerint keresték az utat Erdély felé, amikor különböző hirdetésekben belebotlottak az eladásra szánt Dániel kastélyba. Tisztában voltak azzal, hogy szakmájuknak megfelelően nem fognak olyan állást találni, mely kellő motiváltságot, anyagi erőforrást és szakmai fejlődést hozhatna, így merült fel a turizmusban való vállalkozás ötlete. Mindez nem csak hóbortként, szabadidős kikapcsolódásként

fogalmazódott meg bennük, hanem szakmai kihívásnak tekintették, éppen ezért a turizmus egy különleges ágának, a nemesi és kastély turizmus feltérképezését tűzték ki célul. Az épületet 2009-ben vásárolták és az anyagi források megszerzéséhez ugyanebben az évben egy egyesületet hoztak létre, mely célként tűzte ki az olaszteleki kastély védelmét és helyreállítását, valamint annak népszerűsítését és a kulturális-turisztikai forgalomba való bekapcsolását.

A kastély felújítása közel öt évig tartott, mivel műemléképületről van szó, a renoválás mindvégig szakemberek bevonásával történt. Az építészeknek, művészettörténészeknek és restaurátoroknak köszönhetően sikerült visszaadni a kastély egykori hangulatát, ötvözve napjaink elvárásaival. A kastélyszálló nyolc egyedi tervezésű, külön történettel szolgáló lakosztállyal, hangulatos étteremmel és különleges borokat tartalmazó borpincével rendelkezik. A kastélyszálló bútorzatát a felújítás során nyert faanyagból készítették, az épületet kényelmes fürdőhelyiségekkel egészítették ki. A hely különlegességét fokozza az is, hogy a nemesi élet megtapasztalását nemcsak a komfortos szobák hangulata idézi, hanem a konyha vidéksspecifikus gasztronómiája is. Mesterszakáccsal dolgoznak, aki a tradicionális ételeket korszerű módszerekkel készíti el és gourmet módon tálalja, a leginkább hozzáillő bor társaságában. A minőségi kiszolgálást a nyolc alkalmazottból álló személyzet biztosítja, akik igyekeznek mindent megtenni azért, hogy a vendég elégedetten és élményekkel gazdagon távozzon.

A kastélyszállón kívül a vendégek számára igyekeznek minél változatosabb programokat nyújtani. Ezek közül kiemelt helyen van a lovaglás és a lovashintózás, amelyeknek a megszervezése a helyiek bevonásával történik, külön érdekessége, hogy különböző tematikában zajló egésznapos programokról szól. *„Nem azt mondom, hogy lovashintózás egy óra, hanem azt, hogy egy teljes nap kirándulás valamilyen tematikában, például környékbeli középkori várromok vagy környékbeli őskori lelőhelyek... egész napos szórakozás a vendégnek, ami melleleg lovashintóval történik, de nem kell mérje, hogy akkor ez 55 perc volt és nem egy óra, hanem egy élmény, mesével fűszerezve, ami jobban leköti őket. És erre van is igény.” (RL, társtulajdonos, Olasztelek)*

Mindemellett lehetőség nyílik barlangászásra, sziklamászásra a közeli Vargyas szorosnál, a vidék többi kastélyának és kúriáinak meglátogatására, régi hagyományok és mesterségek kipróbálására. A helyiek bevonásával további kulturális, történeti, hagyományos rendezvényekkel szeretnék színesíteni a programkínálatukat. A vezetőség fenntartja a jogát, hogy olyan jellegű turisztikai szolgáltatásokat nyújtson, amely megegyezik a kastélyszálló vendéglátói koncepciójával és magas színvonalú, minőségi kiszolgálást biztosít.

A vendéglátókört olyan személyek alkotják, akik érdeklődnek a történelem, a kultúra iránt és értékelni tudják, hogy egy 17. századi kastélyszálló az otthonuk a

kirándulás ideje alatt. Olyan látogatók fordulnak meg a kastélyban, akik különlegesebb élményt, szofisztikáltabb szolgáltatást szeretnének. Mivel a vállalkozás még a kezdeti fázisban tart, ezért a vendégkör egyelőre az ismereti, kapcsolati körből kerül ki, ennek köszönhetően a potenciális turisták nagyrésze belföldi, Bukarest irányából érkezik és a középosztály, felső-középosztály tagja. A kastélyt látogatók olyan vendégek, akik keresik a lehetőséget, hogy úgy tudjanak kimenni vidékre, hogy közben ne kelljen feladni a kényelmet és luxust, ezért komfortos szálláshetőséget, előkelő kiszolgálást kapnak. *„A vendégek, turisták, többet szeretnének, mint szállás és étkezés, igazi élményekért jönnének el hozzánk. Unják már a Prahova völgyének a kliséjét, zsúfoltságát és valami autentikusabbat, különlegesebbet keresnek.” (RL, Olasztelek)*

A vállalkozás kezdeményezői nagyon jól felismerték azokat az igényeket, amelyek a főváros vonzáskörzetéből érkező, magasabb társadalmi státusú réteg keres/kíván és igyekeznek autentikus vidéki hangulatba ágyazott, minőségi szolgáltatást nyújtani. Mindezek mellett próbálnak nyitni a kisebb rendezvények, események befogadására, a üzleti események (business event-ek), konferenciák, üzleti kikapcsolódást szolgáló team buildingek lebonyolítására is. Elsősorban a hazai vendégekre összpontosítanak, de a jövőtervek között szerepel a külföldiek felé történő nyitás is.

A kezdeményezés másik nagy erőssége, hogy szakképzettségüknél fogva nagy hangsúlyt fektetnek a kastélyszálló népszerűsítésére, melynek legfontosabb médiuma az internetes reklámozás. Kapcsolatban állnak fontosabb online foglalási oldalakkal, turisztikai irodákkal alakítottak ki partnerséget és folyamatos pozitív visszajelzést kapnak a látogatók részéről is. Mint erdélyi kastélyszálló, kuriózumnak számítanak, így a kezdeményezés a sajtósok körében is nagy népszerűségnek örvend.

d. Eredmények, következtetések

Összegzésképpen elmondható, hogy a Dániel kastélyszálló azért jó gyakorlat és követendő példa, mert egy olyan látogatói kör fele nyitott, amely eddig nem volt jelen a vidéken, de óriási további kiaknázatlan potenciált jelent (hazai és külföldi középosztály, felső-középosztály). A vidék organikus sajátosságaira építő, igényes kínálatuknak, sikeres marketingstratégiájuknak, valamint a jól kiépített kapcsolat-hálójuknak köszönhetően már a vállalkozás kezdeti szakaszában számos vendégnek a tetszését sikerült elnyerni.

2. Kálnoky vendégházak – Miklósvár

a. *Kulcsszavak:* „nemesi” turizmus, „Károly herceg” effektus, helyiek bevonása, együttműködés, integrált szolgáltatások, slow movement, nemzetközi marketing.

b. *A jó gyakorlat meghatározása, előzmények, háttér*

Kovácsna megyében a falusi turizmus ismertsége sokat köszönhet annak, hogy a vidék történelmi előjáróinak a leszármazottai, az egykori uradalmi birtokok örökösei a rendszerváltás után hazatértek és az értékes történelmi-építészeti hagyományt a vendéglátásban is hasznosítani próbálják. Teszik ezt egy olyan holisztikus vidékfejlesztési elképzelés részeként, amely fenntartható módon próbálja összekapcsolni a vidék táj-jellegű értékeit és az ökológiai biodiverzitást a premodern világ nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb életvitelével.

A több évszázados múlttal rendelkező Kálnoky és Mikes család kezdeményezéseinek népszerűségét fokozza az angol trónörökös, Károly herceg gyakori jelenléte is a vidéken, aki a Kálnokyak által működtetett zalánpataki vendégháza mellett Miklósvárán is többször megfordult.

c. *A kezdeményezés bemutatása*

A miklósvári Kálnoky kastély és a körülötte működő vendégházak a nemesi turizmus kiemelkedő heyszínei. Az 1500-as években a falu központjában épült kastélyt a család vadászházként használta. Építészeti szempontból az épületen több stílus ötvöződése figyelhető meg, a kastély barokk, reneszánsz és a neoklasszikus jegyeket egyaránt magán visel. A kastély sokáig elhagyatottan és kihasználatlanul állt, míg vissza nem került jogos tulajdonosaihoz, akik elkezdték a felújításának folyamatát. Jelenleg az egyik legkedveltebb és látogatottabb turistahely, amely a külföldi vendégek körében is nagy népszerűségnek örvend. A Kálnoky vendégházak 11 kétszemélyes szobával, rusztikus ebédlővel, borospincével és nappalival várják a látogatókat. A berendezéshez használt antik bútorok is több száz évesek, ezért a felújítás során nagyobb hangsúlyt fektettek az ágyak és ülőalkalmatosságok kényelmesebbé tételére. A szobákból hiányzik a TV, a rádió, a videólejátszó, ezzel szemben tele könyvtári polcok fogadják a vendégeket. A házak melegítése eredeti, csempekályhás és fafűtéses központi fűtéssel történik, viszont a fürdőszobák a nyugati szabványoknak megfelelően lettek kialakítva. A szálláshelyek különlegessége, hogy nem mindenik szoba rendelkezik saját fürdőszobával, ugyanis a régi erdélyi házakat nem így tervezték és nem is volt arra lehetőség, hogy az épület archaikus egységének megbontása nélkül mellékhelységet csatoljanak hozzá. A problémát egy izgalmas megoldással oldották meg, az udvaron egy szaunával felszerelt közös fürdőszoba biztosítja a tisztálkodás lehetőségét. Az étkezés rusz-

tikus, régi stílusát megőrző konyhában, ebédlőben, igény esetén a borospincében történik. A vendégek asztalára friss, helyben termelt zöldségek, illetve a faluban előállított termékek kerülnek, melyet hagyományos, generációról-generációra átruházott receptek alapján készít el a helyi származású szakácsnő. A billiárdasztallal is felszerelt szalon kiváló hely a társalgáshoz a csendes délutánok vagy rossz idő esetén. Ez a távoli kis falu szerény infrastruktúrával rendelkezik, így hosszabb eső után a sáros utcák és rosszabb idő esetén az áramingadozás hozzátartozik a hely eredetiségéhez.

Ez a kezdeményezés azért is jó gyakorlatnak tekinthető, mert a grófi család a helyi munkaerő bevonásával működteti a vendégházait és jó viszonyt alakított ki a helyi közösség tagjaival. Munkájukat dicséri továbbá az is, hogy a vendéglátásból származó bevételt nemcsak a vállalkozásukba forgatják vissza, hanem a helyi természeti és kulturális értékek megőrzésére és továbbadására is költenek.

A vendégházak köré épített turizmus változatos lehetőséget kínál a természeti környezet, a történelmi múlt és a kulturális-néprajzi hagyaték alapos megismeréséhez. A falu földrajzi elhelyezkedéséből adódóan változatos növény és állatvilággal rendelkezik, ezért vonzó a természet iránt érdeklődők számára. Minden évszak valami újat tud mutatni a természet kedvelőinek. A vidék növény- és állatvilágát szervezett természetjárás keretében, szakképzett idegenvezető segítségével lehet jobban megismerni. A történelem, a kultúra, valamint a helyi hagyományok megismerését művészettörténeti és néprajzi tudással rendelkező szakember segíti. A szervezett programok mellett a helyszínen egy jól felszerelt, tágas kerthelységben kapcsolódhatnak ki a vendégek (kerti bútor, sporteszközök, gyermekjátékok). A szolgáltatáshoz tartozik az is, hogy a vendégek bekapcsolódhatnak, kipróbálhatják a hagyományos mesterségeket, helyi ételeket készíthetnek, részt vehetnek a vidéki rendezvényeken, folklórprogramokon és mindeközben ismerkedhetnek a helyiekkel.

Kálnoky gróf Károly herceggel való ismeretségének köszönhetően a vendégek többsége külföldről, leginkább Nagy-Britanniából érkezik. A tipikus látogató Londontól dél-keletre él, kertvárosban vagy saját farmján, földtulajdonosként. Az idelátogató férfiak, férjek aktív korukban befolyásos személyek, tisztek, hivatalnokok vagy diplomaták voltak, jelenleg nyugdíjas éveiket töltik. Feleségeik nem dolgoznak, szabadidejüket kertészkedéssel, érdekes növények honosításával töltik, érdeklődnek a művészetek és a magaskultúra iránt és klubokban járnak össze. Meghatározó a természet, különösen a növényvilág iránti érdeklődésük, ezen a téren alapos tudással rendelkeznek. A világ számos országában megfordultak már, Erdélyben viszont azért érzik jól magukat, mert olyan változatos növény- és állatvilágot találnak, ami Angliában az az ipari forradalom óta már nem létezik. *„Ők azért jönnek, mert érdekli őket a természet meg a kultúra. Az, ami náluk már kétszáz éve*

volt, így napokig képesek bújni a vadvirágos rétet, azonosítják az énekesmadarokat s ehhez hasonlók.” Ez a turista szegmens minimum hét napot, de átlagosan tíz-tizennégy napot tölt el.

A hajdani grófi birtokokon megforduló turisták egy másik típusát „wannabe”-nek neveztük el és a látogatók körülbelül húsz százalékát teszik ki. Ők azok a vendégek, akik olyanok szeretnének lenni, mint az előbbi csoport tagjai, de koruknál és társadalmi státusuknál fogva egyelőre nem tartanak ott. Szintén Angliából érkeznek, de kisebb vagyonnal rendelkeznek és nagyvárosokban élnek. Általában rövidebb időre foglalnak szállást és leginkább egy nagyobb látogató-körút részeként érkeznek Miklósvárra. Mivel kevesebb szervezett programot igényelnek, ezért a kiszolgálásuk is más logisztika szerint történik.

A fentiekből látható, hogy a vendégkör többsége külföldről érkezik, a hazai turisták jelenléte visszafogottabb. A jó kezdeményezés egy másik fontos eleme tehát a nemzetközi népszerűsítés, amit elsősorban az internetre és a korábbi látogatók sajátos kapcsolataira alapoznak. Interneten keresztül sok foglalás érkezik, ami annak köszönhető, hogy jó referenciákkal rendelkeznek a fontosabb utazási és szállásfoglalási oldalakon. A szolgáltatások szerepelnek a külföldi tájékoztatókban is, nemzetközi utazási irodákkal is együttműködnek. Az angol trónörökösrel ápoltság kapcsolat szimbolikus értelemben szintén nagymértékben hozzájárul a helyszín reputációjának a növeléséhez. Ennek köszönhető például, hogy az érdeklődők gyakran egyenesen a grófot keresik fel és rajta keresztül foglalnak szállást. A vendégkör belső hálózati jellegét igazolja az is, hogy a vendégkönyvet fellapozva, a látogatók gyakran felismerik egymást.

d. Eredmények, következtetések

A Miklósváron működtetett falusi turizmussal kapcsolatban maga a Kálnoky család is úgy gondolja, hogy a kezdeményezésük nem csak egyfajta múltidézés és a történelem része, hanem példaértékű és élhető gyakorlat a jövőre nézve is. Sikereségéhez hozzájárul a kiterjedt kapcsolathálójuk tudatos kihasználása és a trónörökösrel ápoltság viszonyuk is, mely népszerűvé teszi a kezdeményezést külföldön is. Hatékony marketing stratégiát követnek, a kezdeményezés állandóan jelen van a médiában és különböző internetes felületeken is. Követendő jó gyakorlatnak bizonyul abból a szempontból is, hogy nyit a helyi közösség felé, helyi munkaerőt alkalmaz, bevonja őket a programok szervezésébe, helyi termékeket kínál a vendégeknek, felkarolja és népszerűsíti a helyi hagyományokat és kultúrát.

3. Aquasic Egyesület – Hatolyka

a. *Kulcsszavak:* borvízforrások, moffetta, kezelőközpontok, gyógyturizmus

b. *A jó gyakorlat meghatározása, előzmények, háttér*

Kovászna megye elsősorban kiváló borvizeiről és egykori híres gyógyturizmusáról ismert, nemcsak országos viszonylatban, hanem európai szinten is az egyik legnagyobb ásványvíz-lelőhellyel bír. A különböző összetevőjű és ízvilágú borvizek karbonátot, konyhasót, kalciumot, magnéziumot és vasat is tartalmaznak. Ennek a természeti erőforrásnak a jelenléte tette lehetővé a fürdőtelepek és kezelőközpontok kialakulását a megyében. A megye több ezer borvízforrással büszkélkedhet, melyek közül egyesek már ismertek és sajátos turisztikai arculattal is rendelkeznek, nagy többségüket azonban csak a helyiek ismerik és használják. Az óriási potenciál ellenére a borvizek értékesítése messze elmarad a lehetőségektől. A borvízforrások a megye területén észak-dél irányban húzódnak, délről indulva a fontosabbak a Bodoki hegység nyugati részében található Sugásfürdő, ezt követik a Bodoki, Árkosi, Bálványosi, Mikóújfalusi és a Málnás-fürdői borvizek. Gyógykezelésre is alkalmas, itthon és külföldön egyaránt ismert kezelőközpontok találhatóak Bálványosfürdőn, Bölönben, Kovásznán, Hatolykán, Málnásfürdőn, Oltszemen, Sugásfürdőn és Előpatakon. A borvizeket helyenként palackozzák is, ezek közül a legismertebbek a bibarcfalvi, a bodoki, a málnásfürdői, a kovásznai és az előpataki ásványvizek.

c. *Kezdeményezés bemutatása*

Az AQUASIC egyesület kezdeményezése a Kovászna megye gyógyfürdőkkel rendelkező településeinek hagyományát hivatott feléleszteni, továbbfejleszteni és bekapcsolni a turisztikai forgalomba. Az egyesületi tevékenységet a 2006-ban indult „Borvizek útja” c. projekt előzte meg, amelynek keretében uniós forrásokból fürdőépületeket és kezelőközpontokat építettek és javítottak fel az említett helyszíneken. Ez a beruházás nyolc Kovászna megyei település ásványvízre épülő hagyományos székelyföldi gyógyfürdőkultúráját élesztette fel, és korszerűsítette a kor elvárásainak megfelelően. A programban részt vevő települések turisztikai infrastruktúrája új sétányokkal, pihenőpavilonokkal bővült, korszerűsítették a fürdőmedencéket és forrásokat, javították a közvilágítást és a vezetékes ivóvízhálózatot. A program kezdeményezői nagy reményeket fűztek ahhoz, hogy ezek a beruházások további befektetőket vonzanak a térségbe, és újabb fejlesztéseknek adnak lendületet, viszont ezek egyelőre elmaradtak a várakozásoktól.

Az AQUASIC egyesület 2012-ben alakult azzal a céllal, hogy a projekt keretén belül felépített fürdőépületeket és a hatolykai kezelőközpontot működtesse. Ezt különböző pályázatok segítségével kívánja megvalósítani és fenntartani, az önkor-

mányzatok ugyanis – főként a jogszabályi környezet és egyéb bürokratikus okok miatt – magukra nem bízhatnak. A pályázati kiírás értelmében az önkormányzatoknak vállalniuk kellett, hogy az elkészült fürdőket a rendeltetésüknek megfelelően használják, ehhez alkalmazottakra lett volna szükség, ami meghaladta az önkormányzatok lehetőségeit. Jelen pillanatban az egyesülethez négy fürdő (Oltszemen, Málnáson, Előpatakon, Bölönben) és a hatolykai kezelőközpont tartozik. Az egyesületben ennek az öt községnek, valamint Kovászna megye tanácsának van tagsága, a meglehetősen szerény bevétel mellett ezek biztosítják a működéshez szükséges anyagi hátteret. További fejlesztések megvalósításához azonban pályázati forrásokra lesz szükség.

Az egyesületnek jelenleg 16 alkalmazottja van, ketten adminisztrációs feladatok ellátásáért felelnek, a többiek (3-3 alkalmazott) a kihelyezett munkapontokon dolgoznak. A személyzet feladata a higiénikus környezetről és a fürdők felügyeletéről való gondoskodás, a gépek karbantartása és szerelése, a belépés felügyelete. A kezdeményezést dicséri az is, hogy helyi munkaerőt alkalmaz, számukra biztosít megélhetési lehetőséget, a helyi gazdaságot gyarapítja.

Az említett helyszíneken a gyógykezelés keretében lehetőség nyílik hideg és melegvizes fürdőmedencék használatára, kádasfürdőkre, hidromasszázsra, szaunázásra. A terápiás célú kezeléseket mellett a fürdők helyenként szabadidős tevékenységnek is helyet biztosítanak: társasjátékok, asztalitenisz, fitness gépek és biliárd várja a kikapcsolódni vágyókat.

A kétszintes épületből álló, Szentkatolna községhez tartozó hatolykai kezelőközpontot 2013 júliusában nyitották meg a látogatók számára. Az épület földszintjén a kezelőbázis kapott helyet, amely mozgásszervi panaszok és érbántalmak orvoslására javallott. Itt található egy teljesen felújított borvízforrásra épített mofetta, tíz kádas gyógyfürdő, szauna, masszázs, orvosi és fizioterápiás rendelő. Az emeleten hat vendégszoba is található, amely a jövőben a hosszabb kezelést igénylő vagy akár átutazó turistáknak biztosít szálláslehetőséget. A kezdeményezés értékét növeli, hogy a mozgásszervi fogyatékkal élő vendégek igényeinek is megfelel: az épület két szintje között lift működik, az egyik gyógykád és a vendégszoba felszereltsége is ennek megfelelően volt kialakítva.

Ezek a fürdőhelyeken a borvizek különböző betegségek kezelésére, gyógyítására alkalmasak. A széndioxidban gazdag víz ivókúra formájában az emésztési zavarok kezelésére, valamint a magnéziumhiány pótlására alkalmas. A mozgásszervi megbetegedések, ízületi gyulladások, reumás fájdalmak, periférikus érbántalmak és magas vérnyomás kezelésére a melegvizes gyógyfürdő ajánlott. A hagyományos fürdőkúra alkalmas a bőrbetegségek tüneti kezelésére is.

A gyógyfürdő és kezelőközpont célközönségét többnyire a régió lakosai alkotják, jellemzően a település húsz kilométeres körzetéből érkeznek a vendégek,

ritkábban távolabbi turisták, külföldi vendégek. Ezek nagyobb része hazlátogató családtag vagy rokon. A viszonylag szerény érdeklődésnek az egyik oka az, hogy a kezelőközpont gyógyvizeinek a bemérése egyelőre várat még magára, ennek hiányában gyógyfürdőként való hirdetése törvénytelen. Az engedélyek beszerzése után azonban nagyobb népszerűsítés mellett a látogatók számának a növekedése várható, beleértve a külföldi vendégeket is. A legnagyobb forgalommal rendelkező előpataki fürdőző vendégeinek többsége Brassóból és környékéről érkezik és többnyire román nemzetiségű. Míg a fürdőket inkább a fiatalabb, családos vendégek látogatják, a hatolykai kezelőközpont a gyógykezelési szolgáltatásai miatt kedvelt hely az idősebb korosztály körében is, ugyanakkor nagyobb intimitást biztosít az elkülönített hideg-meleg borvizes kádjaival, melyeket függöny választ el egymástól.

A kezdeményezés népszerűsítése, reklámozása elsősorban az interneten történik, de az egyesület tagjai érdekesnek találják az írott sajtóban történő népszerűsítést is, mert a helyieket és az idősebb korosztályt továbbra is inkább az újságok segítségével lehet megszólítani.

d. Eredmények, következtetések

Összegzésképpen elmondható, hogy az egyesület kezdeményezése azért jó gyakorlat és követendő példa, mert azt az erőforrást hasznosítja, ami a Kovászna megyei turizmusnak hosszú távon erős komparatív előnyt biztosíthat. Az egyesület helyieket foglalkoztat, a helyieknek teremt munkahelyet és megélhetést, szolgáltatásai pedig hozzájárulnak az egészségügyi állapotuk javulásához. Kezdetben a helyiek szkeptikusan fogadták a fürdőket és kezelőközpontot, mára azonban lelkes és állandó használói lettek. Mindezen túl az egyesületi tevékenység azért is példaeértékű, mert úgy használja ki a vidék természeti erőforrásait (borvizek, mofetták), hogy közben nem károsítja a környezetnek. Amint azt már többször is említettük, ebben az iparágban óriási fejlődési potenciál van a vidéken.

4. „Elveszett Világ” Természetvédelmi Egyesület

a. Kulcsszavak: aktív turizmus, barlangászat, hegymászás, környezetvédelem, önkéntességi munka

b. A jó gyakorlat meghatározása, előzmények, háttér

A megye kedvező földrajzi fekvése változatos domborzati formákat eredményezett, melynek turisztikai jelentőségére a vidék előljárói és szakemberei is felfigyeltek. Az igazi élményt az idelátogató turisták számára az érintetlen természet adja, melyben apró emberi beavatkozások ritkán fordulnak elő, pusztán a látogatók igényeinek kiszolgálása céljából (átjárók, pallók, pihenők). Egyes természeti látványosságok megközelíthetősége ugyanis csak épített infrastruktúra segítségével megvalósítható. A természeti erőforrások turisztikai szempontból talán legértékesebb és csodálatosabb látványosságai a barlangok és szorosok, melyek ámulatba ejtik az odalátogató turistákat.

c. Kezdeményezés bemutatása

Az 1996-ban Baróton alapított „Elveszett Világ” Természetvédelmi Egyesület célja elsősorban a természetvédelem, az erdővidéki természetvédelmi területek felügyelete, újabbak feltérképezése és nyilvántartásba vétele. Ezen belül prioritást élvez a Vargyas-szoros Természetvédelmi Terület védelme és turisztikai célú hasznosítása. Az egyesület további céljai között megtalálható a barlangtani feltárások és kutatások elvégzése, civilizált természetjárás, valamint a barlangi turizmus kiépítése és népszerűsítése. A kezdeményezés tevékenységét már kezdetektől meghatározta a Vargyas-szoros közelsége és a benne végzett kutatómunka, erre épült a többi természetvédelmi terület feltérképezése is. A szervezet állandó partnerségben működik a környék önkormányzataival, civil szervezetekkel és egyéb természetvédelmi és barlangász egyesületekkel.

A Vargyas-szoros természetvédelmi terület a Rika hegység északi részében, Hargita és Kovászna megye határainak találkozásánál, Vargyas és Homoródalmás községek érintkezésénél található. A Hargita hegységből eredő Vargyas patak által kivéssett sziklaszoros a vidék egyik leglátogatottabb természeti látványossága, mely egyben Székelyföld egyik legnagyobb karsztvidéke is. A természetvédelmi terület közel 830 hektárnyi területen fekszik és az 1980-as években nyilvánították védett területté. A karsztos völgy, tektonikai tényezők és a mészkőbe vájódó Vargyas patak eróziós folyamatának eredményeként alakultak ki a barlangok és mészkő sziklák. A barlangképződés során számos geomorfológiai képződmény alakult ki, mint a sziklapiramisok, sziklatarajok, karsztfennsíkok és teraszok. A 4 km hosszú szurdokvölgyben eddig 125 barlangot tártak fel, melyeknek teljes hossza

megaladja a 7 km-et és különböző régészeti leleteket, kövületeket és endokarsztikus formákat tartalmaznak.

A feltárt barlangok közül a legismertebb az Orbán Balázsról elnevezett barlang, vagy más néven az almási barlang, amelyre a 18. században bukkantak. Ez a Keleti Kárpátok hegyvonulatának leghosszabb, és Erdély első tudományosan felkutatott és feltérképezett barlangja. A feltárt járatok összhossza 1527 m. A barlang még fel nem tárt részei magukban rejtenek számos jégkorszaki maradványt, mely antropológiai, régészeti és őslénytani kutatások szempontjából kiaknázatlan. A barlangfirkák jelzik, hogy olyan neves személyek fordultak meg, mint Orbán Balázs, Jókai Mór, Fekete István, Wesselényi Miklós és az angol származású John Paget.

A természetvédelmi terület gazdag növény- és állatvilággal bír, ahol számos egyedi, nemzetközileg is elismert védett növényfaj található. A Vargyas-szoros rezervátum magában foglalja a vidék ritkaságának számító nárcisz mezejét és egy dendrológiai parkot. A barlangok jelentőségét és értékét növeli, hogy számos denevérfajnak biztosítanak otthont. A rezervátum területén az országosan nyilvánított harminc denevérfajta közül, 19 ezekben a barlangokban látható.

Az egyesület biztosítja a természetvédelmi terület felügyeletét, a természeti értékek megőrzését és a környezetszennyezés megelőzését. A kezdeményezés önkéntes tagjai turista ösvényeket jelölnek ki, ismertető táblákat szerelnek fel, a patak mentén összekötő pallókat építenek ki. A munka nagyrésztét a látogatói díjból finanszírozzák. A turisztikai infrastruktúra karbantartása mellett folyamatosan ellenőrzik és javítják a már meglévő átkelőket, pihenőket az esetleges balesetek elkerülése érdekében. A rezervátumban több jelzett útvonal is található, ezek a legfontosabb és legismertebb barlangokat kötik össze. Ezeknek az útvonalaknak a bejárása harminc perctől akár három óráig is eltarthat. A ki nem jelölt ösvények révén megközelíthető barlangok csak idegenvezető felügyeletével és beleegyezésével látogathatók. Önkéntesek gondoskodnak a felgyülemlt szemét elszállításáról is, fontosnak tartják ugyanakkor a környezetbarát turizmus elveinek a népszerűsítését is. Ezek szerint a turisták nem veszélyeztetik a barlangok cseppköveit, vigyáznak a védett növényekre és nem avatkoznak bele túlzottan az állatvilág életvitelébe. Más helyi, regionális és országos szintű szervezetekkel együttműködve számos barlangászattal kapcsolatos rendezvényt szerveznek az érdeklődők számára.

Az egyesület egy 5-7 önkéntes személyből álló csapatot foglalkoztat, akik a látogatók kérésére szervezett túravezetést vállalnak, a szoros kivételes természeti értékeire hívják fel a figyelmet és egy emlékezetes élményt garantálnak. Az önkéntes munkáért cserében útiköltség-térítést és napidíjat kapnak. A rezervátum népszerűségét jelzi, hogy ha kirándulásra alkalmas, szép idő van, akkor egy átlagos hétvégén akár 200-300 turista is megfordul a vidéken.

Az egyesület célja a közeljövőre vonatkozóan egy látogatói központ létrehozása a Környezetvédelmi Minisztérium és a vargyasi önkormányzat támogatásával. Ez a megvalósítás hozzájárulna a természetvédelmi terület hatékonyabb felügyeletéhez, valamint a növekvő turistaforgalom befogadásához. Ennek szomszédságában a már amúgy is nagy hagyománynak örvendő, civilizált körülményeket biztosító sáttortábor van eltervezve. Évente, nyaranként, nemcsak diáktáboroknak, hanem régészeti és alpinista táboroknak is otthont ad.

A természetvédelmi terület látogatói nagyjából román nemzetiségűek és Bukarest környékéről érkeznek, de egyre nagyobb számban érkeznek külföldi turisták is, akik szívesen töltik aktív kikapcsolódással a szabadidejüket. Ugyanakkor a szoros nagy népszerűségnek örvend a szervezett magyarországi turistacsoportok körében is, valamint az elszármazottak által hozott ismerősök száma is magas.

d. Eredmények, következtetések

Az „Elveszett Világ” Természetvédelmi Egyesület kezdeményezése azért jó gyakorlat, mert felismerte a közvetlen környezetében rejlő Vargyas-szoros természeti kincseit, látványosságait (változatos biodiverzitás, barlangok), valamint népszerűsíti az aktív turizmust és a környezettudatos természetjárást. Ez a kezdeményezés egyedinek számít Erdővidéken. Követendő példa abból a megfontolásból is, hogy képes szakképzett személyeket önkéntes munkára ösztönözni a természetvédelmi terület felügyeletére, karbantartására és egyéb turisztikai szolgáltatások nyújtására. Ugyanakkor ez egy olyan kezdeményezés, amely szem előtt tartja a környezetvédelem fontosságát és aktív feladatot is vállal annak megvalósítása érdekében.

5. Turisztikai vállalkozások – Daragus Kft., Bálványosfürdő

a. Kulcsszavak: természeti erőforrások kihasználása, turisztikai programcsomagok, helyi gasztronómia, helyi termékek, helyi munkaerő alkalmazása

b. A jó gyakorlat meghatározása, előzmények, háttér

Bálványosfürdő híres gyógyfürdőhely múlttal rendelkező település, az ország egyik legvonzóbb turisztikai nevezetessége, amely sokféle ásványvizéről, valamint széndioxid és kén-gáz feltöréseiről nevezetes. A mai fürdő három régi fürdőtelep összeolvadásából keletkezett. A település Torja községhez tartozik, Kézdivásárhelytől mintegy 22 km-re helyezkedik el. A táj kínálja bőséges kirándulási lehetőség közül 10 km-re található a vulkanikus eredetű Szent Anna tó, valamint a 4 km-re levő Európa szerte egyik legnagyobb kénes barlangja és egyben természetes mofettája, a torjai Büdös-barlang.

A gyógyhatásairól ismert természeti erőforrásokban gazdag Bálványosfürdő csodálatos látványt és élményt nyújt a gyógykezelésekre érkezőknek, a kikapcsolódásra, pihenésre vágyóknak, de a természetjárók is felejthetetlen élménnyel gazdagodhatnak az ittartózkodásuk alatt.

c. Kezdeményezés bemutatása

Ez a turisztikai vállalkozás tulajdonképpen egy kiterjedt kezdeményezés, amely három jól működő agro-turisztikai panzió irányítását foglalja magába: a Transilvania Villáét, a Vár Panzióét és Kárpátok Panzióét. A három létesítményben jelenleg 37 alkalmazott dolgozik (szakács, pincér, takarító személyzet, recepció stb.).

A panziók működtetője csaknem harminc éves szakmai tapasztalattal rendelkezik a turizmus területén, 1985-ben kezdte a szakmát és három évre rá ő volt az első vendéglős a vidéken. A rendszerváltás után a bálványosi vendéglátásban aktívan tevékenykedő kollegákkal együtt céget alapítottak azzal az elképzeléssel, hogy ilyen formában összehangoltabban szervezhetik majd a térség turizmusát és a fejlesztésében is hatékonyabban tudnak majd együttműködni. Ez a kezdeményezés csupán két évig működött, ezek után a vállalkozónk saját céget alapított Daragus Kft. név alatt. Szakmai múltjához tartozik, hogy a faluturisztikai országos egyesületben elnök és államtitkár is volt, jelenleg a Torja-Bálványos 1307 Egyesület elnöke és Torja község polgármestere. Mindezek mellett mesterszakács és főállású egyetemi oktató a bukaresti agronómiai és állatorvosi egyetemen.

A vállalkozónk felismerte a vidék kedvező földrajzi fekvésében rejlő lehetőségeket: a megye átkelőhelyet képez a Prahova völgyéhez, ahonnan a főváros környékéről, Ploiești-ről, Konstancáról szólít meg vendégeket. Ez a vendégszegmens szívesen választja Székelyföldet úticélul mert a Prahova-völgyi árakhoz képest lényegesen olcsóbb, másrészt vonzó a természet érintetlen szépsége, a csendes környezet és ízletes a székely konyha. Mivel a megye a Kárpát-kanyarban van, utat nyit az Ojtoz-szoroson keresztül érkező bákói, galaci, brăilai turisták számára is. Mindezek mellett a vidék Székelyföld része, emiatt a magyarországi turisták számára is vonzó desztináció. A közös történelmi múlt, kultúra és nyelv révén a magyarországi turisták általában jól érzik magukat és otthonosan mozognak a vidéken. Ezt nevezik etnikai turizmusnak.

Mindhárom említett szálláshely érdekes és változatos programkínálattal várja látogatóit. A szállásadó az eltérő igényű turistacsoportokat igyekszik az elvárásaiknak megfelelően kiszolgálni és úgy alakítani a szolgáltatáscsomagokat, hogy az mindegyik csoport számára élvezhető legyen, és maradandó élménnyel távozzanak. A kínálat a természeti erőforrásokra és épített örökség megismerésére irányuló programokat egyaránt tartalmaz. A vidék adta természeti látványosságok, mint amilyen a Büdös-barlang, a számtalan borvízforrás, mofetták, a környező er-

dők változatos növény- és állatvilága, valamint a tiszta és nyugodt környezet mind lehetőséget biztosítanak a kikapcsolódásra, feltöltődésre, de ugyanakkor a túrázásra is az aktív turisták számára. A megye gazdag épített örökséggel rendelkezik és mivel kicsik a távolságok, akár egynapos szervezett tematikus körutak keretén belül végig lehet látogatni a történelmi emlékműveket, a híres várromokat, kastélyokat, udvarházakat, ismert személyek szülőházát, több száz éves múlttal rendelkező templomokat. Külön érdekességnek számít a Pünkösdi búcsú, a Disznótoros fesztivál és egyéb helyi és regionális rendezvények.

A turisztikai látványosságok mellett a vállalkozó nagy hangsúlyt fektet a gasztronómiára, mert úgy véli, hogy a vendégeket az ízes ételek révén lehet megfogni. Mesterszakácsként és jó házigazdaként bőséges választékot kínál: az étlapon a hagyományos magyaros, székely, szász és román ételek közül mindegyikből van választék. Az asztalra kerülő ételek alapanyaga saját háztáji termelésből származik, a tulajdonos nemrégiben egy sikeres pályázat segítségével zöldségtermesztésbe kezdett és saját brand alatt zöldség-konzerveket értékesít.

A panziók vendégköre igen változatos: turisták érkeznek a főváros környékétől, Moldvából, de Magyarországról és más külföldi országból is. A vidéken való tartózkodásuk az öt naptól egészen két hétig is eltarthat. A szálláskapacitás kihasználtsága a nyáron és a téli ünnepek alkalmával a legmagasabb, ezekben az időszakokban nehéz szabad szállást találni.

d. Eredmények, következtetések

Következtetésként elmondható, hogy a bemutatott vállalkozás innovatívnak mondható, hiszen tulajdonosa a rendszerváltás után az elsők között látott lehetőséget a turisztikai vendéglátásban és alapított saját céget. A vállalkozás erőssége a kiváló menedzsment, amelyet alapos tudás és évtizedes tapasztalat alapoz meg. Tisztában van a természeti környezet adta lehetőségekkel, továbbá kiismerte a látogatók eltérő igényeit és ennek megfelelően alakítja ki a szolgáltatás csomagokat is. Sikeresen beépítette a vállalkozás profiljába a helyi termelést és erre alapozza a gasztronómiai kínálatát is. Követendő példának tekinthető abban a tekintetben is, hogy miként lehet kitartással, odafigyeléssel, megfelelő szakmai hozzáértéssel és szervezői készséggel, valamint az alkalmazottak szakszerű bevonásával működőképesé és sikeressé tenni az agro-turizmust. A kezdeményezés népszerűsítésének legfontosabb médiuma az internet, az online foglalási oldalak, de gyakran jelen vannak a turisztikai vásárokon is. Vállalkozónk úgy véli, hogy egy jól kigondolt, összeállított és kivitelezett programcsomaggal a távoli vendégeket is Bálványosfürdőre lehet csalogatni.

INTEGRÁLT FEJLESZTÉSI STRATÉGIA A MUNKAERŐ-FOGLALKOZTATOTTSÁG NÖVELÉSÉRE A VIDÉKI TURIZMUSBAN. BIHAR MEGYE

ÖSSZEFOGLALÁS

Lehetőségek és kockázatok a turizmusban dolgozó munkaerő fejlesztésében

A SWOT elemzés a **munkaerőpiacra** vonatkozó másodlagos statisztikai adatelemzésen és a terepen gyűjtött elsődleges adatelemzésekre alapul. A munkaerőpiac elemzése során három fő irányvonal körvonalazódott: a munkaerőpiac kínálatához rendelt megfelelő infrastruktúra, a makró gazdasági folyamatok hatása a foglalkoztatottságra illetve a humán, kulturális és közösségi erőforrások mennyisége és jellege.

Bihar megye számára a határközelség egy munkaerőpiaci lehetőséget jelent, alkalmazottak és alkalmazók számára egyaránt. Jelenleg is egy organikus viszony van a határ két oldalán lévő vállalkozások között, konkrétan, jelentős számú alkalmazott ingázik napi rendszerességgel a határ két oldala között. A megye egyik erőssége az alacsony munkanélküliségi ráta főként a nők esetében, valamint a relatíve magas vállalkozói hajlandóság, főként a fiatalok, magasan iskolázottak és magyar nemzetiségűek esetében. Ugyanakkor, az alacsony munkanélküliségi ráták ellenére létezik egy rejtett munkanélküliség, amely főként azokra jellemző, akik földtulajdonnal rendelkeznek emiatt nem nyilvántartott munkanélküliek. Olyan megélhetési mezőgazdászokról, avagy nem jövedelmezett háztartási kisegítő személyzetről van szó, akik nem kerülnek be a munkanélküliek nyilvántartásába. Csökkenő tendenciát mutat a lakosság foglalkoztatottsági rátája is, a vidéken jegyzett jövedelmek pedig a Bihar megyei átlag alattiak. Szintén negatív hatással bír a munkaerőpiacra a potenciális vállalkozók tőkehiánya, az olcsó hitelezési programok hiánya.

A munkaerőpiac lehetőségei kapcsán megemlíthető a természeti feltételeknek köszönhető magas mezőgazdasági potenciál, amelyre rásegítenek a közeli városokban lévő értékesítési lehetőségek is. Léteznek olyan innovatív vállalkozások, melyek követendő jó példaként működhetnek a potenciális vállalkozók számára. A fő kockázatokat ez esetben az országos szintű gazdasági és adópolitikák jelentik, a szabályozások gyakori változása, amely kiszámíthatatlanságot generál vállalkozói szféra számára, így implicit a foglalkoztatottságra is. Ugyanakkor a foglalkoztatottsági trendek változása illetve a migráció szintén olyan vonatkozásai a munkaerőpiacnak és a foglalkoztatottsági lehetőségeknek, melyek veszélyt jelenthetnek a jövőben. Pozitívumként megemlíthető a fiatal életkorúak valamint a magasan iskolázottak

átlagosnál magasabb aránya a vidéki lakosság körében. A turizmus vonzereje és presztízse a munkaerőpiacon szintén pozitívum. A negatív aspektusokat a foglalkoztatott és nem foglalkoztatott népesség közötti magas dependencia-ráta illetve az idős korosztály magas részaránya az össznépelességen belül valamint a lakosság előregedése jelentik.

A fő lehetőségek között megemlítendőek a megye képzési kínálata, melyet különböző állami intézmények, képzőközpontok és civil szervezetek ajánlanak. Mindemellert jelentős kommunikációs gátak léteznek: az idegen nyelvek ismerete alacsony, a magyarok és románok nem beszélik egymás nyelvét. Az együttműködési hajlandósága a vidéki népességnek alacsony.

Összességében elmondható, hogy a kiegyensúlyozottabb korstruktúra erőforrást jelenthet, a fiatal népesség képzése és turizmusban való foglalkoztatottsága révén javíthatók a foglalkoztatottsági ráták. Negatívum az idegen nyelvű kommunikációs készségek és kompetenciák hiánya, illetve a Bihar megyében élő különböző nemzetiségek közötti nyelvi korlátok. Ugyanakkor az együttműködés hiánya jellemzi a helyi szereplőket, a vállalkozók, szakmai szervezetek, helyi önkormányzatok illetve a munkaerőpiac esetében.

A **vidéki turizmust** illetően megállapítható, hogy a meglévő infrastruktúra és természeti környezet egy magas turisztikai potenciált nyújt Bihar megye vidéke számára, amely viszont nincs kiaknázva. A környék gazdag és sokszínű természeti erőforrással rendelkezik, a megyében egy stratégiai fontosságú hegyvonulat (Nyugati Érchegység) húzódik. Arányokban, a megye 24 százaléka hegyvidék, 32 százaléka dombvidék és 44 százaléka síkság, alföld. Ez a fajta diverzitás kedvez a turizmusnak, a megyében a hegyvidéki tevékenységek, a síkságon és a termálvízzel rendelkező településeken a fürdőturizmus tipikus tevékenységei is megvalósíthatóak. A meglévő természeti erőforrások fontos turisztikai desztinációkat alakítottak ki. A projekt keretében végzett szociológiai felmérés eredményei szerint a megye vidéki településeinek lakásállománya alkalmas volna agroturisztikai panziók kialakítására: a lakásállomány fiatalabb és nagyobb alapfelületű az országos átlagnál. A lakások jól felszereltek a háztartási gépek és közművek szempontjából is.

Az erős pontokkal ellentétben, a közlekedési infrastruktúra, főképp a hegyvidéken, rossz állapotban van. A vasútvonal a megyének egy kis részét fedi le, a Nagyváradi Repülőtér forgalma kicsi, kizárólag Bukarestbe vannak rendszeres járatai, nemzetközi járatokat kizárólag a magánrepülők jelentik, ez hátrányt jelent a megyének a kolozsvári vagy debreceni repülőterekkel szemben.

A jövőben kihasználható lehetőséget jelent a határközelség, és nemzetközileg elismert Hajdúszoboszló, turisztikai hub közelsége, mellyel a hegyvidéki tevékenység kiegészítőként, komplementárisan ajánlhatóak a turistáknak. Jelenleg is működik egy Hajdúszoboszló-Körösrév közötti turisztikai együttműködés. Infrastruktú-

rális szempontból, a nagy európai autópálya hálózatok könnyen megközelíthetőek Bihar megyéből, és a határmenti régióknak szánt európai alapok segítségével a megyei infrastruktúra is javítható.

Az infrastruktúra és természeti erőforrások esetében a fő kockázatot a klímaváltozás jelenti, mely hatással van a természeti erőforrásokra, extrém esetekben megsemmisítheti a természeti objektumokat. Másrészt, a megye turizmusára nézve rövidtávon magas kockázatot jelent a nem megfelelő hulladékkezelés, mely a turisták véleményét a helyszínekről megváltoztatja, és a természeti objektumokat rongálja, ezáltal csökkentve főképp a hegyvidéki természeti látványosságok vonzerejét. Erre példa a turisták által gyakran látogatott helyeken felgyűlt hulladékok, és a vadkempingezés nyomai.

Összességében a megyében egy magas fogadóképességről beszélhetünk, ez igaz a vidékre is. A szálláshelyek számának növekedése arra enged következtetni, hogy a bihari turizmus piaca fejlődik. A fejlődést az ideérkező hazai és külföldi turisták relatíve magas száma bizonyítja, országos viszonylatban az élvonalban szerepelnek a Bihar megyei desztinációk. A turisztikai potenciál és az objektumok szélesebb körű kiaknázása egy komplementáris és összehangolt turisztikai kínálat kialakítását tenné lehetővé, egy fejlett megyei turisztikai ajánlat kialakítását, mely több pilléren áll, és ezáltal egy komparatív előnyt biztosítana azokkal a megyékkel szemben, ahol a természeti körülmények csak kevés vagy egyetlen típusú ajánlat létrehozását teszik lehetővé.

A szálláshelyek erőteljesen koncentrálódnak két turisztikai csomópontba, Félix-fürdő-Május1, illetve a Nyugati Érchegység területére. A KSH 2013-as adatai szerint a Bihar megye vidéki 7600 szálláshelyből 6000 Váradszentmárton községben található, ahova a Félix-fürdő-Május 1 üdülotelepek tartoznak. A megye többi régiójában, Érmelléken, Margita és Szalonta környékén minimális a szálláshelyek száma. Gyakorlatilag ezen régiókban a létező erőforrások ellenére (borászat, borpincék, helyi hagyományok és kultúra, mezőgazdasági termékek) alulfejlett a vidéki turizmus. A szálláshelyek koncentrálására rájátszanak a szállodák is, ugyanis ezek adják a szálláshelyek jelentős többségét, és földrajzilag a szállodák a turisztikai hubok közelében működnek. A kiegészítő jellegű turisztikai tevékenységek alulfejlettek, a fürdő és hegyvidéki turizmus nincs egymást kiegészítő jelleggel megszervezve, illetve a turisztikai tevékenységek magas fokú koncentrálódása miatt rendkívül erős a szezonális jellege a bihari turizmusnak. Gyakorlatilag, kevés kivétellel, télen bezárnak a fürdőközpontok szálláshelyei, melyek dominálják a piacot. Ugyancsak a kiegészítő tevékenységek alulfejlettségét igazolja a turisztikai jelzések, információs panók hiánya is. A külföldi vendégek esetében az utazás ideje jelentősen rövidebb a hazai turistákhoz képest, általában a megyébe való látogatás csak egy megállója egy hosszabb utazásnak, nem az utazás elsődleges desztinációja. A bihari turizmusban érdekelt vállalkozói szféra fragmentált, hiányoznak a közösen kialakított turisztikai ajánlatok, projektek, és a vállalkozóknak nincsenek hatékony szakmai szervezeteik.

A fő lehetőségek, a gazdag turisztikai objektum-kínálat és ezek komplementaritása mellett a finanszírozási forrásokban rejlenek. Ugyanakkor a nagyszámú átutazó turista is lehetőségeket rejt, és a vállalkozói potenciál új lehetőségeket teremt a munkaerőpiac terén, illetve a turizmus gazdasági súlyának növelése terén.

A humánerőforrások minősége terén, a megye erősségei a turizmus és turisták iránti pozitív hozzáállás, illetve a még létező hagyományos termékek, mesterségek, hagyományok. A turizmusnak kedvező attitűdöt árnyalja azonban az alacsony együttműködési hajlandóság, és a turizmus számára fontos foglalkozásokban a szakmaiság és az intézményesítés hiánya a jellemző. A létező turisztikai projektekbe a helyi közösségek gyengén kapcsolódnak be, a közösségek tagjai nem folytatnak a turizmus számára komplementáris tevékenységeket.

Összesítve a gyenge pontokat, a Bihar megyei turizmus fragmentált, egyenlőtlenül fejlett, a hubok dominálják a piacot. A fogadóképesség csökkenő tendenciát mutat, a komplementáris turisztikai tevékenységek és szolgáltatások alulfejlettek, és a hangsúly a fürdő és hegyvidéki turizmuson van, e miatt egy erős szezonálitással küszködik a turisztikai iparág. Az együttműködési hajlandóság hiánya, a szakmaiság alacsony foka a turizmus kulcsfontosságú foglalkozásaiban, illetve a helyi közösségek alacsony bekapcsolódási szintje a létező turisztikai projektekbe akadályokat jelentenek, melyeket a jövőben egy offenzív fejlesztési stratégia elfogadásával lehet leküzdeni.

Stratégiai javaslatok a Bihar megyei turizmus fejlesztéséhez

A stratégiai tervezés víziója a következőképpen foglalható össze: *a vidéki turizmus fenntartható és kompetitív fejlesztése, amely a kialakított szolgáltatások diverzifikálása és a turista igényekhez adaptált komplementer jellege révén hozzájáruljon a vidéki népesség foglalkoztatottságának növekedéséhez. Mindezt figyelembe véve biztosítani kell az esélyegyenlőség elvének érvényesülését.*

A tervezés során hangsúlyos figyelmet szenteltünk a fenntartható fejlődés és az esélyegyenlőség biztosításának. A fenntartható fejlődés hat dimenzió mentén követhető a tervezésben: társadalmi és kulturális, gazdasági, környezeti, biztonsági, változás-management és közösségi kontroll. Az esélyegyenlőség biztosítása, a veszélyeztetett, hátrányos helyzetű csoportokra való különös odafigyelés is szerves része a tervezésnek. A Bihar megyei vidéki turizmus fejlesztése érdekében három fő eszközt tekintünk mérvadónak: *a turisztikai kínálat diverzifikálása, a kínálat kalibrálása* a turisztikai piac szegmenseire, illetve *a személyzet megfelelő képzése.*

A turisztikai kínálat diverzifikálásának lényege, hogy a jelentős erőforrásokkal rendelkező, de a potenciál alatt teljesítő helyszíneken új turisztikai desztinációk jöjjenek létre. Ezen folyamat során a jelenlegi, hubokra koncentráló ajánlatok diverzifikálódnak, a fürdő és hegyvidéki turizmusnak az alternatívái, kiegészítő aján-

latai is létrejönnek a megyében. Az újonnan létrejövő szolgáltatások bekapcsolása a megyei és határmenti turisztikai hálózatokba kulcsfontosságú.

Az ajánlatok kalibrálása révén a turisták számának, forgalmának, profiljának a folyamatos követését értjük. A jelenlegi és potenciális turistákra figyelő folyamatos piacutatás prioritás, hiszen ezáltal ismerhetők meg a turisták igényei, elvárásai illetve specifikus problémái. Úgy a kutatások, mint az erre alapuló marketing és PR során használandók az új információtechnológiai eljárások és módszerek (digitális készülékek, internet, szociális hálózatok, digitális adatbázisok, stb.). Ezekre alapozva kell egy egységes és integrált turisztikai brandet kialakítani a vidéki turizmus számára. Hasonlóan fontos a turizmus területén létrehozott munkahelyek és foglalkoztatott munkaerő folyamatos nyomon követése.

Végül a humánerőforrás minőségének javítása elengedhetetlen elsősorban a munkaerő képzése révén. Ezt elsősorban a tevékenységek jellege teszi szükség-szerűvé, hiszen az alkalmazottak, turisták és management között folyamatos és közvetlen kapcsolat van. A humánerőforrás jellemzőinek sajátosságai részben a tágabb környezet, az oktatási rendszer által kialakított képességekben keresendők, ezt kevésbé lehet befolyásolni, a felnőttképzés azonban egy lehetséges utat kínál a munkaerő képességeinek alakítására. A hangsúlyt a tudatos és folyamatos, munkavégzésben hasznosuló tanulásra, készségek fejlesztésére kell helyezni, valamint az idelátogató turisták elvárásainak és szokásainak megismerésére (idegen nyelveken való kommunikáció javítása, türelem, a turistákkal való megfelelő bánásmód kialakítása, a kliensek igényeinek megismerése és teljesítése).

Szintetikusan, a fenti eszközök és fejlesztési irányok a következőképpen strukturálhatóak:

I. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

1. A turizmus fenntartható fejlesztése – társadalmi és kulturális dimenzió

- a. A turisztikai fejlesztések hatásainak és (társadalmi, környezeti) költségeinek nyilvántartása, és ezek optimális szinten való tartása (elkerülendő a fejlesztés költségeinek és hatásainak az externalizálása)
- b. A fejlesztések határainak ismerete (például a természeti objektumok regenerálódási idejének betartása)
- c. A helyi közösségek kulturális erőforrásainak értékesítése és kihasználása (hagyományok, szokások, népi mesterségek, etnikai és vallási sokszínűség, multikulturalizmus, hagyományos architektúra, templomok, kastélyok, gasztronómiai értékek)
- d. A kulturális erőforrások megfelelő kihasználása, a *Culture&Heritage* illetve az agro-turizmus megalapozása érdekében
- e. A helyi közösségek bevonása a turisztikai folyamatokba, az etnokulturális erőforrások kihasználása révén

- f. A helyiek és a különböző turistaszegmensek közötti közvetlenebb kapcsolatok kialakítása, mely a helyi specifikumokra és az egymás iránti tiszteleten alapul
 - g. A kulturális erőforrások és hagyományok megőrzése és reprodukciója
- 2. A turizmus fenntartható fejlesztése – gazdasági dimenzió**
- a. A helyi, vidéki kis és középvállalkozások, családi vállalkozások támogatása
 - b. A turisztikai vállalkozások társadalmi felelősség-vállalásának a promoválása
 - c. Az innovációra alapuló helyi kezdeményezések támogatása
 - d. A helyi és megújuló erőforrások fenntartható használata a vállalkozások működése és fejlődése során
 - e. A helyi kereskedelmi láncok (helyi termékek és szolgáltatások) létrehozása és használatának maximalizálása
- 3. A turizmus fenntartható fejlesztése – környezeti dimenzió**
- a. A turisztikai tevékenységek és szolgáltatások (szállítást, szállást, fogyasztást, szennyezést, hulladékot) környezeti hatásainak figyelembe vétele
 - b. Európai normáknak megfelelő környezetpolitikák és szelektív hulladékgyűjtés
 - c. A lebomló hulladékok újrahasznosításának támogatása
 - d. A magas rongálási kockázattal rendelkező természeti erőforrások védelme, megfelelő használata (barlangok, védett növények)
 - e. Természeti erőforrások védelme, és regenerációs idejének tiszteletben tartása
 - f. Turisztikai desztinációk és facilitások környezeti védelme
 - g. Ökoturizmus és agroturizmus támogatása
- 4. A turizmus fenntartható fejlesztése – biztonsági dimenzió**
- a. A turisztikai objektumok biztonságos megközelítéséhez szükséges infrastruktúra biztosítása (például hegyi ösvények, menedékházak, turistajelzések)
 - b. Illetékes szervek folyamatos jelenléte (hegyimentők, rendőrök, csendőrök, ranger-ek)
 - c. A turisták és a helyi közösségek tagjai közötti együttműködés facilitálása
- 5. A turizmus fenntartható fejlesztése – társadalmi változások kezelése dimenzió**
- a. A helyi kultúra mögöttes tartalmainak a megőrzése, komodifikációjának elkerülése (a helyi értékek, a helyi kultúra autenticitásának megőrzése, a disney-esedés elkerülése érdekében)
 - b. A fejlesztések és változások megfelelő és organikus ütemezése (amennyiben a turistaforgalom nő, a helyi természeti és kulturális erőforrások iránti igény is nő)
 - c. A desztinációk helyi, autentikus jellegének megőrzése
 - d. Hosszú távú tervezés, amely a következő generációk érdekeit is figyelembe veszi
 - e. Az összes érdekelt fél megfelelő bekapcsolódásának biztosítása a turisztikai folyamatokba
 - f. A kockázatok (természeti, társadalmi, gazdasági, kulturális) felelős kezelése, az óvatosság elvét követve (a nem szándékolt, káros hatások elkerülése)

- 6. A turizmus fenntartható fejlesztése – társadalmi kontroll a folyamatok felett dimenzió**
 - a. A tervezés folyamatának nyilvánossága
 - b. A turisztikai szakmai szervezetek és intézmények által előírt standardok promoválása és betartása
 - c. A hűtlen konkurencia és az informális gazdaság visszaszorítása
 - d. A finanszírozás, minőség, desztinációk, fejlesztések folyamatos monitoringja

II. A TURISZTIKAI KÍNÁLAT DIVERZIFIKÁLÁSA ÉS KOMPLEMENTARTIÁSA

- 7. A Bihar megyei turizmus struktúrájának területi kiterjesztése és egyensúlyba helyezése – turizmus összetétele dimenzió**
 - a. Új turisztikai desztinációk kifejlesztése olyan helyeken, ahol létezik megfelelő erőforrás (például Érmellék, ahol kihasználatlan a borászati és gasztronómiai potenciál) desztinációmanagement révén, valamint az új desztinációk bekapcsolása a létező turisztikai hubok körforgásába
 - b. A meglévő turisztikai hubok szolgáltatásainak kiegészítése új desztinációk révén, és ezáltal a turizmus területi megoszlásának kiegyensúlyozása, illetve a létező fürdő és hegyvidéki turizmus kiegészítése
 - c. Klaszterekre alapuló integrált hálózatok létrehozása és konfigurálása, melyek által komplementáris és az egész megyét lefedő turisztikai szolgáltatáscsomagot lehet kidolgozni, illetve új turisztikai vállalkozásokat lehet generálni
 - d. A kialakított integrált, többpólusú hálózat nemzetközi turisztikai piacokra való bekapcsolása, főképp a Hajdúszoboszló központú hálózatba (és az ottani fürdőturizmus kiegészítéseként)
- 8. Bihar megyei vidéki turisztikai szolgáltatások diverzifikációja – turisztikai szolgáltatások dimenzió**
 - a. A fürdő és hegyvidéki turizmus reális alternatíváinak kidolgozása
 - b. A létező kínálat minőségének javítása, és új turisztikai csomagok létrehozása, melyek által új turista szegmenseket lehet a vidékre vonzani/ a meglévő kínálatot lehet változatosabbá tenni
 - c. A turisztikai szempontból passzív, jelentéktelen turistával rendelkező régiók kezdeményezéseinek támogatása
 - d. A turisztikai szektor társadalmi és gazdasági innovációinak támogatása

III. A TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK KALIBRÁLÁSA A PIAC IGÉNYEIRE

- 9. A termékek és szolgáltatások kalibrálása a piac igényeire – research and development dimenzió**
 - a. A turisták számának, fluxusának és profiljának nyilvántartása
 - b. A piackutatások támogatása, melyek által azonosíthatóak a turisták és potenciális turisták igényei, szükségletei és specifikus problémái

- c. Az új információs technológiák használata a marketing és PR során
- d. A turisztikai kínálat harmonizálása a research and development tevékenységek eredményeivel
- f. Bihar megyei, vidéki, integrált és egységes brand létrehozása
- g. A turizmusban foglalkoztatott munkaerő dinamikájának és az új munkahelyek monitorizálása

IV. HUMÁNERŐFORRÁS MINŐSÉGÉNEK FEJLESZTÉSE

10. Humánerőforrás minőségének fejlesztése – HR dimenzió

- a. A felnőttképzés feltételeinek biztosítása
- b. A turizmusban foglalkoztatott munkaerő azon képességeinek és készségeinek fejlesztése, melyek a turistákkal való közvetlen interakció és kontaktus során hasznosulnak
- c. A turisták elvárásairól és igényeiről fellelhető tudások és készségek fejlesztése
- d. Az alkalmazottak és potenciális vagy jelenlegi alkalmazók egészségügyi helyzetének javítása

V. ESÉLYEGYENLŐSÉG

11. Az esélyegyenlőség biztosítása a turizmus munkaerőpiacán – társadalmi méltányosság dimenziója

- a. A turizmus tervezése során kiemelt figyelem az esélyegyenlőségre
- b. A hátrányos helyzetű csoportok integrálása a turisztikai munkaerőpiacra
- c. A hátrányos helyzetű csoportok szakmai integrálása
- d. A társadalmi felelősségvállalás bátorítása a turisztikai aktorok (önkormányzatok, vállalkozások, turisták, stb.) esetében
- e. Egy nyílt, mindenki számára elérhető turizmus létrehozása
- f. A turizmusban fellelhető munkahelyi körülmények javítása

VI. A MUNKAERŐ FOGLALKOZTATOTTSÁGÁNAK NÖVELÉSE

12. A munkaerő foglalkoztatottságának növelése a turisztikai munkaerőpiacon – humánerőforrás kompetitívitése dimenzió

- a. Helyi turisztikai kezdeményezések támogatása (képzések, közpolitikák, az iparág szervezése, szakmai szervezetek támogatása, helyi önkormányzatok kezdeményezései, stb.)
- b. Létező vállalkozások támogatása
- c. Új vállalkozások generálása a vidéki turizmus terén, főképp innovatív és spillover (járulékos vállalkozásokat generál, és ezáltal növeli a foglalkoztatottságot) effektust generáló vállalkozások terén
- d. Új munkaerő alkalmazása

INTEGRÁLT FEJLESZTÉSI STRATÉGIA A MUNKAERŐ-FOGLALKOZTATOTTSÁG NÖVELÉSÉRE A VIDÉKI TURIZMUSBAN. KOVÁSZNA MEGYE

ÖSSZEFOGLALÁS

Erősségek a Kovászna megyei vidéki munkaerőpiac és turizmus fejlesztésében

Kovászna megye munkaerőpiacával kapcsolatban az erősségek a humán erőforrás minőségében, a turizmusban való foglalkoztatottság mértékében, valamint a vállalkozói potenciál terén mutatkoznak meg.

A megyében a turizmus fejlesztése viszonylag nagy népszerűségnek örvend, különösen a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok és középkorúak körében magas azoknak az aránya, akik a vendéglátásban kívánnak tevékenykedni. Ez hozzájárulhat ahhoz, hogy a relatíve jó eredménnyel teljesítő iparágban növekedjen a foglalkoztatottak száma. A megyében a középfokú végzettségűek aránya meghaladja az országos és a regionális átlagot, ami jelzés arra, hogy megfelelő humán erőforrás áll a turizmus fejlesztésének a rendelkezésére. A kérdőíves vizsgálat eredményei továbbá azt mutatják, hogy a megkérdezettek kétharmada hajlandó lenne részt venni átképzéseken és szakmai felkészítőkön, hogy a turizmus területén érvényesülhessen.

Kovászna megye turizmus szempontjából hasznosítható erősségei mindenek előtt a kedvező földrajzi elhelyezkedéséből adódnak. A megye az ország központi részén található és a meglévő közlekedési infrastruktúrával (úthálózat, vasút) a nagyobb déli városok irányából (Brassó, Bukarest, stb.) viszonylag hamar elérhető. A megye átjárást biztosít a Prahova völgyéhez, az Ojtozi szoros pedig összekapcsolja Erdélyt Moldvával. Néprajzilag-történelmileg a Székelyföld része, sajátos kultúrája és hagyományai különlegességként, egzotikumként jeleníthetők meg a román, a magyarországi és más külföldi turisták számára egyaránt.

A megye elhelyezkedése környezeti és földrajzi szempontból is előnyös, változatos domborzati formákkal rendelkezik, ezért értékes és különleges természeti adottságok helyszíne: gyönyörű tájakkal, gazdag növény- és állatvilággal rendelkezik. Más régiókhöz képest a vidék talán legnagyobb természeti kincse a számos borvízforrás és gázkitörés (természetes mofetta), ami a területén található. A természeti adottságok mellett a kovásznai megyei falvak gazdag épített örökséggel, történelmi emlékhelyekkel, építészeti igen értékes hagyatékkal rendelkeznek (kastélyok, erődített templomok és kúriák), nem hiába nevezik

Háromszéket a kúriák hazájának is: az évszázadok során nagyon sok udvarház épült, számuk meghaladja a 160-at. Ezekhez az erőforrásokhoz és adottságokhoz adódik hozzá a régió sajátos gasztronómiai ízvilága, az élő, sajátosan székely néprajzi-kulturális hagyományok jelenléte és a helyiek vendégszeretete, ami ráerősíthet arra, hogy a vidék a turisták számára vonzó desztináció legyen.

A vidéki turisztikai infrastruktúrát tekintve megfigyelhető, hogy a szálláshely kapacitás folyamatosan bővül, a szállásegységek kínálatában pedig diverzifikálódás észlelhető, változatos turisztikai igényeknek próbálnak megfelelni. Ezért a falvakban táboroztató helyeket, vendégházakat, agroturisztikai panziókat és kastélyszállókat egyaránt találunk. A megyében több aktív, ambíciózus programokat működtető, jól szervezett turisztikai civil szervezet működik, számos kreatív ötlet, innovatív elképzelés születik és valósul meg, melyek hozzájárulnak a vidék turizmusának hosszú távú fejlesztéséhez és fenntartásához.

Összegzésként elmondható, hogy Kovászna megye vidékének erőssége elsősorban a bővelkedő természeti erőforrásokban és épített örökségben, a megfelelő képzettséggel rendelkező, turizmus iránt érdeklődő és a turizmusba bekapcsolódni kívánó humánerőforrásban, valamint a turizmus fejlesztése mellett elkötelezett civil szervezetek hatékony és eredményes működésében rejlik.

Fontosabb problémák a Kovászna megyei vidéki foglalkoztatottság és a faluturizmus fejlesztésében

A Kovászna megyei **vidéki foglalkoztatottsággal** kapcsolatos problémák három nagyobb témakör köré csoportosíthatóak: externális, külső tényezők, amelyek befolyásolják az ágazat működését; a munkapiac és a gazdaság belső szektorális problémái; végül pedig a humán erőforrás minősége és a régió foglalkoztatottsággal kapcsolatos szocio-kulturális sajátosságai.

Az egyik legfontosabb *külső tényező*, ami hátráltatja az iparág fejlődését, az a közlekedési infrastruktúra fejletlensége és rossz minősége, ez jelentősen nehezíti a vidék látványosságainak megközelíthetőségét, elérhetőségét. Az elavult út- és vasúthálózat korszerűsítésre, az infrastrukturális feltételek javításra szorulnak. A fejletlen közlekedési infrastruktúra mellett gondot okoz a települések közötti, nagymértékben hiányzó tömegközlekedés. Ez rossz hatással van a foglalkoztatottságra is, mert csökkenti a vidéki lakosság mobilitási lehetőségeit egy jobb munkahely megtalálásában és a munkahelyükre való eljutásban. A térségi közlekedési infrastruktúra korszerűsítése tehát kiemelt fontosságú a vidék turizmusának és foglalkoztatottságának további fejlődéséhez.

Strukturális vonatkozásban a munkaerőpiacon a legnagyobb problémát a munkanélküliség jelenti. A falvakon élő munkanélküliek száma meghaladja a

városiakét és az aktivitási ráta is csökkenő tendenciát mutat. Ezzel kapcsolatban az egyik legfontosabb veszélyforrást – különösképp a turizmus területén – a szakképzett munkaerő külföldre vándorlása képezi. A vidéki lakosság jövedelmi szintje a megyei és országos átlag alatt marad és a viszonylag magas vállalkozói potenciál ellenére a tőkehiány rontja a vállalkozásalapítás esélyeit. A statisztikákból jól látszik, hogy a Kovászna megyei falvakban a vállalkozás-sűrűség jelentősen alulmarad a régiós átlaghoz képest.

Kockázatot jelent továbbá a kormányzat pénzügy- és adópolitikájának folyamatos változása, a szabályozások és az erőteljes bürokrácia jelenléte, különösen a pályázati támogatások esetében.

A *humán erőforrás és a társadalmi-kulturális környezet* vonatkozásában a problémák elsősorban az állandó népesség-csökkenésből, illetve a lakosság elöregedéséből adódnak. Falvakon alacsonyabb a fiatalok száma és magasabb az eltartottak aránya a foglalkoztatott népességhez viszonyítva. A szakértők véleménye szerint hiányos a munkaerő szakképzettsége a fejlődési potenciállal rendelkező ágazatokban, beleértve a turizmust is. Falvakon kevés ember beszél idegen nyelveket, ami a vendégfogadásban nehezíti a kommunikációt és komparatív hátrányt jelenthet. A gazdasági szereplők közötti együttműködési hajlandóság meglehetősen alacsony, ami rossz hatással van a gazdaság fejlődésére, mert növeli a szereplők közötti cserék tranzakciós költségeit.

A felsorolt tényezők miatt az erőforrás-hiányos, hátrányos helyzetű csoportok nehezebben találnak munkát, kiszolgáltatott helyzetükből és korlátozott lehetőségeikből adódóan teljesen kiszorulhatnak a munkaerő-piacról, jobb esetben megrekednek az önellátó mezőgazdaságban.

Akárcsak a munkaerőpiac esetében, a **turizmus** területén is három témakör mentén csoportosíthatjuk a fontosabb problémákat.

Az *externális tényezők* közül ebben az iparágban is az alulfejlett infrastruktúra hátráltatja a turizmus fejlődését. Repülőterek és autópályák hiányában a régió nehezen megközelíthető a külföldi turisták számára. További fontos problémát jelent a beruházásokhoz szükséges anyagi források hiánya és a finanszírozási lehetőségek korlátozottsága. A támogatási alapok megszerzése bonyolult, túlbürokratizált folyamat, ez rányomja a bélyegét a projektek menedzsmentjének a hatékonyságára is. A pénzügyi ingadozások és kockázatok miatt a vállalkozók körében magas a hitellel szembeni averzió, ami lassítja a fejlesztési célú befektetéseket. A vidéki turizmusban gondot jelent az integrált turisztikai szolgáltatások és utazási csomagok hiánya, annak ellenére, hogy különösen a külföldi turisták részéről elsősorban erre lenne igény. A probléma ebben az esetben nemcsak a tőkehiányra vezethető vissza, gyakran hiányzik a szolgáltatók közötti együttműködés és azok hatékony összehangolása, ami kiválthatná a költséges egyszereplős beruházásokat.

A felsorolt externális hatások által generált problémák mellett számos egyéb veszélyforrás van, amely hátráltatja a régió és turizmus hosszú távú fejlesztését. Ezek között kiemelt helyen van az újra nem termelődő természeti erőforrásokkal (erdők, legelők, halastavak, vadállomány stb.) való felelőtlen gazdálkodás, illetve ezeknek a fenntartható fejlődés rovására történő önös célú, opportunisták kihasználása. A környezetszennyezés mellett a turizmusra nézve közvetlen veszélyt jelent az épített és a kulturális örökség elhanyagolása is.

Összegezve az iparágra jellemző problémákat, hosszú távon fennáll a veszélye annak, hogy a turistáknak a vidékről alkotott képe rossz irányba változzon és emiatt elkerüljék a régiót. További kockázatokat jelenthet az opportunizmus erősödése a fenntarthatóság rovására, valamint az együttműködési hajlandóság további romlása is. Gondot okozhatnak a folyamatosan elmaradó nagyobb infrastruktúris fejlesztések is (autópálya, repülőtér), amelyek hiányában vendégforgalom gyarapodása csupán kívánalom marad.

A turisztikai infrastruktúrával kapcsolatos gondok közül a leghangsúlyosabb a szálláshelyek kapacitásának kihasználatlansága. Kovászna megye vidéki turizmusát erős szezonális, illetve a vendégek – főleg külföldi turisták – rövid tartózkodási ideje jellemzi.

Problémák vannak a régió népszerűsítési és marketing stratégiájában is. Ezek leginkább a turisztikai információs infrastruktúra hiányosságából és egy egységes régiót népszerűsítő arculat (program) hiányából fakadnak.

A *turizmus ágazatára jellemző szerkezeti problémák* közül első az iparág alacsony munkatermelékenysége és hozzáadott értéke. Megfigyelhető a vidéki turizmus töredezettsége, a kisvállalkozások hálózatba szerveződési szándékának hiánya, a turisztikai klaszterek létrehozásával kapcsolatos kezdeményezések egyelőre elmaradnak a hozzájuk fűzött elvárásoktól. Az informális gazdaság, azon belül is az illegális szállásadás elterjedése problémát okoz az iparág szabályozásában. A vendégfogadásban további minőségi szabványok bevezetésére van szükség, hiszen a változó minőségű szolgáltatások miatt romolhat a vidék turizmusának a megítélése és ezáltal a versenyképessége is. A piaci szabályozással kapcsolatosan egy további problémát jelent a Kovászna városban létező, államilag támogatott, szociális gyógykezelésre szakosodott nagyvállalatok járadékvadász viselkedése. A nyugdíjas kezelőjegyek miatt a forgalmuk biztosított, ezért keveset költenek a fejlesztésre. Ezek a szállodák gyakran monopolizálják az erőforrások használatát, a helyi vállalkozásoknak emiatt szinte lehetetlen belépni a piacra. A korszerűsítés elmaradása miatt pedig a fiatalabb vendégek elkerülnek a térséget, holott ebben a szegmensben is óriási fejlődési potenciál van.

A következő problémacsoport *a humán erőforrás minőségével és a szocio-kulturális környezet sajátosságaival* kapcsolatos. A magyar nemzetiségűek körében a

román és az idegen nyelvek ismerete nem kielégítő, ami általában nehezíti a vendégekkel való hatékony kommunikációt. Az alkalmazottak körében gyakran alacsony a munkamotiváció és a feladataik iránti elköteleződés. Ennek oka elsősorban az, hogy munkájuk alulfizetett és hiányoznak az alternatív teljesítményösztönzők. Széles körben elterjedt az informális foglalkoztatottság, a fekete munka, ami értelemszerűen azt is jelenti, hogy a munkavállalók után nem fizetnek társadalombiztosítást. Ezek a problémák az alkalmazó és az alkalmazott viszonyában az információs aszimmetria növekedéséhez, az elköteleződés, a bizalom és az együttműködési hajlam csökkenéséhez vezethetnek. A megfelelő bérezés és a szociális juttatások elmaradására a munkavállalók gyakran teljesítmény-visszafogással és a munkahely elhagyásával válaszolnak, ami nehezíti a vidéki turisztikai vállalkozások eredményes működését és fejlesztését.

A népesség demográfiai helyzetének romlása és a szakképzett munkaerő külföldre vándorlása egy további lényeges akadálya a vidéki turizmus fejlődésének. Fennáll továbbá veszélye annak, hogy növekszik a lakosság közönye a közösségi problémákkal és döntésekkel szemben, és hogy a civil aktivitás mértéke tovább romlik. Ez azzal a veszéllyel jár, hogy növekedhet a politikai befolyás mértéke a turisztikai célú döntésekben, és hogy a gazdasági teljesítmény-szemponatok még inkább a háttérbe szorulnak.

Nem utolsó sorban léteznek olyan problémák, amelyek a turizmus fejlesztésének a közösségi támogatásával kapcsolatosak. Több faluban tapasztalható egy részleges összeférhetetlenség a vendégfogadással kapcsolatos hagyományos szokásrend (hogy a vendégektől nem fogadhatnak el pénzt) és a szolgáltató-turista kapcsolatának formális jellege között, ezek feloldására pedig a helyieknek nincsenek megfelelő technikáik, gyakorlataik. Egyes helyszíneken megfigyelhető az idegenekkel szembeni fokozottabb bizalmatlanság, a látogatókkal kapcsolatos társalgási és együttműködési készség (részleges) hiánya. Ennek egyik valószínű következménye lehet az, hogy a lakosság közönyös marad a turizmusban rejlő, megélhetést biztosító lehetőségekkel szemben.

Stratégiai javaslatok a Kovászna megyei vidéki turizmus fejlesztéséhez:

1. Fejlesztési irány: A vidéki turisztikai erőforrások feltárása és értékesítése.

Integrált szolgáltatások fejlesztése az alábbi területeken:

- Kiemelt fejlesztési prioritás: a **fürdőturizmushoz** kapcsolódó erőforrások, mint komparatív előny további feltárása és fejlesztése (borvizek, mofetták, fürdőhelyek stb.)
 - Az egészség- és wellnessturizmus, mint generalizált turisztikai termék fejlesztése minden korosztály és szocio-demográfiai célcsoport számára, preventív és kuratív céllal egyaránt.
 - A szociális turizmus dominanciájával kapcsolatos negatív imázs leépítése a fürdőturizmusban.
- A **kulturális és etnográfiai turizmus** fejlesztése az egyes településekre kitalált/felépített kulturális markerek segítségével. Az ehhez kapcsolódó történelmi, kulturális és néprajzi hagyaték rehabilitálása.
 - A lokális kulturális sajátosságok társítása helyspecifikus és egyedi gasztronómiai termékekkel és ezek közösségi szimbólumként, allegóriaként való használata egy erős helyi identitás kialakításában. Az így felépített/megerősített identitással való azonosulás ösztönzése a helyi lakosság körében. A helyi lakosság motiválása a turisztikai imázshoz kapcsolódó termelési és értékesítési folyamatban való részvételre.
 - Kulturális markerek köré épített helyi és regionális fesztiválok szervezése, évi rendszerességgel, kifejezetten a turisták számára.
- A természeti és táji erőforrások értékesítése az **aktív turizmus** fejlesztése által. Kiemelt fejlesztési terület: lovaglás, mint a helyi történelemben és kultúrában mélyen beágyazott tevékenység. A komparatív erőforrás-előny kihasználása a vadászatban és a halászatban. További fejlesztési területek: túrázás, kerékpár, kalandsport, téli sportok a hegyes területeken (sízés, korcsolyázás és jégkorong)
- Az **exkluzív turizmusban** rejlő lehetőségek további feltárása és kiaknázása – elsősorban a történelmi kastélyok és kúriák rehabilitációja révén.

2. Fejlesztési irány: A vidéki turizmus szervezeti infrastruktúrájának a fejlesztése

- A vidéki turizmusban tevékenykedő gazdasági szereplők együttműködésének ösztönzése tartós formális és informális partnerség kialakítása révén. A meglévő együttműködési formák megerősítése és tartalommal való feltöltése.
- A bizalom, a társadalmi kohézió és a fenntartható fejlődés iránti elkötelezettség növelése a falvakban, a helyi lakosság ösztönzése turisztikai termékek és szolgáltatások értékesítésében való részvételre:
 - A közösségi identitás revitalizálása és megerősítése a helyhez kapcsolódó szimbólumok és narratívák mentén. Rendezvények és fesztiválok szervezése a szimbólumok disszeminációja és a kollektív cselekvések ritualizációja érdekében.
- Ún. „kulturális brókerek” kijelölése és formálása minden településen, az alábbi feladatokkal:
 - A település fenntartható fejlesztésével kapcsolatok vízió kialakítása és népszerűsítése a turizmus bevonásával.
 - A helyi szereplők közötti együttműködés mediálása a turizmusfejlesztéssel kapcsolatos kollektív tevékenység során.
- A turisztikai fejlesztési szakértők, a kulturális brókerek és a döntéshozók (helyi hivatalosságok) közötti együttműködés intézményesítése, állandó partnerségek kialakítása. Folyamatos egyeztetés és közösségi vita a szakértők által megfogalmazott fejlesztési- és projektjavaslatokról.
- A turisztikai vállalkozókat tömörítő szakmai szervezetek, érdekképviseltek, patronátusok megerősítése és nagyobb regulatív szereppel való felruházása a regionális turisztikai piacon, az alábbi területeken:
 - További minőségi szabványok kidolgozása és bevezetése a turisztikai szolgáltatásokban annak érdekében, hogy csökkenjen az információs aszimmetria a vendégek és a szolgáltatók között, növekedjen a piac átláthatósága és ezáltal a turisták hosszú távú elkötelezettsége a vidék látogatása mellett.
 - Kiterjesztett jogkörök gyakorlása a turisztikai szolgáltatások ellenőrzésére, azok minőségének a fenntartása érdekében.
 - Hatékonyabb közösségi érdekképviselőt és intézményesített fellépés különösen az alábbi területeken:
 - Az illegális vendégfogadás visszaszorítása
 - A külső szereplők általi monopoltörekvések visszaszorítása, a Kovászna városban működő állami vállalatok járadékvadászatával szembeni hatékonyabb fellépés.
 - Nagyobb anyagi és szimbolikus támogatás juttatása a szakmai szervezeteknek, mint döntés-megalapozó és monitoring intézményeknek a helyi és a megyei hatóságok részéről.
 - Folyamatos pályázati monitoring és szaktanácsadás a turizmusban működő termelők és szolgáltatók számára.

3. Fejlesztési irány: A humán erőforrás és a menedzseri ismeretek fejlesztése a vidéki turizmusban

- A turisztikai képzési kínálat bővítése az oktatási intézményekben. A munka minőségének és termelékenységének növelése a gyakorlati képzés fejlesztése által.
- Hatékonyabb szakmai gyakorlatok és internship-programok szervezése a formális oktatásban.
- Intenzívebb együttműködés az oktatási intézmények és a turisztikai vállalkozások között a végzősök elhelyezkedésének a megkönnyítése érdekében.
- Testre szabott, egyedi szakképzési programok szervezése a turisztikai vállalkozások alkalmazottai számára egy rugalmasabb felnőttképzési rendszerben.
- Speciális képzési és tanácsadási programok szervezése olyanok számára, akik kiegészítő tevékenységként foglalkoznak a turizmussal.
- Román társalgási nyelvismeret fejlesztése a magyar nemzetiségű menedzserek és alkalmazottak számára. Angol nyelvkurzusok szervezése.
- Alternatív motivációs és javadalmazási ösztönzők bevezetése az alkalmazottak számára.
- Mediálási és szakmai tanácsadási szolgáltatások létrehozása menedzserek számára az alkalmazottakkal kapcsolatos problémák megoldásához, különösen a szezonális által okozott munkaerő-fluktuáció megelőzése érdekében.
- Külföldi internship és tapasztalatcsere programok működtetése vállalkozók és alkalmazottak számára, ezek alternatív ösztönzőként való használata a munkahely melletti hosszabb távú elköteleződés biztosításához.
- Versenyek szervezése a turizmusban dolgozók számára, különböző területeken (szakács, pincér stb.) a vendéglátáshoz kapcsolódó foglalkozások presztízsének a növelése érdekében.

4. Fejlesztési irány: Desztináció-marketing, a vidéki tájimaáz népszerűsítése

- A turisztikai szakértők és vállalkozók közötti szakmai konzultáció intézményesítése.
- Hosszabb távú együttműködési modellek kidolgozása és alkalmazása a vendéglátásban működő vállalkozások között annak érdekében, hogy komplementer szolgáltatásait integrált turisztikai csomagként lehessen felkínálni a látogatók számára.
- Ún. kulturális markerek kidolgozása. Ezek a helyiek számára a társadalmi kohézió szimbólumaivá válhatnak, a látogatók számára pedig exkluzív település-Brand-ek kifejezői lehetnek.
- Képi és design-elemek kidolgozása a kulturális markerek alapján és ezek módszeres és egységes használata a népszerűsítési kiadványokon.
- A kollektív bricolage modelljének bevezetése a helyi turizmus fejlesztésében. A helyi lakosság részvételének a segítése és ösztönzése a turizmushoz kapcsolódó termelési, értékesítési és népszerűsítési folyamatokban (pl. vendégfogadás, hagyományos termékek előállítás, hagyományos mesterségek bemutatása stb.)
- Hosszú távú intézményesített együttműködés létrehozása a települések között a mikrorégiók, mint turisztikai desztinációk közös népszerűsítése érdekében a szakértők, a szakmai szervezetek és a helyi hivatalosságok bevonásával.
- A mikrorégiók közös népszerűsítése konferenciákon, fesztiválokon és turisztikai vásárokon.
- A kulturális markerek köré szerveződő, kifejezetten a turisták számára létrehozott, közös fesztivál szervezése évi rendszerességgel a települések mindegyikének a részvételével.

5. Fejlesztési irány: A vidéki turizmus hosszú távú fejlesztése

- Folyamatos szakmai konzultáció egy versenyképes fejlesztéspolitika működtetése érdekében a szakértői csoportok, a vállalkozói érdekképviselő, a hatóságok és a helyi lakosság képviselői között.
- Szakmai tanácsadás a turisztikai vállalkozások számára a környezetvédelemre és területrendezésre vonatkozó európai és országos normatívák alkalmazásához.
- A lokális természeti, kulturális és tájértékek megismertetése a helyiekkel. A helyi közösségek rendszeres tájékoztatása és átfogó bevonása a fenntartható turizmusfejlesztéssel kapcsolatos társadalmi vitába. A helyi öntudat erősítése és a civil elkötelezettség növelése a közösen kidolgozott fejlesztési tervek gyakorlatba ültetésével.
- A turizmus negatív környezeti és kulturális hatásainak a szakértői feltérképezése, és intézkedések fogantatása ezek megelőzésére a hatóságok részéről.
- Egy alulról szervezett, közösségi alapú folyamatos ellenőrzési és monitoring-rendszer működtetése a természeti és közösségi értékekkel, mint kollektív jószágokkal szembeni opportunista visszaélések szankcionálása érdekében.

6. Fejlesztési irány: A turizmusban való aktivitás és a szolgáltatások igénybe vételének megkönnyítése a hátrányos helyzetű és sajátos szükségletekkel rendelkező személyek számára

- Speciális képzési és tanácsadási programok kidolgozása és gyakorlatba ültetése a hátrányos helyzetű és sérült személyek turizmusban való alkalmazásának az elősegítésére.
- Képzések menedzserek és alkalmazottak számára a sajátos szükségletekkel rendelkező munkatársak integrációjának a segítésére valamint a vendégek speciális igényeinek megfelelő módon történő kielégítésére.
- Olyan gyakorlatok intézményesítése, amelyek segítik az idősek és a sajátos szükségletekkel rendelkező személyek számára a turisztikai szolgáltatások igénybe vételét, különösen a gyógyturizmusban.
- Sajátos, egyénre szabott szolgáltatások kidolgozása, események szervezése a sérült vendégek számára.

borító

Támogatási program: Humánerőforrás-fejlesztési Szektoriális Operatív Program 2007-2013

A projekt címe: Integrált turisztikai humánerőforrás-fejlesztés
a vidéki foglalkoztatás növelése érdekében

Támogatási szerződés száma: POSDRU/135/5.2/S/124779

Kiadó: Kovászna Megye

Kiadás időpontja: 2015. június

„A kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió
vagy Románia Kormányának hivatalos álláspontját.”